FUNDAŢIA SOROS
ROMÂNIA www.soros.ro

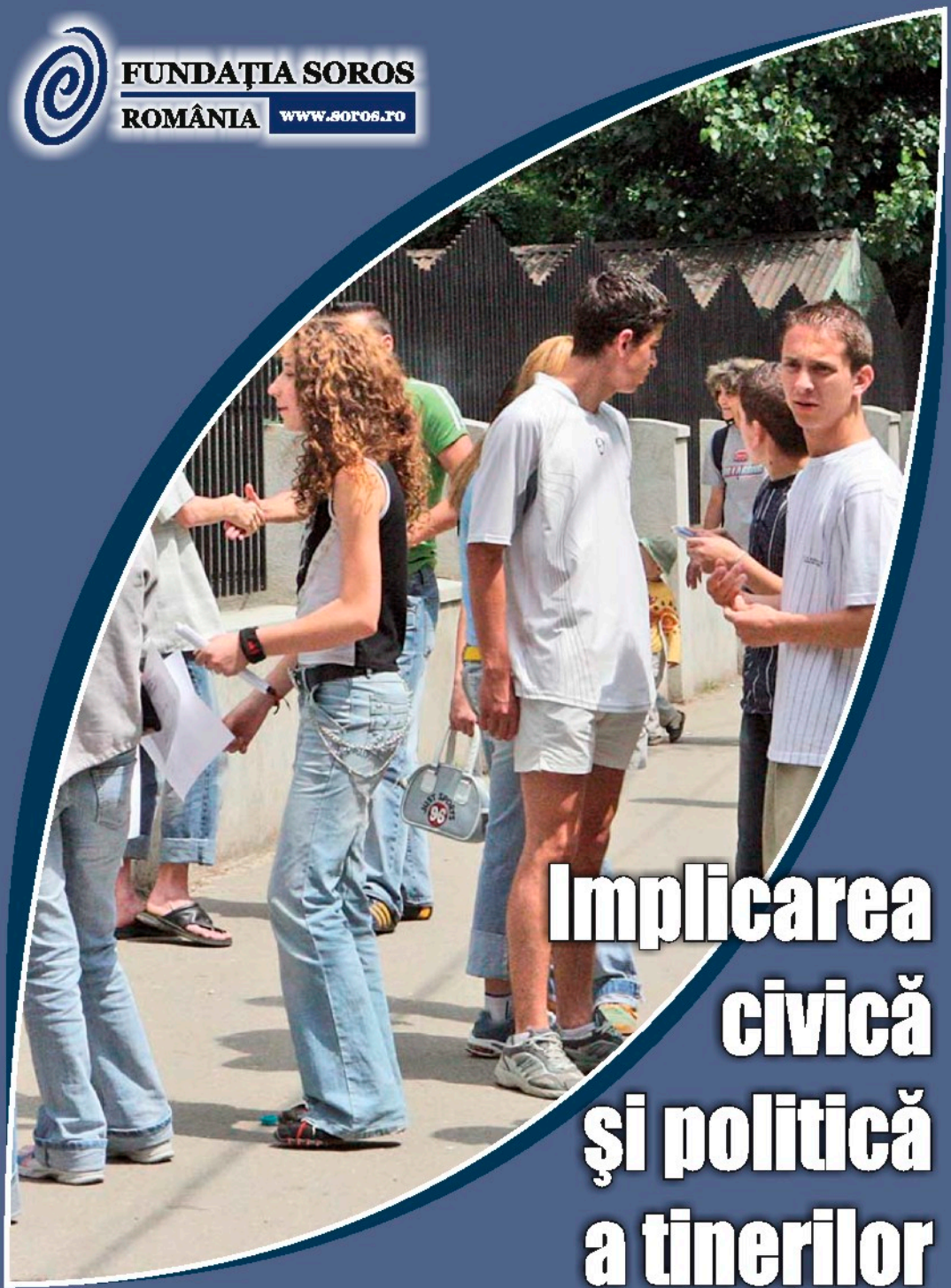

Implicarea civică şi politică a tinerilor

Implicarea civică și politică a tinerilor

Autorii studiului:
Gabriel Bădescu
Mircea Comșa
Andrei Gheorghiță
Cristina Stănuș
Claudiu D. Tufiș

FUNDAȚIA SOROS ROMÂNIA www.soros.ro

Implicarea civică și politică a tinerilor

Autorii studiului:
Gabriel Bădescu
Mircea Comșa
Andrei Gheorghiță
Cristina Stănuș
Claudiu D. Tufiș

Editura Dobrogea
Constanța, 2010

© 2010 Fundația Soros România
Toate drepturile sunt rezervate Fundației Soros România. Atât publicația cât și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără permisiunea Fundației Soros România.
București, decembrie 2010

Fundația Soros România
Str. Căderea Bastiliei nr. 33, sector 1, București
Telefon: 021 212.11.01
Fax: 021 212.10.32
Web: www.soros.ro
E-mail: info@soros.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Implicarea civică și politică a tinerilor. - Constanța: Editura Dobrogea, 2010
Bibliogr.
ISBN 978-606-565-013-8

372.832

ISBN 978-606-565-013-8

– CUPRINS –

Cuvânt înainte 7

Tinerii români și sistemul politic: a fi sau a nu fi cetățean 9

Date 10

Sprijin pentru comunitatea politică 10

Sprijin pentru principiile sistemului politic 13

Sprijinul pentru performanța sistemului 19

Sprijinul pentru instituțiile sistemului 24

Portretul viitorului cetățean 30

Bibliografie 31

„Bunul cetățean“ și avatarurile sale 32

Cum arată „bunul cetățean” în viziunea adolescenților? 32

Unul sau mai multe avataruri ale „bunului cetățean”? 33

Cum variază preferința pentru avatarurile „bunului cetățean”? 36

Anexe 40

Informarea despre politică în rândul adolescenților 48

Expunerea la mass media 49

Importanța informării despre politică și sursele de informare 53

Relația adolescenților cu mass media 57

Familia și informarea despre politică: politizarea mediului social al adolescenților 59

Câteva concluzii 62

Bibliografie 63

Trecutul comunist în conștiința adolescenților 64

Cum își reprezintă adolescenții comunismul? 65

Cum se nasc reprezentările adolescenților despre comunism? 68

Concluzii 71

Efecte ale migrației de muncă asupra performanței școlare 72

Cine sunt elevii de liceu care au membri ai familiei migranți? 74

Efecte ale plecării unor membri ai familiei în străinătate 78

Concluzii 82

Bibliografie 83

Programul *Studii Electorale Românești* al Fundației Soros România 85

Studiu cantitativ *Elevii și cultura civică*, realizat în cadrul programului *Studii Electorale Românești* 87

Sondaj de opinie – "Elevii și cultura civică" Chestionar pentru elevi 88

Sondaj de opinie – "Elevii și cultura civică" Chestionar pentru profesori 100

Prezentarea grafică a altor rezultate (selecție) 104

Cuvânt înainte

Ovidiu Voicu

Pentru o democrație tânără și relativ fragilă, așa cum este cea din România, comportamentul civic și politic al noii generații este un element important. De mai mulți ani, implicarea civică și participarea politică a tinerilor deopotrivă îngrijorează și suscită interesul. Nivelul de participare rămâne scăzut, dar în același timp opțiunile unei părți a tinerilor merg către curente radicale, unele antisistem. Studiile noastre anterioare, ale Fundației Soros România (seria Barometrul de Opinie Publică 1994-2007 și cercetările din cadrul programului Studii Electorale Românești, 2009), indică aceste tendințe îngrijorătoare. În cursul anului 2010, Fundația Soros și-a propus să contribuie la înțelegerea fenomenului cu alte două studii. Unul din ele, al cărui prim rezultat este volumul de față, este o cercetare cantitativă pe un eșantion reprezentativ de tineri, elevi în clasele VIII-XII din 86 de școli din toate județele țării. În total au fost chestionați 5.861 de elevi pe teme legate de opinii și valori, comportament civic și politic, percepții ale evenimentelor care marchează evoluția contemporană a societății. Cel de-al doilea studiu, ce va fi publicat separat, analizează modul în care educația civică este predată în învățământul preuniversitar românesc.

Volumul de față propune cititorilor o primă incursiune în informațiile furnizate de sondajul menționat, prin intermediul celor cinci texte incluse în studiu, dar și al celorlalte grafice ce doar deschid o fereastră către restul rezultatelor (acestea vor fi valorificate în analize ulterioare).

Primul capitol, propus de Claudiu Tufiș, analizează felul în care tinerii români se raportează la comunitatea politică din care fac parte. Mândria de a fi român, interesul și sprijinul pentru principiile fundamentale de funcționare, toleranța față de alte grupuri și încrederea și sprijinul pentru instituții sunt dimensiunile care permit autorului să schițeze portretul viitorului cetățean român. Tot despre cetățean ne vorbește și Mircea Comșa în cea de-a doua analiză inclusă în volum, dar subiectul său este despre arhetipul „bunului cetățean", așa cum poate fi construit din răspunsurile elevilor la întrebările din chestionar. Cel de-al treilea capitol, al cărei autoare este Cristina Stănuș, aduce în discuție informarea despre politică a tinerilor, analizând modul în care aceștia utilizează canale precum televiziunea, Internetul și presa scrisă, dar și socializarea politică în familie, cu părinții. O perspectivă inedită și în același timp un foarte bun studiu de caz despre relația dintre tineri și politică sunt cuprinse în textul semnat de Andrei Gheorghiță, cel care ne vorbește despre trecutul comunist în percepția adolescenților. Capitolul

final, propus de Gabriel Bădescu, ne îndepărtează puțin de subiectul principal al volumului și ne vorbește despre efectele migrației părinților asupra performanțelor școlare ale copiilor.

Pentru cititorii interesați de mai multe informații, volumul include chestionarul integral, precum și mai multe grafice cu distribuțiile răspunsurilor la întrebări ce nu au fost încă incluse în analize. Baza de date este disponibilă cercetătorilor la cerere și vă rugăm să contactați în acest sens Fundația Soros România (www.soros.ro). Mai trebuie spus că cercetarea cuprinde și o componentă de tip panel; elevii claselor a noua (câte două clase în fiecare școală) vor fi chestionați din nou în luna iunie a anului următor, urmărind astfel dacă experiența primei clase de liceu conduce sau nu la schimbări semnificative ale opiniilor lor.

Tinerii români și sistemul politic: a fi sau a nu fi cetățean

Claudiu Tufiș

Printre ideile centrale ale literaturii care analizează sprijinul pentru sistemul politic în regimurile democratice se numără și aceea a necesității unei convergențe între principiile pe baza cărora sistemul politic al unei țări este dezvoltat și modul în care membrii sistemului politic, cetățenii, se raportează la aceste principii. Pornind de la Almond și Verba (1963), ideea că democrațiile puternice au nevoie de cetățeni atașați principiilor democratice a devenit o axiomă în literatura de specialitate (Norris 1999).

Există studii anterioare care au analizat această convergență în contextul românesc, însă aceste studii s-au raportat doar la populația adultă a României (vezi, de exemplu, Mărginean 1999; Voicu 2005; Tufiș 2007, 2010). Datele de sondaj folosite în această lucrare permit, însă, analizarea relației dintre valorile indivizilor și principiile sistemului politic pe populația adolescenților români, a elevilor din clasele VIII – XII, grup despre ale cărui valori și atitudini politice cunoaștem prea puțin. De ce este, însă, important să aflăm ce gândesc tinerii români despre sistemul politic în care trăiesc? Dacă în urmă cu douăzeci de ani se spunea despre "pionierii de azi" că vor fi "comuniștii de mâine", în prezent, parafrazând, putem spune că tinerii de azi vor fi cetățenii de mâine. Prin analiza modului în care tinerii români se raportează la sistemul politic deschidem o fereastră către viitorul, mai mult sau mai puțin îndepărtat, al democrației în România.

Cei care au studiat tranzițiile post-comuniste din Europa Centrală și de Est au subliniat că principala dificultate a acestor tranziții nu constă în reformele politice și economice, reforme care sunt în principal instituționale și care sunt ușor de implementat, ci în schimbările necesare în plan social, în schimbările culturii politice (Vitanyi 1999). Analizele schimbărilor valorice și atitudinale se plasează, de obicei, în una din două perspective majore. O primă perspectivă, cu rădăcini în psihologie, consideră că sistemul atitudinal al unei persoane se cristalizează în timpul adolescenței timpurii pentru ca apoi să rămână relativ stabil de-a lungul întregii vieți. O a doua perspectivă, mai des întâlnită în rândul sociologilor și al politologilor, consideră că sistemul atitudinal se formează în perioada adolescenței timpurii, dar este permanent re-construit ca rezultat al experiențelor individuale.

Diverse exemple empirice (vezi, de exemplu, atitudinile față de protecția mediului înconjurător sau cele față de drepturile minorităților etnice sau ale minorităților sexuale) sugerează că a doua perspectivă reflectă mai bine modul în care sistemele atitudinale se modifică în timp. Dar, chiar și din această perspectivă, trebuie menționat că deși atitudinile formate în perioada adolescenței se pot modifica, acestea se modifică destul de greu, au un grad ridicat de stabilitate. Revenind la importanța studierii atitudinilor și valorilor politice ale tinerilor, se poate spune că atitudinile pe care tinerii le interiorizează în prezent vor deveni cadrul atitudinal în jurul căruia aceștia își vor dezvolta propriul sistem atitudinal. Dacă datele vor arăta că tinerii români sunt democrați, toleranți și predispuși spre a acorda încredere sistemului politic, atunci este foarte probabil ca

peste douăzeci de ani populația României să fie compusă în mai mare măsură decât în prezent din adevărați cetățeni, din persoane care "corespund" unui sistem politic democratic. Dacă, dimpotrivă, datele vor arăta că tinerii români au tendințe autoritare, sunt intoleranți și neîncrezători, atunci proporția cetățenilor în populația României nu are șanse să crească, iar România se va afla și în viitor într-o situație critică din punct de vedere al funcționalității democrației.

Date

Principala sursă a datelor discutate aici o reprezintă sondajul realizat pe elevii claselor VIII – XII în toamna anului 2010. Accentul, în analiză, cade pe această populație și pe sub-grupurile care o compun, determinate de diverse caracteristici socio-demografice ale respondenților. Pentru a avea o imagine mai clară, rezutatele obținute din cercetarea realizată pe elevi vor fi comparate (acolo unde comparația este posibilă) cu rezultate similare care se referă la întreaga populație adultă a României.

Datele referitoare la populația adultă provin, în principal, din sondajul privind alegerile prezidențiale din noiembrie-decembrie 2009, sondaj coordonat de Fundația Soros România, și din sondajul European Values Survey, sondaj coordonat de Institutul de Cercetare a Calității Vieții în vara anului 2008. Chiar dacă datele privind populația adultă au fost măsurate în urmă cu un an sau doi, ele pot fi folosite pentru comparații deoarece atitudinile analizate aici nu se modifică substanțial într-o perioadă de timp atât de scurtă.

Sprijin pentru comunitatea politică

Primul nivel al analizei se referă la comunitatea politică, deoarece un sistem politic nu poate exista independent de o comunitate politică. Înainte de a decide dacă vrem un regim democratic sau un regim autoritar, dacă vrem o economie centralizată sau o economie de piață sau dacă vrem un stat al bunăstării extins sau unul limitat, trebuie să decidem cine suntem "noi," cei care decidem. Acest sprijin pentru comunitatea politică este, de obicei, măsurat printr-un item care roagă respondenții să indice cât de mândri se simt că sunt cetățeni români.

La nivelul întregului eșantion de elevi, 62% dintre elevi răspund că se simt destul de mândri sau foarte mândri, în timp ce 38% răspund că se simt nu prea mândri sau deloc mândri de a fi cetățeni ai României. Astfel, se poate observa că pentru o parte semnificativă a elevilor români (aproape 40%) apartenența la comunitatea politică românească nu este asociată cu un sentiment de mândrie.

Comparația cu răspunsurile adulților (folosind date din 2008 – vezi Figura 1) arată că există diferențe importante între modurile în care elevii și adulții se raportează la comunitatea politică. Astfel, 86% dintre adulți declară că se simt destul de mândri sau foarte mândri ca cetățeni ai României, comparativ cu 62% dintre elevi, în timp ce doar 14% dintre adulți se simt nu prea mândri sau deloc mândri ca români, comparativ cu 38% dintre elevi. Diferențele identificate aici sunt suficient de mari pentru a putea spune cu certitudine că elevii sunt mult mai puțin atașați de comunitatea politică decât adulții, chiar și luând în calcul diferența de doi ani de zile dintre cele două sondaje.

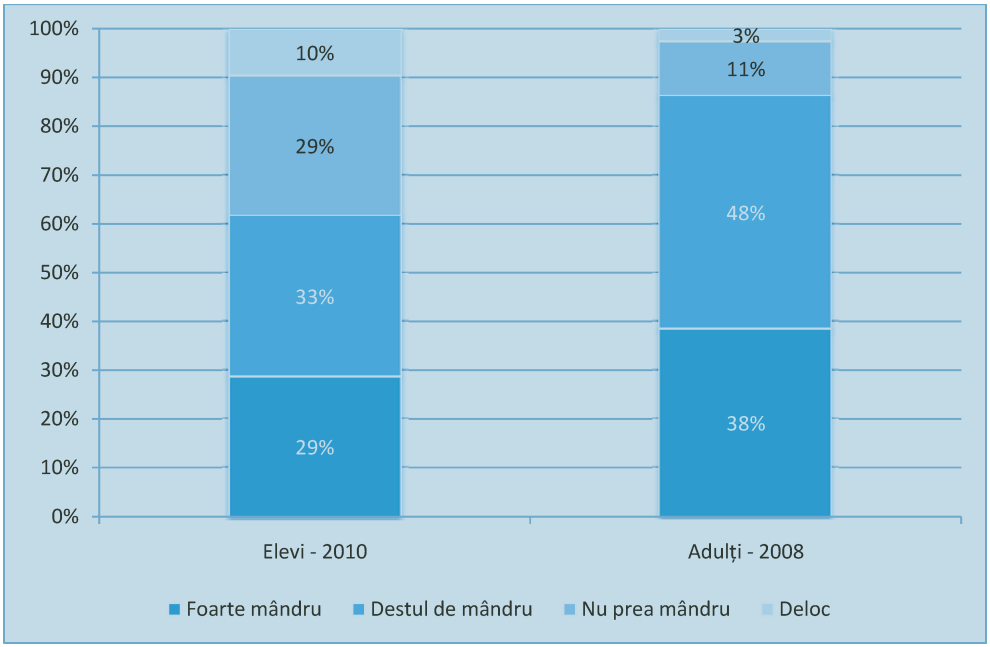

Sursa datelor: Elevii și cultura civică (ECC) – 2010, European Values Survey (EVS) – 2008.

Figura 1 - Cât de mândru vă simțiți ca cetățean al României?

Tabelul 1 prezintă distribuția răspunsurilor elevilor la întrebarea "Cât de mândru vă simțiți ca cetățean al României" în funcție de o serie de caracteristici socio-demografice, indicând asocieri semnificative între variabile.

Prima variabilă de interes este clasa în care se află elevul. Dacă între elevii claselor a VIII-a și cei ai claselor a IX-a nu există nicio diferență, procentul elevilor care se simt mândri că sunt români scade de la 67%, în rândul elevilor din clasele VIII-IX, până la 54%, în rândul elevilor din ultimul an de liceu. Observăm, astfel, că, la sfârșitul liceului, aproape jumătate dintre elevi se simt foarte puțin atrași de comunitatea politică. Folosind termenii lui Hirschman (1970), acest rezultat poate fi interpretat ca o formă de ieșire din, de părăsire a comunității politice, fie ea și doar simbolică. Acest rezultat este îngrijorător: la vârsta de doar 18 ani, aproape jumătate dintre români nu se simt atașați de ideea de a fi român, ceea ce ridică serioase semne de întrebare privind disponibilitatea acestora de a acționa, ulterior, în concordanță cu interesele comunității politice.

Raportat la tipul de instituție de învățământ în care învață elevii, 68% dintre cei care învață în grupuri școlare se simt mândri că sunt cetățeni români, în timp ce printre elevii care învață în licee sau în colegii procentul corespunzător este de aproximativ 55%. Este puțin probabil, însă, să existe un efect al tipului de instituție asupra sprijinului pentru comunitatea politică. În acest caz, mai degrabă, explicația rezidă în structura diferită a elevilor din cele trei tipuri de instituții, elevii din grupurile școlare provenind, în mai mare măsură, din rândul elevilor cu performanțe școlare mai slabe și cu stoc educațional familial mai redus.

O asociere puternică se observă și în raport cu stocul educațional familial (măsurat ca nivelul maxim de educație obținut în familie de oricare dintre părinți). Procentul elevilor care se simt atrași de comunitatea politică scade de la 69%, în rândul celor care provin din familii în care nici unul dintre părinți nu a terminat liceul, la doar 48%, în rândul elevilor care provin din familii în care cel puțin unul dintre părinți are studii postuniversitare. Contextul familial este, așadar, un factor important care influențează opiniile pe care tinerii și le dezvoltă.

Tabelul 1 - Cât de mândru vă simțiți ca cetățean al României?

	Destul de mândru	Nu prea mândru
Clasa		
Clasa a VIII-a	67%	33%
Clasa a IX-a	67%	33%
Clasa a X-a	59%	41%
Clasa a XI-a	56%	44%
Clasa a XII-a	54%	46%
Tip instituție învățământ		
Colegiu	57%	43%
Liceu	54%	46%
Grup școlar	68%	32%
Nivel maxim educație în familie		
Liceu neterminat	69%	31%
Liceu terminat	65%	35%
Studii universitare	54%	46%
Studii postuniversitare	48%	52%
Regiune		
Transilvania	59%	41%
Muntenia	61%	39%
Moldova	69%	31%
Mediu rezidențial		
Rural	75%	25%
Urban mic	63%	37%
Urban mare	57%	43%
Etnie		
Român	64%	36%
Maghiar	40%	60%
Rom	67%	33%
Altă etnie	48%	52%
Religie		
Ortodoxă	64%	36%
Catolică	52%	48%
Reformată	42%	58%
Penticostală	64%	36%
Altă religie	60%	40%
Fără religie / ateu	31%	69%
Total	62%	38%

Sursa datelor: ECC 2010.

Raportat la regiunea de rezidență, datele arată că elevii care trăiesc în Moldova se simt atrași de comunitatea politică în mai mare măsură decât cei din Muntenia sau din Transilvania.

O asociere puternică se observă și în relația dintre mediul rezidențial și mândria de a fi român. Dacă trei sferturi dintre elevii din mediul rural se simt mândri că sunt români, acest procent scade la 63% în rândul elevilor din urbanul mic (orașe cu mai puțin de 100.000 de locuitori) și la 57% în rândul elevilor din urbanul mare (orașe cu peste 100.000 de locuitori).

Raportat la etnie, se disting două grupări importante. Două treimi dintre elevii de etnie română sau romă se simt mândri că sunt cetățeni români, în timp ce în rândul elevilor de etnie maghiară sau de altă etnie procentul corespunzător este mai mic de 50%.

Ultima variabilă cuprinsă în Tabelul 1 prezintă distribuția răspunsurilor în funcție de religia elevilor. Nivelul cel mai ridicat de atașament pentru comunitatea politică se înregistrează în rândul elevilor de etnie ortodoxă, penticostală sau de altă religie (60%-64%). Un procent mai mic (52%) se înregistrează în rândul elevilor de religie catolică. La polul opus se află elevii de religie reformată și cei care nu au religie sau sunt atei: aproximativ 60%, respectiv 70%, dintre aceștia nu se simt mândri că sunt cetățeni români.

Sprijin pentru principiile sistemului politic

Urmând schema sprijinului pentru sistemul politic dezvoltată de Easton (1965) și modificată, ulterior, de Norris (1999), al doilea obiect de sprijin este reprezentat de principiile sistemului politic. În literatura de specialitate, atunci când se discută despre sisteme politice democratice, sprijinul pentru principiile sistemului politic este, de regulă, măsurat prin itemii prezentați în Figura 2, itemi care indică sprijinul pentru ideea unui sistem politic democratic, dar și sprijinul pentru trei alternative anti-democratice: un lider puternic, care să nu își bată capul cu parlamentul și cu alegerile, un guvern de specialiști care conduc țara după cum cred ei că este mai bine pentru țară sau un regim militar.

Sursa datelor: ECC 2010, EVS 2008.

Figura 2 - Cât de bine ar fi pentru România să aibă la conducere …?

Figura 2 prezintă, comparativ, răspunsurile elevilor și ale adulților la cele patru întrebări care indică sprijinul pentru principiile sistemului politic. Raportat la ideea unui sistem democratic, 26% dintre elevi consideră că acesta nu este un sistem bun pentru România, comparativ cu doar 16% dintre adulți. Ideea de a avea la conducere un regim militar este atractivă pentru 40% dintre elevi, comparativ cu doar 26% în rândul adulților. Dacă luăm în calcul doar aceste două întrebări, atunci se poate susține că elevii români sunt mai puțin atașați de ideea de democrație decât populația adultă.

Celelalte două întrebări, însă, prezintă o relație inversă: adulții sprijină în mai mare măsură decât elevii ideea unei țări care să aibă la conducere fie un lider puternic,

care nu își bate capul cu parlamentul și cu alegerile, fie un guvern de specialiști, care să conducă țara după cum crede de cuviință. După cum arătam în altă lucrare (Tufiș 2007), deși aceste două întrebări indică acceptarea unor alternative anti-democratice, răspunsurile la aceste întrebări sunt influențate de modul în care acestea au fost formulate, astfel încât respondenții reacționează mai degrabă la ideile profesionalismului și eficienței sugerate de textul întrebărilor decât la ideea unei alternative anti-democratice.

Tabelul 2 - Cât de bine ar fi pentru România să aibă ...? (% bine sau foarte bine)

	Sistem democratic	Conducător puternic	Guvern de specialişti	Regim militar
Clasa				
Clasa a VIII-a	70%	63%	66%	44%
Clasa a IX-a	74%	66%	66%	42%
Clasa a X-a	72%	65%	65%	41%
Clasa a XI-a	74%	66%	62%	39%
Clasa a XII-a	79%	59%	62%	36%
Tip instituție învățământ				
Colegiu	81%	62%	62%	34%
Liceu	76%	66%	68%	41%
Grup şcolar	68%	67%	65%	47%
Nivel maxim educație în familie				
Liceu neterminat	74%	64%	66%	47%
Liceu terminat	74%	65%	66%	43%
Studii universitare	78%	61%	62%	32%
Studii postuniversitare	81%	63%	59%	30%
Regiune				
Transilvania	72%	68%	66%	44%
Muntenia	75%	63%	62%	36%
Moldova	75%	61%	66%	44%
Mediu rezidențial				
Rural	64%	64%	65%	48%
Urban mic	74%	65%	68%	45%
Urban mare	76%	64%	61%	35%
Etnie				
Român	74%	63%	64%	39%
Maghiar	70%	76%	69%	48%
Rom	74%	73%	72%	56%
Altă etnie	77%	68%	77%	43%
Religie				
Ortodoxă	75%	63%	64%	40%
Catolică	69%	67%	68%	47%
Reformată	70%	75%	67%	46%
Penticostală	77%	68%	63%	49%
Altă religie	72%	61%	60%	32%
Fără religie / ateu	78%	67%	62%	34%
Total	**74%**	**64%**	**64%**	**41%**

Sursa datelor: ECC 2010.

Primele două întrebări (sistem democratic și regim militar), însă, sunt mult mai clare în a indica sprijinul pentru principiile sistemului politic, iar datele din Figura 2 arată că acest sprijin este mai redus în rândul elevilor decât în rândul populației adulte a României.

Tabelul 2 prezintă distribuțiile răspunsurilor elevilor la cele patru întrebări, în funcție de caracteristici socio-demografice. Raportat la anul de studii, diferențele sunt, în general, minore. Se poate observa, însă, că sprijinul pentru principiile sistemului politic este mai mare în rândul elevilor din clasa a XII-a, comparativ cu cei din clasele VIII-XI. Elevii care învață în grupuri școlare consideră în mai mare măsură decât restul că ar fi bine pentru România să aibă la conducere un regim militar (47%, comparativ cu 34% în rândul elevilor care învață în colegii) și sunt, de asemenea, mai puțin convinși decât restul că un sistem democratic ar fi bun pentru România.

Stocul educațional din familie este asociat semnificativ și pozitiv cu sprijinul elevilor pentru principiile sistemului politic. Astfel, nivelul de sprijin pentru un sistem democratic este cel mai ridicat în rândul elevilor care provin din familii în care cel puțin un părinte are studii postuniversitare (81%). Aceiași elevi prezintă și nivelul cel mai redus de sprijin pentru alternativele anti-democratice, iar această diferență poate fi observată cel mai bine în cazul variabilei care măsoară acceptabilitatea ideii unui regim militar: doar 30% dintre elevii din această categorie consideră că un astfel de sistem ar fi bun pentru România, comparativ cu 47% dintre elevii ai căror părinți nu au reușit să termine liceul.

Raportat la regiunea de rezidență, diferențele dintre cele trei regiuni sunt minore, dar se poate observa o respingere ușor mai mare a alternativelor anti-democratice în rândul elevilor din Muntenia. Ideea că un sistem democratic este bun pentru România este acceptată de trei sferturi dintre elevii din urban, în timp ce în rândul elevilor din rural procentul corespunzător este cu 10%-12% mai mic. Diferențe semnificative se observă și în raport cu acceptarea ideii unui regim militar. În acest caz, însă, elevii din urbanul mic sunt similari cu cei din mediul rural (45%-48% dintre aceștia consideră că un astfel de regim ar fi bun pentru România), în timp ce doar 35% dintre elevii din urbanul mare acceptă un astfel de regim.

Diferențele asociate cu etnia elevilor sunt minore, însă se poate observa o acceptare semnificativ mai mare a regimului militar în rândul elevilor de etnie romă (56%) sau maghiară (48%). Și în cazul religiei diferențele sunt minore. Merită menționat, însă, că elevii care au declarat că nu au religie sau că sunt atei au cel mai mare nivel de sprijin pentru un sistem democratic (78%) și un nivel redus de sprijin pentru un regim militar (34%).

Datele din această secțiune arată, pe scurt, că elevii români sprijină în mai mică măsură decât adulții principiile sistemului politic, sugerând că este posibil ca următoarea generație de cetățeni să fie, de fapt, în și mai mică măsură sincronizată cu democrația decât generațiile actuale. Diferențele prezentate în Tabelul 2 arată, însă, că sprijinul pentru principiile sistemului politic nu este omogen în grupul elevilor: există un efect al contextului familial (în special prin intermediul educației părinților), după cum se pare că există și un efect pozitiv al sistemului educațional, demonstrat de faptul că elevii din ultimul an de liceu par să fie mai atașați ideii de sistem democratic decât colegii lor din clasele mai mici.

Pentru a verifica imaginea oferită de aceste date, prezint, în continuare, și date privind nivelul de toleranță al elevilor români. Unul dintre principiile de bază ale democrației este cel al toleranței, al respectului față de ceilalți, al disponibilității acceptării celor care sunt diferiți de „noi". Itemul standard prin care se măsoară nivelul de toleranță este cel prin care respondentul este rugat să indice, pentru fiecare grup de pe listă, dacă nu i-ar dori ca vecini. Cu cât numărul de grupuri pe care respondentul le menționează este mai mare, cu atât nivelul de toleranță al acestuia este mai scăzut.

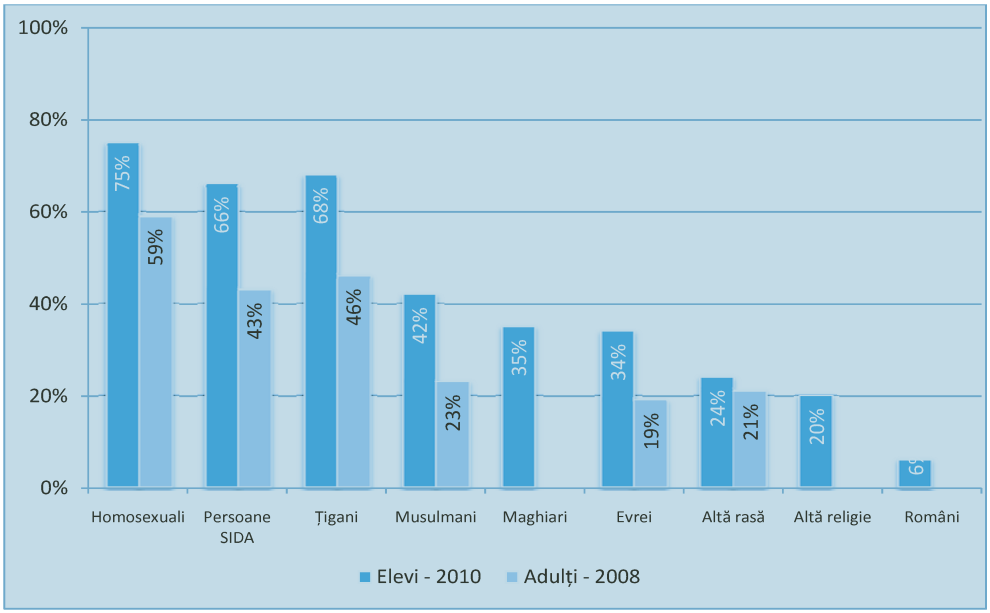

Sursa datelor: ECC 2010, EVS 2008.

Figura 3 - Persoane pe care respondenții nu le-ar dori ca vecini (% menționat)

Figura 3 prezintă, comparativ, procentul elevilor și al adulților care au menționat diferitele grupuri de persoane indicate printre cei pe care nu i-ar dori ca vecini. Din cele șase grupuri pentru care există date atât pentru elevi cât și pentru adulți, în cinci cazuri elevii resping grupurile respective în proporție semnificativ mai mare decât adulții. Diferențele variază între 15%, în cazul respingerii evreilor, și 22%, în cazul respingerii țiganilor.

Rezultatele sunt extrem de îngrijorătoare, deoarece ele arată că tinerii români sunt extrem de intoleranți, o proporție însemnată dintre aceștia putând fi carcterizați drept xenofobi și antisemiți:

- Trei sferturi dintre elevi nu ar dori să aibă persoane de altă orientare sexuală ca vecini.
- Două treimi dintre elevi resping persoanele bolnave de SIDA și țiganii.
- Peste o treime din elevi resping persoanele de altă etnie sau religie: 42% în cazul musulmanilor, 35% în cazul maghiarilor și 34% în cazul evreilor.

Vedem, așadar, că rezultatele prezentate anterior sunt confirmate și de datele privind nivelul de toleranță: tinerii români sunt mai puțin atașați de principiile sistemului politic decât generațiile adulte de astăzi, generații care nici ele nu pot fi caracterizate ca fiind extrem de atașate de aceste principii.

Tabelul 3 - Persoane pe care elevii nu le-ar dori ca vecini (% menționat)

	Homosexuali	Pers. SIDA	Țigani	Musulmani	Maghiari	Evrei	Altă rasă	Altă religie	Medie
Sex									
Feminin	62%	59%	65%	35%	26%	28%	17%	14%	3,1
Masculin	89%	74%	71%	49%	43%	40%	30%	26%	4,3
Clasa									
Clasa a VIII-a	79%	78%	72%	46%	37%	41%	31%	24%	4,1
Clasa a IX-a	80%	73%	67%	46%	37%	38%	28%	23%	4,0
Clasa a X-a	77%	70%	70%	45%	36%	36%	25%	21%	3,9
Clasa a XI-a	67%	55%	69%	37%	29%	28%	17%	15%	3,2
Clasa a XII-a	67%	50%	66%	30%	31%	23%	14%	12%	3,0
Tip instituție învățământ									
Colegiu	64%	53%	71%	31%	28%	22%	14%	12%	3,0
Liceu	73%	63%	68%	35%	27%	28%	17%	12%	3,3
Grup școlar	86%	77%	65%	53%	43%	46%	34%	29%	4,4
Nivel educație în familie									
Liceu neterminat	85%	76%	65%	52%	41%	44%	35%	29%	4,4
Liceu terminat	78%	67%	66%	43%	34%	34%	23%	20%	3,7
Studii universitare	67%	59%	73%	33%	30%	24%	16%	12%	3,2
Studii postuniversitare	57%	53%	74%	29%	26%	22%	15%	11%	2,9
Regiune									
Transilvania	76%	66%	70%	43%	28%	33%	21%	14%	3,6
Muntenia	71%	64%	66%	37%	35%	31%	24%	21%	3,6
Moldova	82%	72%	69%	50%	44%	41%	28%	27%	4,2
Mediu rezidențial									
Rural	83%	82%	62%	54%	43%	46%	40%	32%	4,5
Urban mic	80%	70%	69%	46%	37%	39%	26%	22%	4,0
Urban mare	68%	58%	69%	35%	30%	26%	17%	14%	3,2
Etnie									
Român	75%	66%	69%	41%	36%	33%	24%	20%	3,7
Maghiar	75%	71%	73%	46%	6%	35%	24%	12%	3,6
Rom	88%	75%	27%	59%	50%	55%	21%	29%	4,2
Altă etnie	71%	60%	76%	35%	30%	30%	17%	14%	3,4
Total	**75%**	**66%**	**68%**	**42%**	**35%**	**34%**	**24%**	**20%**	3,7

Sursa datelor: ECC 2010.

FUNDAȚIA SOROS ROMÂNIA www.soros.ro

Tabelul 3 prezintă distribuția răspunsurilor privind toleranța elevilor în funcție de diverse caracteristici socio-demografice. Ultima coloană din tabel reprezintă numărul mediu de grupuri pe care elevii le-au menționat printre cei pe care nu îi doresc ca vecini. Toate variabilele prezentate aici sunt asociate semnificativ cu nivelul de toleranță al elevilor români. Pentru toate cele opt grupuri incluse în analiză, procentul elevilor de sex masculin care menționează aceste grupuri este semnificativ mai mare decât în cazul elevilor de sex feminin. Mai mult, dacă elevele menționează, în medie, 3,1 grupuri pe care nu le-ar dori ca vecini, în cazul elevilor media este de 4,3 grupuri.

Pe măsură ce elevii avansează în școală, ei devin ușor mai toleranți. Astfel, dacă elevii de clasa a VIII-a menționează, în medie, 4,1 grupuri pe care nu le-ar dori ca vecini, acest număr scade cu fiecare an petrecut în școală, astfel încât elevii de clasa a XII-a menționează, în medie, doar trei grupuri pe care le-ar evita ca vecini. Dar chiar și în prezența unui astfel de efect pozitiv al sistemului educațional, elevii de clasa a XII-a încă resping în proporții semnificative alte grupuri: un sfert dintre aceștia resping evreii, o treime resping maghiarii și musulmanii și două treimi resping țiganii. Dacă luăm în calcul faptul că populația de evrei din românia nu este suficient de mare pentru ca un număr semnificativ de elevi să aibă experiențe directe cu acest grup, atunci procentul mare de elevi care resping evreii nu poate fi explicat decât ca o atitudine "învățată". Vorbim, așadar, despre un potențial de antisemitism care s-a perpetuat în societatea românească și care încă este definitoriu pentru o proporție semnificativă din populație.

Tipul de instituție în care învață elevii este, de asemenea, asociat cu nivelul de toleranță al elevilor. Astfel, dacă elevii din grupurile școlare sunt grupul cel mai intolerant (cu o medie a grupurilor menționate de 4,4), cei din colegii sunt grupul cu cel mai redus nivel de intoleranță (cu o medie a grupurilor menționate de 3,0). Merită menționat că această relație este validă pentru toate grupurile cu excepția țiganilor, unde relația este inversă: țiganii sunt respinși în proporție mai mare de elevii din colegii și în proporție mai mică de elevii din grupurile școlare. Cel mai probabi această relație inversă poate fi explicată prin aceea că jumătate dintre elevii de etnie romă din eșantion învață în grupuri școlare.

Un pattern similar poate fi observat și în relația dintre toleranță și stocul educațional familial: elevii din familiile cu stoc educațional crescut sunt mai toleranți decât cei care provin din familii cu stoc educațional scăzut față de toate grupurile incluse în analiză cu excepția țiganilor. În acest caz, cu cât stocul eucațional al familiei din care provine elevul este mai crescut, cu atât intoleranța elevului față de țigani este mai mare. Acesta este un rezultat important, deoarece arată că intoleranța față de țigani, atitudine extrem de răspândită în societatea românească, nu are șanse foarte mari de a fi redusă, atâta vreme cât și persoanele cu educație ridicată manifestă un nivel ridicat de intoleranță față de acest grup.

Intoleranța este, de asemenea, mai crescută în rândul elevilor din mediul rural (cu excepția intoleranței față de țigani), precum și în rândul elevilor din Moldova. Raportat la etnie, se poate observa că elevii de etnie română și cei de etnie maghiară sunt similari din punct de vedere al nivelului de intoleranță (desigur, cu excepția diferenței, evidente, în ceea ce privește intoleranța față de maghiari). Se remarcă, în acest context, elevii de etnie romă, care sunt mai intoleranți decât restul elevilor pentru toate grupurile

cu excepția țiganilor și a persoanelor de altă rasă. Nu este clar, însă, dacă intoleranța crescută a elevilor de etnie romă este un mecanism de apărare, un mecanism cultural sau dacă este determinată de anumite caracteristici socio-demografice.

Sprijinul pentru performanța sistemului

În secțiunile anterioare am discutat despre sprijinul pentru comunitatea politică și despre cel pentru principiile sistemului politic, tipuri de sprijin ce pot fi încadrate, conform tipologiei lui Easton (1965), în categoria sprijinului difuz, determinat în principal de componente afective și cognitive. În această secțiune prezint date privind sprijinul pentru performanța sistemului, tip de sprijin ce se încadrează în categoria sprijinului specific și care este determinat, în mare parte, și de elemente evaluative.

Pentru început, prezint, în Figura 4, date privind nivelul de satisfacție cu modul în care funcționează democrația în România în rândul elevilor și al adulților din România. Datele arată că elevii sunt semnificativ mai puțin satisfăcuți de funcționarea democrației românești decât adulții: 41% dintre adulți sunt mulțumiți sau foarte mulțumiți de funcționarea democrației, pe când o opinie similară au doar 19% dintre elevi. La polul opus al scalei, dacă 13% dintre adulți sunt foarte nemulțumiți de democrația românească, procentul corespunzător în rândul elevilor este de 32%.

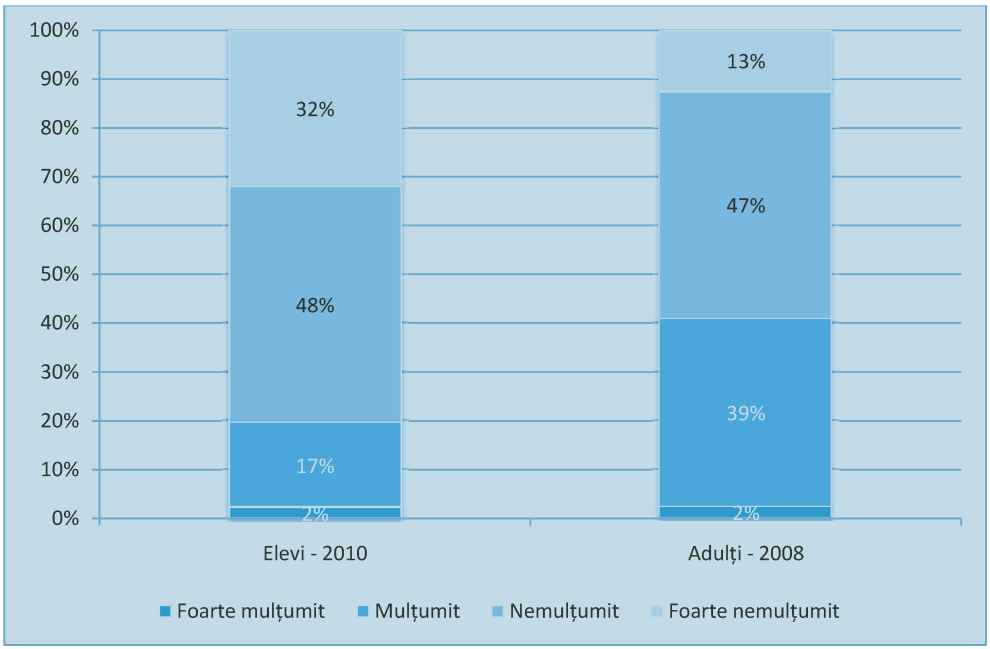

Sursa datelor: **ECC 2010, EVS 2008.**

Figura 4 - Satisfacția cu modul în care funcționează democrația în România

Procentul mare de elevi care se declară nemulțumiți de modul în care funcționează democrația în România este oarecum surprinzător, dat fiind că majoritatea tinerilor din această categorie de vârstă sunt puțin interesați de politică,

nu urmăresc foarte frecvent știrile (fie în presa scrisă, fie în presa audio-vizuală) și au doar contacte limitate cu instituțiile statului. Dacă eliminăm experiența directă și mass-media ca posibile surse ale atitudinii față de democrația românească, atunci principalele surse de influență care ar putea avea un efect sunt fie socializarea în cadrul familiei, fie cea din cadrul școlii. Cum este puțin probabil ca școala să fie un element foarte critic la adresa funcționării democrației în România, cel mai probabil opiniile negative ale elevilor cu privire la funcționarea democrației în România sunt croite pe calapodul opiniilor părinților și amplificate de importanța pe care copiii o acordă opiniilor părinților, ceea ce ar putea explica de ce elevii sunt mult mai nemulțumiți decât adulții de democrația din România.

Tabelul 4 - Satisfacție cu funcționarea democrației și a economiei de piață

	Democrație		Economie de piață	
	Mulțumit	Nemulțumit	Mulțumit	Nemulțumit
Clasa				
Clasa a VIII-a	26%	74%	27%	73%
Clasa a IX-a	23%	77%	17%	83%
Clasa a X-a	17%	83%	13%	87%
Clasa a XI-a	16%	84%	11%	89%
Clasa a XII-a	13%	87%	9%	91%
Tip instituție învățământ				
Colegiu	16%	84%	10%	90%
Liceu	18%	82%	12%	88%
Grup școlar	22%	78%	19%	81%
Nivel maxim educație în familie				
Liceu neterminat	24%	76%	20%	80%
Liceu terminat	21%	79%	16%	84%
Studii universitare	14%	86%	9%	91%
Studii postuniversitare	12%	88%	8%	92%
Regiune				
Transilvania	19%	81%	17%	83%
Muntenia	18%	82%	14%	86%
Moldova	23%	77%	16%	84%
Mediu rezidențial				
Rural	29%	71%	26%	74%
Urban mic	20%	80%	16%	84%
Urban mare	17%	83%	12%	88%
Etnie				
Român	19%	81%	14%	86%
Maghiar	23%	77%	26%	74%
Rom	26%	74%	24%	76%
Altă etnie	15%	85%	8%	92%
Total	20%	80%	15%	85%

Sursa datelor: ECC 2010.

Tabelul 4 prezintă sprijinul elevilor atât pentru performanța sistemului politic, cât și pentru performanța sistemului economic. Cu cât elevii avansează în vârstă, cu atât ei devin mai critici față de funcționarea democrației și a economiei de piață în România. Astfel dacă 26%-27% dintre elevii de clasa a VIII-a sunt mulțumiți de democrația din

România, raportat la elevii de clasa a XII-a acest procent se înjumătățește în ceea ce privește satisfacția cu funcționarea democrației și se reduce cu două treimi dacă ne referim la satisfacția cu funcționarea economiei de piață.

Tipurile de relații identificate în secțiunile anterioare se pastrează și în raport cu satisfacția cu funcționarea democrației și a economiei de piață: elevii din grupurile școlare sunt mulțumiți în mai mare măsură decât restul de democrația și economia de piață din România, în timp ce elevii din colegii au o atitudine mult mai critică față de funcționarea acestor sisteme. Relația pozitivă dintre stocul educațional familial și predispoziția elevilor spre adoptarea unor atitudini mai critice este repetată și aici: grupul cel mai puțin mulțumit de funcționarea democrației și a economiei de piață în România este cel al elevilor care provin din familii în care cel puțin un părinte are studii postuniversitare. Distribuția geografică a răspunsurilor este, de asemenea similară cu cea identificată anterior: elevii din Moldova și cei din mediul rural sunt mai mulțumiți decât restul de funcționarea sistemului politico-economic, în timp ce elevii din urbanul mare sunt caracterizați de un grad de satisfacție semnificativ mai redus.

Tabelul 5 - Evaluarea simultană a democrației și economiei de piață

	Democrație + Economie +	Democrație + Economie -	Democrație - Economie +	Democrație - Economie -
Clasa				
Clasa a VIII-a	14%	12%	11%	63%
Clasa a IX-a	10%	13%	5%	71%
Clasa a X-a	6%	12%	5%	77%
Clasa a XI-a	6%	9%	4%	80%
Clasa a XII-a	5%	8%	4%	84%
Tip instituție învățământ				
Colegiu	5%	10%	3%	81%
Liceu	7%	12%	4%	78%
Grup şcolar	10%	12%	7%	71%
Nivel maxim educație în familie				
Liceu neterminat	11%	13%	7%	69%
Liceu terminat	9%	12%	6%	73%
Studii universitare	5%	9%	4%	83%
Studii postuniversitare	4%	8%	3%	84%
Regiune				
Transilvania	9%	10%	7%	74%
Muntenia	8%	11%	5%	77%
Moldova	9%	14%	6%	71%
Mediu rezidențial				
Rural	15%	14%	9%	62%
Urban mic	8%	12%	6%	73%
Urban mare	7%	10%	4%	79%
Etnie				
Român	8%	11%	5%	76%
Maghiar	13%	11%	10%	66%
Rom	15%	11%	8%	66%
Altă etnie	3%	12%	5%	80%
Total	**8%**	**11%**	**6%**	**75%**

Sursa datelor: ECC 2010.

Tabelul 5 grupează elevii în patru categorii distincte, în funcție de modul în care aceștia evaluează funcționarea democrației și a economiei de piață în România:

- Elevi mulțumiți atât de democrație, cât și de economia de piață: 8% din eșantion.
- Elevi mulțumiți de democrație, dar nemulțumiți de economia de piață: 11% din eșantion.
- Elevi nemulțumiți de democrație, dar mulțumiți de economia de piață: 6% din eșantion.
- Elevi nemulțumiți atât de democrație, cât și de economia de piață: 75% din eșantion.

Astfel, deși 20% dintre elevi sunt mulțumiți de democrație și 15% sunt mulțumiți de economia de piață, datele din Tabelul 5 arată că procentul celor care sunt mulțumiți de funcționarea ambelor sisteme este de doar 8%, în timp ce nu mai puțin de trei sferturi dintre elevi sunt nemulțumiți de ambele sisteme.

Tabelul 6 - Componente ale economiei de piață

	Diferențe venituri	Control stat asupra firme	Tip de proprietate	Responsabil bunăstare	Competiție
Sex					
Feminin	6,2	5,8	5,5	5,0	3,9
Masculin	5,9	5,7	5,4	5,3	4,3
Clasa					
Clasa a VIII-a	5,7	5,8	5,8	5,3	4,5
Clasa a IX-a	5,8	6,0	5,6	5,2	4,3
Clasa a X-a	6,1	5,6	5,5	5,2	4,2
Clasa a XI-a	6,4	5,5	5,2	4,9	3,9
Clasa a XII-a	6,7	5,5	5,2	5,1	3,6
Nivel maxim educație în familie					
Liceu neterminat	5,4	6,3	5,8	5,7	4,5
Liceu terminat	6,1	5,9	5,6	5,2	4,2
Studii universitare	6,5	5,3	5,2	4,8	3,8
Studii postuniversitare	6,4	5,1	4,8	4,6	3,5
Regiune					
Transilvania	6,0	5,7	5,5	5,3	4,3
Muntenia	6,4	5,7	5,3	4,9	3,9
Moldova	5,6	5,9	5,8	5,3	4,3
Mediu rezidențial					
Rural	4,8	6,4	6,0	5,7	4,8
Urban mic	5,9	5,9	5,5	5,2	4,2
Urban mare	6,5	5,4	5,3	4,9	4,0
Tip instituție învățământ					
Colegiu	6,6	5,4	5,2	4,7	3,7
Liceu	6,6	5,5	5,2	5,0	4,1
Grup școlar	5,4	6,1	5,7	5,6	4,5
Total	6,1	5,8	5,5	5,1	4,1

Sursa datelor: ECC 2010. Datele reprezintă scoruri medii pe scală de la 1 la 10.

Tabelul 6 prezintă date privind opiniile elevilor cu privire la anumite componente ale economiei de piață. Elevii au fost rugați să indice, pe o scală de la 1 la 10 (mijlocul scalei este la valoarea 5,5), de care dintre afirmații se simt mai apropiați:

- Diferențe venituri:
  - Diferențele între venituri ar trebui să fie mai mari (scor 1);
  - Diferențele între venituri ar trebui să se micșoreze (scor 10).

• Control stat asupra firme:
  - Statul ar trebui să acorde mai multă libertate firmelor (scor 1);
  - Statul ar trebui să controleze mai mult firmele (scor 10).
• Tip de proprietate:
  - Proprietatea privată ar trebui să se extindă și să se dezvolte (scor 1);
  - Proprietatea de stat ar trebui să se extindă și să se dezvolte (scor 10).
• Responsabil bunăstare:
  - Fiecare individ să își asume mai multă responsabilitate pentru propria bunăstare (scor 1);
  - Statul ar trebui să își asume mai multă responsabilitate pentru bunăstarea fiecăruia (scor 10).
• Competiție:
  - Competiția este bună, îi ajută pe oameni să muncească mai mult, să dezvolte noi idei (scor 1);
  - Competiția este un lucru rău, scoate la iveală ce e mai negativ în oameni (scor 10).

Scalele sunt astfel construite încât valori apropiate de scorul 1 indică o apropiere de modelul liberal al economiei de piață, în timp ce valori apropiate de scorul 10 indică o apropiere de modelul social-democratic al economiei de piață. Astfel, la extrema liberală avem modelul în care veniturile sunt libere, statul nu controlează firmele, propritatea privată se extinde, individul este responsabil pentru propria bunăstare, iar competiția este valorizată pozitiv. La extrema social-democratică avem modelul în care statul controlează veniturile, controlează firmele, proprietatea de stat se extinde, statul este responsabil pentru bunăstarea indivizilor, iar competiția este valorizată negativ. Scalele pot fi, de asemenea, interpretate ca indicând poziția respondenților față de intervenția statului în domeniul economic.

La nivelul întregului eșantion, datele arată că, exceptând atitudinile față de competiție, unde elevii au un scor mediu ușor îndreptat înspre valorizarea pozitivă a competiției, pentru toate celelalte componente scorul mediu este apropiat de valoarea medie a scalei, sugerând că elevii încă nu și-au dezvoltat o preferință clară cu privire la modelul de economie de piață pe care l-ar prefera. Raportat la diferențele dintre venituri și la controlul statului asupra firmelor scorul mediu al elevilor se află în partea "social-democratică" a scalei, în timp ce pentru responsabilitatea pentru bunăstarea individuală scorul mediu al elevilor se află în partea liberală a scalei.

Între diferite categorii de elevi există o serie de diferențe semnificative. Astfel, raportat la clasa în care se află elevii, se poate observa că elevii din clasele mai mari au scoruri medii mai apropiate de modelul liberal, pe când elevii din clasele mai mici au scoruri medii mai apropiate de modelul social-democratic. Singura excepție de la această relație se înregistrează în cazul atitudinii față de diferențele dintre venituri, unde elevii din clasele mai mari consideră în mai mare măsură că diferențele dintre venituri ar trebui să se reducă. Este posibil ca această diferență să fie determinată de apropierea mai mare a acestora de momentul intrării pe piața muncii, ceea ce face ca acest subiect să aibă mai multă relevanță pentru elevi.

Raportat la tipul instituției în care învață, elevii din licee și cei din colegii au scoruri medii apropiate, însă diferite de cele ale elevilor din grupurile școlare. Astfel, cu excepția atitudinilor față de diferențele dintre venituri, pe toate celelalte componente scorul mediu al elevilor din grupurile școlare este mai apropiat de modelul social-democratic decât cel al elevilor din licee și colegii.

Cu cât stocul educațional al familiei din care provine elevul este mai mare, cu atât atitudinile acestuia față de diferitele componente ale economiei de piață sunt mai apropiate de modelul liberal și mai depărtate de modelul social-democratic.

Diferențe similare se pot observa și în funcție de mediul rezidențial: elevii din mediul rural sunt mai dispuși să accepte intervenția statului în economie, cei din urbanul mare au atitudini mai apropiate de modelul liberal al economiei de piață, în timp ce elevii din urbanul mic au atitudini situate între cele două extreme discutate anterior. În ambele cazuri, însă, relația este inversă raportat la atitudinile față de diferențele dintre venituri, elevii din familii mai educate și din urbanul mare considerând în mai mare măsură decât restul că aceste diferențe ar trebui reduse.

Diferențele asociate cu regiunea în care se află elevul sunt minore, sugerând că elevii din Muntenia sunt, probabil, puțin mai apropiați de modelul liberal al economiei de piață, în timp ce elevii din Moldova sunt ușor mai apropiați de modelul social-democratic al economiei de piață.

Sprijinul pentru instituțiile sistemului

Sprijinul pentru instituțiile sistemului reprezintă o a patra componentă care poate fi analizată atunci când discutăm despre sprijinul pentru sistemul politic. Ca și în cazul sprijinului pentru performanța regimului, cel pentru instituțiile statului este determinat nu doar de componente afective și cognitive, ci și de elemente evaluative. Încrederea în instituții depinde, în mare măsură, de performanța percepută a acestora.

Comparațiile din Figura 5 arată că nivelul de încredere în instituții este, în linii mari, similar în grupul elevilor și în cel al populației adulte. Deși elevii par să aibă mai puțină încredere decât adulții pentru toate instituțiile luate în calcul, majoritatea diferențelor sunt prea mici pentru a putea spune că sunt semnificative. Singurele excepții apar în cazul încrederii în învățământul românesc și în presă.

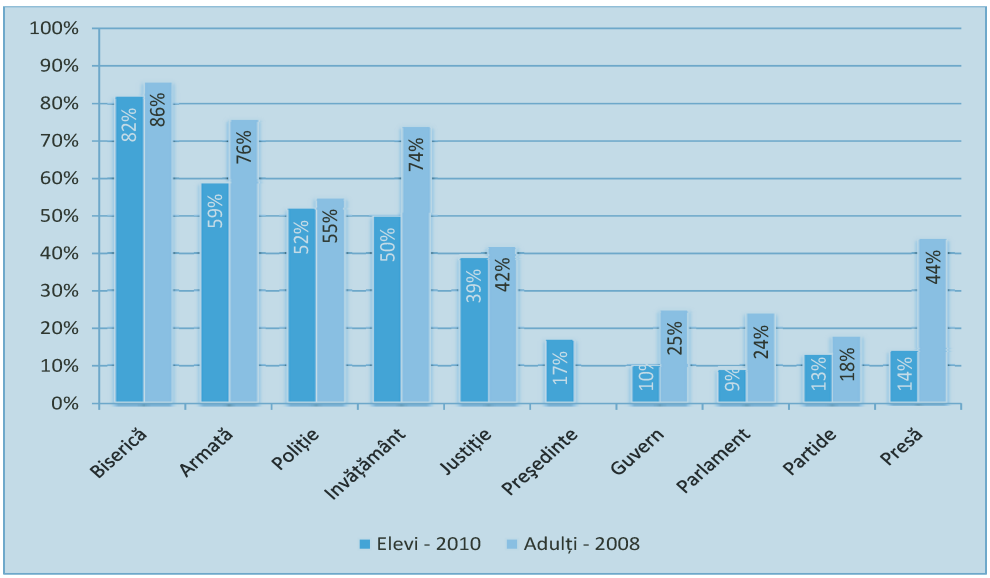

Sursa datelor: ECC 2010, EVS 2008.

Figura 5 - Încrederea în instituții (% încredere)

În cazul învățământului, 74% dintre adulți au încredere, în timp ce procentul corespunzător pentru elevi este de doar 50%. Diferența poate fi explicată prin faptul că opiniile elevilor au la bază experiența directă și actuală a acestora în interiorul sistemului de învățământ, pe când, în cazul adulților, opiniile acestora au la bază fie ceea ce își amintesc ei despre sistemul de învățământ, fie informațiile pe care le obțin despre situația actuală a sistemului de învățământ din diverse surse.

Mult mai interesantă este diferența observată în cazul încrederii în presă: dacă 44% dintre adulți declară că au încredere în presă, doar 14% dintre elevi au o opinie similară. Aici, diferența provine, în mare parte, din diferența de timp dintre momenul măsurării în grupul elevilor (2010) și momentul măsurării în grupul adulților (2008). Între cele două momente, presa a fost aproape constant supusă unor acuzații grave privind lipsa de independență, partizanatul politic și "mogulizarea" presei, ceea ce pare să fi redus semnificativ încrederea în presă.

Tabelul 7 - Dimensiunile încrederii în instituții

	Instituții politice	Instituții non-politice
Guvern	,896	
Parlament	,890	
Partide	,767	
Preşedinte	,760	
Presă	,573	
Poliție		,780
Învățământ		,708
Justiție		,692
UE		,604
Armată		,552
Biserică		,548

Sursa datelor: ECC 2010. Datele reprezintă corelații între dimensiuni și itemi. Mod de citire: corelația dintre dimensiunea instituții politice și încrederea în guvern este de 0,896.

Această interpretare este susținută și de datele din Tabelul 7, în care sunt prezentate cele două dimensiuni care rezultă din analiza componentelor principale ale încrederii și corelațiile dintre încrederea în anumite instituții și aceste dimensiuni (detalii tehnice: extragere PCA; rotire direct oblimin; KMO = 0,851; varianță explicată = 53%; corelația dintre dimensiuni = 0,407). În studiile anterioare, analize similare extrag tot doi factori, unul al instituțiilor politice și unul al instituțiilor non-politice, însă presa aparține, în acele studii, grupului instituțiilor non-politice. În cazul de față, presa aparține grupului instituțiilor politice, ceea ce sugerează că elevii din 2010 interpretează presa ca fiind o instituție care aparține domeniului politic. Luând în calcul aceste explicații, este posibil ca și în cazul încrederii în presă diferența dintre elevi și adulți să nu fie semnificativă.

În Figura 6 - Figura 8 este prezentat nivelul de încredere în instituții, în funcție de clasa în care se află elevii. În aceste figuri, instituțiile au fost grupate în funcție de nivelul mediu de încredere și de diferențele asociate cu clasa în care se află elevii. Încrederea în biserică, armată și Uniunea Europeană (UE) prezintă un pattern similar: nivel relativ crescut de încredere și diferențe mici de încredere (sub 10%) între clase.

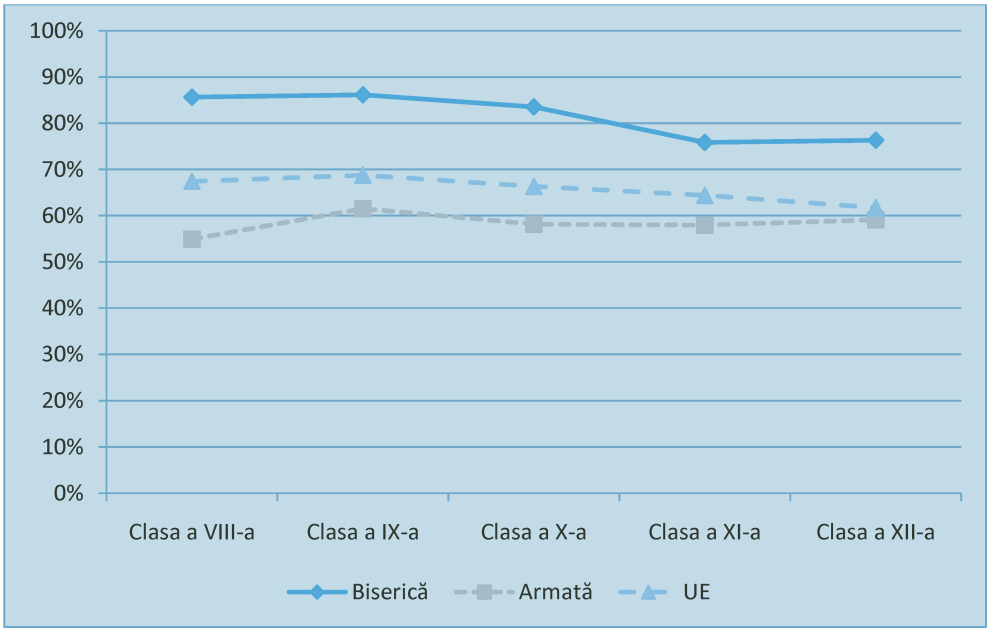

Sursa datelor: ECC 2010.

Figura 6 - Încrederea în biserică, armată și UE (% încredere)

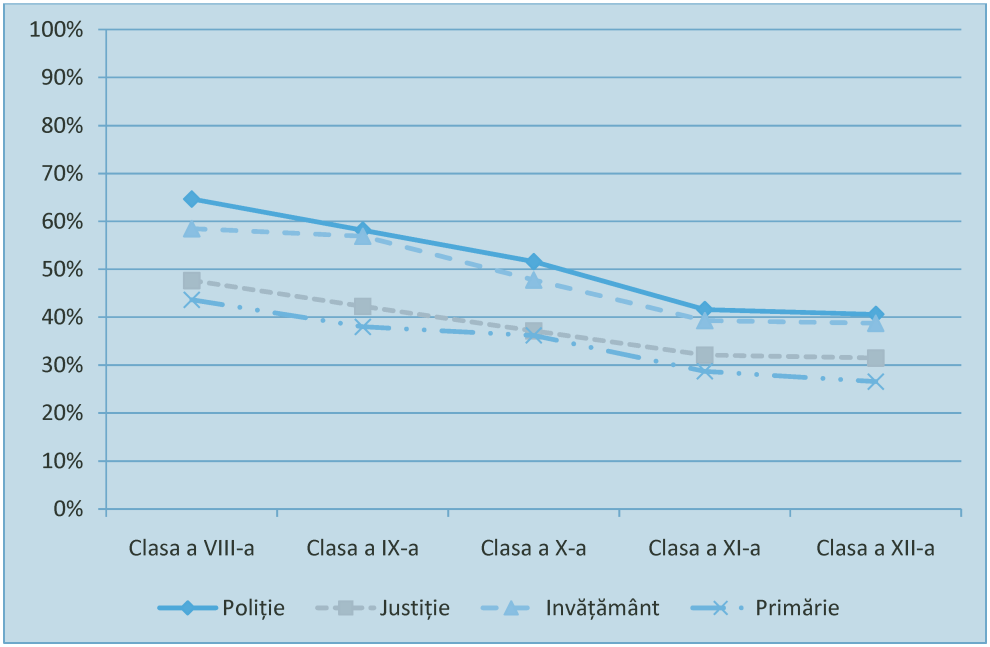

Sursa datelor: ECC 2010.

Figura 7 - Încrederea în instituții non-politice (% încredere)

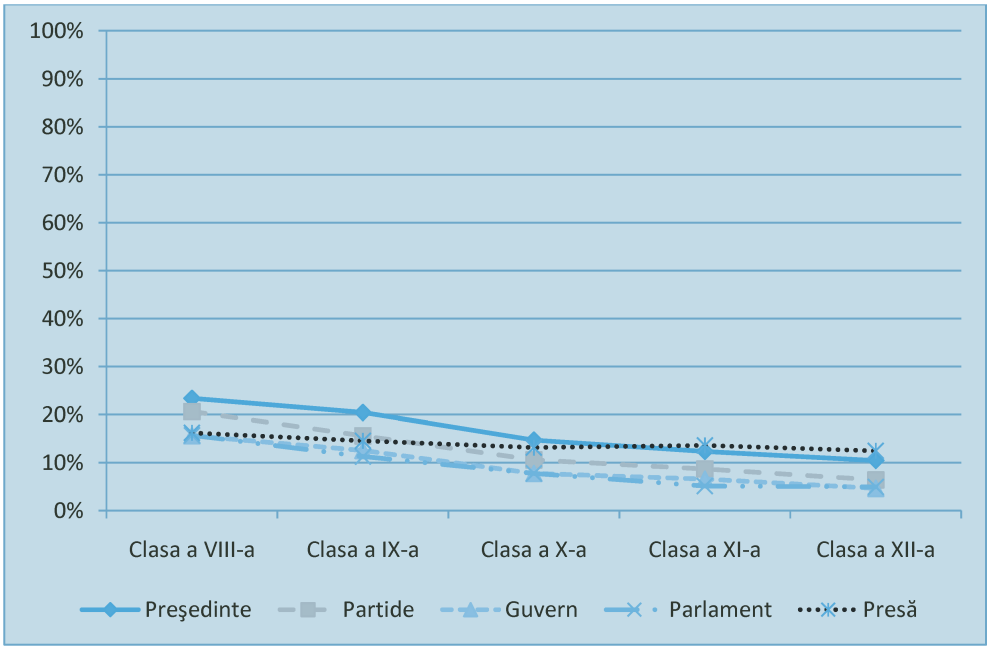

Sursa datelor: ECC 2010.

Figura 8 - Încrederea în instituții politice (% încredere)

Încrederea în instituțiile non-politice (poliție, justiție, învățământ și primărie – vezi Figura 7) urmează, de asemenea, un pattern comun: elevii de clasa a VIII-a au un nivel mediu-mare de încredere în aceste instituții. Procentul elevilor care au încredere în instituțiile non-politice scade din clasa a VIII-a până în clasa a XI-a, elevii ultimilor doi ani de liceu fiind asemănători sub acest aspect. Se observă, de asemenea, și o diferență de nivel de încredere între poliție și învățământ, pe de-o parte, și justiție și primărie, pe de altă parte.

Încrederea în instituțiile politice (vezi Figura 8) este deja la un nivel foarte scăzut în rândul elevilor de clasa a VIII-a (aproximativ 20%), iar procentul elevilor care au încredere în aceste instituții scade cu fiecare clasă, astfel încât doar între 5% și 12% dintre elevii de clasa a XII-a mai declară că au încredere în instituțiile politice.

Tabelul 8 - Încredere în instituții (% încredere)

	Biserică	Armată	Poliție	Invățământ	Justiție
Sex					
Feminin	85%	53%	52%	49%	40%
Masculin	80%	65%	53%	50%	37%
Clasa					
Clasa a VIII-a	86%	55%	65%	58%	48%
Clasa a IX-a	86%	62%	58%	57%	42%
Clasa a X-a	84%	58%	52%	48%	37%
Clasa a XI-a	76%	58%	42%	39%	32%
Clasa a XII-a	76%	59%	41%	39%	31%
Tip instituție învățământ					
Colegiu	77%	59%	46%	42%	38%
Liceu	80%	55%	46%	46%	38%
Grup şcolar	87%	62%	57%	55%	37%
Nivel maxim educație în familie					
Liceu neterminat	86%	60%	60%	60%	38%
Liceu terminat	86%	61%	55%	52%	40%
Studii universitare	77%	59%	48%	44%	39%
Studii postuniversitare	66%	52%	40%	33%	33%
Mediu rezidențial					
Rural	90%	64%	67%	64%	47%
Urban mic	86%	61%	54%	52%	40%
Urban mare	76%	55%	47%	44%	36%
Etnie					
Român	83%	60%	53%	50%	39%
Maghiar	83%	52%	49%	44%	35%
Rom	81%	51%	51%	58%	29%
Altă etnie	68%	53%	51%	49%	34%
Total	**82%**	**59%**	**52%**	**50%**	**39%**

Sursa datelor: ECC 2010.

Tabelul 9 - Încredere în instituții (% încredere)

	Preşedinte	Guvern	Parlament	Partide	Presă
Sex					
Feminin	15%	9%	8%	11%	12%
Masculin	19%	11%	11%	15%	17%
Clasa					
Clasa a VIII-a	23%	16%	16%	21%	16%
Clasa a IX-a	20%	13%	11%	16%	15%
Clasa a X-a	15%	8%	8%	11%	13%
Clasa a XI-a	12%	7%	5%	9%	14%
Clasa a XII-a	10%	5%	5%	6%	12%
Tip instituție învățământ					
Colegiu	13%	7%	6%	9%	13%
Liceu	17%	9%	9%	12%	15%
Grup şcolar	19%	12%	11%	14%	14%
Nivel maxim educație în familie					
Liceu neterminat	19%	13%	10%	14%	13%
Liceu terminat	18%	10%	9%	14%	13%
Studii universitare	14%	8%	8%	10%	16%
Studii postuniversitare	14%	6%	7%	8%	15%
Mediu rezidențial					
Rural	24%	17%	15%	22%	15%
Urban mic	16%	9%	9%	13%	14%
Urban mare	16%	9%	8%	11%	14%
Etnie					
Român	16%	9%	8%	12%	13%
Maghiar	21%	16%	17%	19%	21%
Rom	23%	17%	13%	18%	13%
Altă etnie	23%	15%	13%	15%	17%
Total	**17%**	**10%**	**9%**	**13%**	**14%**

Sursa datelor: ECC 2010.

În Tabelul 8 și Tabelul 9 sunt prezentate distribuțiile încrederii în instituții în funcție de alte caracteristici socio-demografice ale elevilor. Diferențele de încredere asociate cu sexul elevilor sunt, în general, minore. Se poate observa, însă, că elevii de sex feminin au ceva mai multă încredere în biserică, în timp ce elevii de sex masculin acordă mai multă încredere armatei, președintelui, partidelor politice și presei.

Raportat la tipul de instituție în care învață elevii, datele arată că există o asociere semnificativă. Exceptând încrederea în justiție, în armată și în presă, pentru toate celelalte instituții procentul maxim de încredere se înregistrează printre elevii din grupurile şcolare, în timp ce procentul cel mai mic de încredere se înregistrează în rândul elevilor din colegii.

Asocierea dintre încrederea în instituții și stocul educațional familial este semnificativă și puternică. În cazul instituțiilor non-politice, nivelul de încredere al elevilor în aceste instituții scade semnificativ cu stocul educațional familial (cu 7% până la 27%, în funcție de nivelul de educație). Se remarcă, în acest context, încrederea în învățământ: dacă 60% dintre elevii care provin din familii în care niciun părinte nu a terminat liceul au încredere în învățământul românesc, în cazul elevilor care provin din familii în care cel puțin un părinte are studii post-universitare acest procent este de doar 33%. Asocierea dintre aceste variabile în cazul instituțiilor politice este, de asemenea, semnificativă și negativă, însă aici diferențele asociate cu nivelul de educație din familie sunt mult mai mici decât în cazul instituțiilor non-politice. Singura instituție pentru care asocierea este pozitivă este presa: încrederea elevilor în presă este marginal mai mare pentru elevii cu părinți care au absolvit facultatea.

Raportat la mediul rezidențial, se observă că încrederea în instituțiile non-politice are procente maxime în rândul elevilor din mediul rural, procente ceva mai reduse în rândul elevilor din urbanul mic și procente minime în rândul elevilor din urbanul mare. În cazul instituțiilor politice, diferențele dintre elevii din urbanul mic și cei din urbanul mare dispar, astfel încât singurele diferențe semnificative rămân între elevii din mediul rural, care au ușor mai multă încredere în instituțiile politice, și cei din mediul urban, unde încrederea în instituțiile politice este ușor mai scăzută.

Portretul viitorului cetățean

Menționam, la începutul acestui text, că datele culese prin sondajul realizat de Fundația Soros România ne oferă posibilitatea să întrezărim cum va arăta "cetățeanul român" de peste douăzeci de ani, acceptând premisa că atitudinile formate în anii adolescenței au o inerție mare și nu se schimbă foarte ușor.

Sondaje similare efectuate pe populația adultă a României ne arată că românii nu numai că sunt nemulțumiți de situația actuală a țării, de funcționarea democrației și a economiei de piață, dar sunt și oarecum depărtați de principiile care stau la baza sistemului politic și economic construit în ultimii douăzeci de ani. Șansele ca aceste atitudini și evaluări să se schimbe sunt reduse, dacă luăm în calcul și faptul că adulții sunt demobilizați, puternic individualiști și puțin dispuși spre acțiuni îndreptate către soluționarea situațiilor de care sunt nemulțumiți. În aceste condiții, singura sursă de schimbare posibilă este cea a schimbării inter-generaționale: generațiile actuale sunt înlocuite, în timp, de noi generații, care au atitudini și opinii diferite.

Ce ne rezervă, așadar, viitorul? Rezultatele prezentate aici formează o imagine pesimistă privind viitorii cetățeni ai României. Dacă elevii din prezent își vor păstra atitudinile formate acum, atunci cetățenii de peste douăzeci de ani nu vor fi cu mult diferiți de cei din prezent:

- Vor fi cetățeni care se simt mai puțin mândri că sunt cetățeni români decât cei din prezent.
- Vor fi, în continuare, cetățeni care declară că se simt atașați de democrație dar, în același timp, consideră că alte forme de organizare a sistemului politic, precum un lider puternic, care nu își bate capul cu parlamentul și cu alegerile, sau un regim militar, ar putea fi soluții bune pentru România.

• Vor fi cetățeni care resping alte grupuri sociale, care sunt "diferite" după un criteriu sau altul: vor respinge persoanele cu alte preferințe sexuale, vor respinge romii, după cum vor respinge și maghiarii, musulmanii sau evreii.

• Vor fi cetățeni care consideră că statul ar trebui să fie puternic, să intervină în domeniul economic și, mai cu seamă, să fie responsabil pentru bunăstarea fiecărui individ, în loc ca indivizii înșiși să își asigure propria bunăstare.

• Vor fi indivizi nemulțumiți de modul în care lucrurile decurg în România.

• Vor fi indivizi care acordă mare încredere bisericii, dar care trăiesc într-o societate în care aproape nimeni nu mai are încredere în instituțiile unui stat democratic: partide, parlament, guvern sau președinție.

Desigur, concluziile de aici sunt normative, însă normativismul lor pornește de la ideea că o democrație nu poate prospera decât dacă este construită și susținută de cetățeni care au interiorizat principiile democrației și care sunt dispuși să acționeze pentru a promova democrația. Iar datele prezentate aici arată că elevii din prezent nu se află pe această cale.

Bibliografie

Almond, Gabriel și Sidney Verba. 1963. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Countries*. Princeton: Princeton University Press.

Easton, David. 1965. *A Systems Analysis of Political Life*. New York: John Wiley & Sons.

Hirschman, Albert. 1970. *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*. Harvard: Harvard University Press.

Mărginean, Ioan. 1999. "Suportul social pentru democrație." *Sociologie românească*, 1(2): 3-18.

Norris, Pippa. 1999. *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*. Oxford: Oxford University Press.

Tufiș, Claudiu. 2007. "Tovarăși sau cetățeni? Suport pentru democrație și economia de piață." Pp. 29-63 în *Valori ale românilor, 1993 – 2006: O perspectivă sociologică*, lucrare editată de Bogdan Voicu și Mălina Voicu. Iași: Institutul European.

Tufiș, Claudiu. 2010. „Dividing the Pie: Support for the Free Market and State Interventionism Models of Market Economy." Pp. 71-105 în *Mapping Value Orientations in Central and Eastern Europe*, lucrare editată de Loek Halman și Mălina Voicu. Leiden: Brill.

Vitanyi, Ivan. 1999. „Issues and Experiences in the Practice of Democratization: Models and Paradigms." În *The Democratic Process and the Market: Challenges of the Transition*, lucrare editată de Mihaly Simai. New York: United Nations University Press.

Voicu, Mălina. 2005. „Economic Efficiency or Ideology? Social Support for Democracy in Central and Eastern Europe." Pp. 47-62 în *European Integration from East to East: Civil Society and Ethnic Minorities in a Changing World*, lucrare editată de Horațiu Rusu și Bogdan Voicu. Sibiu: Psihomedia.

„Bunul cetățean“ și avatarurile sale

Mircea Comșa

Cum arată „bunul cetățean” în viziunea adolescenților?

Ce înseamnă cetățenia sau ce anume este un cetățean reprezintă o întrebare cu rădăcini adânci în teoria politică și socială. Definițiile existente propun trei dimensiuni principale ale cetățeniei și anume: cetățenia ca status, cetățenia definită prin competențe și cetățenia ca sentiment. Ultima dimensiune poate face referire la un anumit sentiment al identității (locale, naționale, globale, de exemplu) sau la ideea de civism, virtute civică. În cele ce urmează, interesul nostru de cercetare se va orienta doar spre acest ultim sens, cetățenia înțeleasă ca virtute civică. Mai exact, **ne interesează să descriem modul în care elevii din clasele VIII-XII își reprezintă cetățeanul ideal sau altfel spus ce este și ce face un bun cetățean în relație cu sau pentru ceilalți cetățeni și cu societatea din care face parte.**

Răspunsul la întrebarea „Ce înseamnă să fii un bun cetățean?” poate lua forme dintre cele mai diverse. Câteva răspunsuri posibile pot face referire la ceea ce ar trebui să facă un cetățean relativ la respectarea legii și a celorlalți cetățeni, la ceea ce ar trebui să știe, la cum anume ar trebui să fie și mai ales la ceea ce ar trebui să facă. Domeniile de referință pot diferi, dar toate au în comun societatea în ansamblu, membrii și instituțiile acesteia. Prin urmare, pentru a măsura imaginea „bunului cetățean” în rândul elevilor vom face referire la o serie de atitudini (și nu la comportamentele posibile legate de acestea). Mai exact, vom urmări să vedem **ce înseamnă pentru elevi să fii un bun cetățean, ce face un bun cetățean** și nu ce anume au făcut sau nu respondenții anchetei noastre. În acest context, studiul atitudinilor este important pentru cel puțin două motive. Primul dintre acestea are în vedere faptul că o parte a caracteristicilor nu pot fi investigate la nivel comportamental pentru simplul motiv că elevii nu pot realiza efectiv acele activități datorită unor bariere legale (să voteze, să devină membru într-un partid). Celălalt motiv se referă la faptul că atitudinile de „azi” se pot transpune „mâine” în comportamente, ori, a anticipa cum vor arăta viitorii cetățeni ai României prezintă cu siguranță un interes major.

Pornind de la studii anterioare am identificat o serie de 15 atitudini care pot defini conceptul de „bun cetățean”. Lista acestor itemi și importanța acordată lor pentru definirea conceptului de „bun cetățean” de către elevii din România sunt prezentate în graficul următor (ordinea itemilor nu este cea din chestionar, ci una ordonată descendent în funcție de un scor al importanței atribuite de respondenți calculat pornind de la răspunsurile acestora):

Reprezentarea conceptului de „bun cetățean" în rândul elevilor (VIII-XII) în 2010

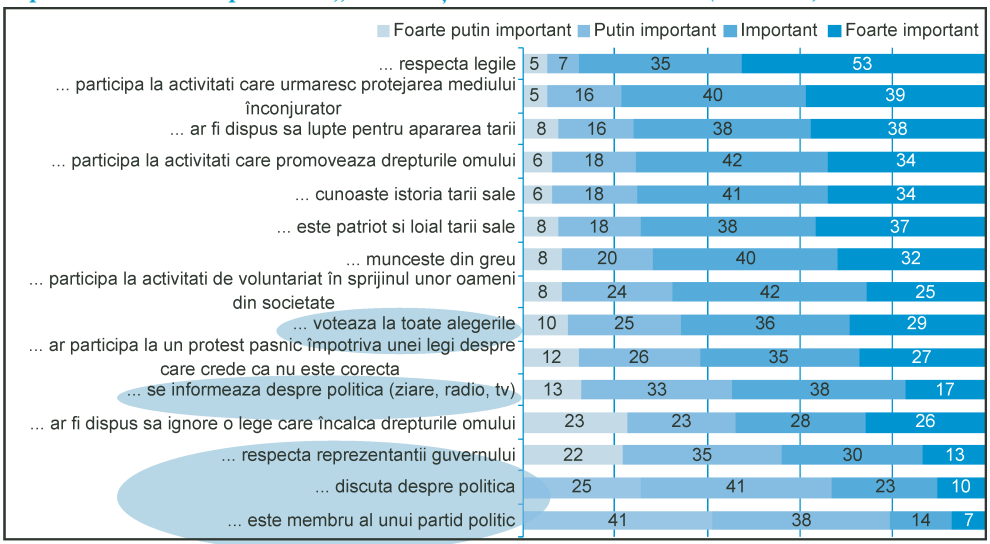

** Datele reprezintă procente.*
*** Mod de citire: 53% dintre elevii din clasele VIII-XII consideră că este foarte important ca o persoană să respecte legile pentru a fi un bun cetățean.*

Cea mai importantă condiție pe care trebuie să o îndeplinească un cetățean este „respectarea legii" (jumătate consideră că acest lucru este foarte important și o treime important). Indiferent de cultură / țară și de timp „respectarea legii" pare să fie atributul care întrunește cel mai mare consens în rândul respondenților. **La celălalt pol se situează o serie de atitudini legate de politică: membru într-un partid, discuții politice, respectarea reprezentanților guvernului și informarea despre politică.** Cu privire la toate aceste aspecte, constatăm o includere redusă a lor în rândul caracteristicilor definitorii ale conceptului de „bun cetățean" de către majoritatea elevilor (cel mai adesea jumătate dintre elevi consideră că aceste aspecte sunt puțin sau foarte puțin importante). Singura activitate propriu-zis politică care întrunește o adeziunea mai ridicată (65%) este participarea la vot la toate alegerile. Celelalte aspecte se situează undeva într-o zonă intermediară, ponderea celor care le consideră importante sau foarte importante situându-se în intervalul 60-80%.

Unul sau mai multe avataruri ale „bunului cetățean"?

După cum se observă din cele prezentate anterior, unele aspecte sunt considerate mai importante în comparație cu altele; de asemenea, că există o tendință de grupare a unor caracteristici (cele legate de politic îndeosebi) într-o zonă mai redusă a importanței pentru definirea a ceea ce înseamnă un „bun cetățean". Pornind de la aceste constatări ne putem întreba în ce măsură definirea conceptului de „bun cetățean" este una unitară sau, mai probabil, dincolo de un consens relativ la anumite aspecte (respectarea legii, de exemplu), asistăm la reprezentări diferite în funcție de anumiți factori. Studii similare

realizate în alte contexte culturale arată că pot fi identificate cel puțin două imagini relativ la conceptul de „bun cetățean". Desigur, etichetele și liniile de demarcație diferă după cum o ilustrează și exemplele următoare: cetățean angajat vs. cetățean al datoriei, credința în importanța activităților civice convenționale vs. a mișcărilor sociale, orientat spre cetățean vs. spre cauză. Pornind de la aceste constatări ne așteptăm să identificăm mai multe reprezentări cu privire la ceea ce înseamnă un „bun cetățean". Destul de probabil vom regăsi și noi dihotomiile identificate în literatura de specialitate. Mai exact, ne așteptăm să identificăm două avataruri ale „bunului cetățean", unul orientat spre relația cu ceilalți cetățeni („cetățeanul social") și celălalt axat preponderent spre participare politică („cetățeanul politic"). Un alt tip posibil, „cetățeanul datoriei" (orientat spre respectarea legilor și normelor), este mai degrabă difuz, trăsăturile lui regăsindu-se la nivelul ambelor tipuri menționate anterior.

În urma unor analize teoretice și exploratorii s-a dovedit că unele dintre caracteristicile propuse pentru definirea „bunului cetățean" („ar fi dispus să ignore o lege care încalcă drepturile omului", „muncește din greu", „este patriot și loial țării sale", „ar fi dispus să lupte pentru apărarea țării" și „cunoaște istoria țării sale") reprezintă caracteristici aparte, fiind mai puțin legate de celelalte aspecte. Respectarea legii este văzută de marea majoritate a elevilor ca un element definitoriu important al „bunului cetățean". Pentru acest motiv le-am eliminat pe toate acestea din analiza (factorială[1]) care vizează stabilirea dimensiunilor de definire a conceptului de „bun cetățean". Dimensiunile rezultate și relația lor cu itemii folosiți pentru caracterizarea „bunului cetățean" sunt prezentate în tabelul următor.

Dimensiuni ale definirii conceptului de „bun cetățean"

Un bun cetățean ...	dimensiunea socială	dimensiunea politică
Participă la activități care promovează drepturile omului	,751	
Participă la activități de voluntariat în sprijinul unor oameni din societate	,754	
Participă la activități care urmăresc protejarea mediului înconjurător	,746	
Ar participa la un protest paşnic împotriva unei legi despre care crede că nu este corectă	,557	
Discută despre politică		,768
Respectă reprezentanții guvernului		,704
Este membru al unui partid politic		,678
Se informează despre politică (ziare, radio, tv)		,671
Votează la toate alegerile		,551

* *Datele reprezintă corelații între dimensiuni și itemi (factor loadings).*

** *Mod de citire: Corelația dintre dimensiunea „cetățeanul social" și participarea la activități care promovează drepturile omului este 0,748.*

[1] Analiza factorială exploratorie realizată în SPSS, metoda de extragere a factorilor PCA, KMO = 0,800, metoda de rotație Oblimin pentru a permite corelații între factorii rezultați. Cei doi factori rezultați explică 49% din variația itemilor.

Conform rezultatelor prezentate putem vorbi de două dimensiuni ale reprezentării conceptului de „bun cetățean", acestea suprapunându-se cu dimensiunile teoretice așteptate. Dimensiunea participării sociale are în vedere considerente ce țin de participarea la diferite activități în sprijinul celorlalți cetățeni (promovarea drepturilor, voluntariat social, protejarea mediului, protest împotriva unei legi incorecte). **Dimensiunea participării politice** reunește aspecte precum: informare și discuții pe teme politice, respectul reprezentanților puterii, calitatea de membru într-un partid politic și participarea la vot. Dat fiind faptul că la nivel teoretic este de așteptat ca factorii rezultați să coreleze am permis acest lucru în analiză, rezultatul obținut confirmând așteptările. Cele două dimensiuni corelează pozitiv, intensitatea legăturii fiind medie (0,30, maximul posibil fiind 1). Pornind de la această constatare statistică, putem afirma că dimensiunile identificate nu se exclud ci se completează parțial în definirea a ceea ce înseamnă pentru elevi un „bun cetățean".

Pe baze celor două dimensiuni rezultate putem realiza o tipologie a elevilor (folosind analiza cluster[2]). Cele patru tipuri rezultate sunt bine reprezentate și conturate, diferențele dintre ele în funcție de o serie de caracteristici fiind semnificative (nu doar statistic). Pentru aproximativ 39% dintre elevi un „bun cetățean" nu se definește dominat prin una din dimensiunile identificate. Pentru acest tip, toate tipurile de participare sunt relativ mai puțin importante. Pentru acest motiv l-am denumit „cetățeanul neimplicat". La celălalt pol se situează imaginea unui „bun cetățean" caracterizat prin implicare semnificativ peste medie, indiferent de tipul de participare (socială sau politică). Acesta este „cetățeanul participativ", ponderea lui în total elevi fiind 20%. „Cetățeanul politic" (16%) pune accent într-o măsură relativ mai mare pe activitățile cu caracter politic și mai puțin pe cele sociale. Imaginea lui în oglindă este „cetățeanul social" (25%). Activitățile definitorii sunt cele orientate spre social, cele politice fiind trecute într-un plan secund.

Avataruri ale conceptului de „bun cetățean"

Imaginea „bunului cetățean" / Item / Dimensiun	Implicare redusă (39%)	Implicare socială (25%)	Implicare politică (16%)	Implicare ridicată (20%)	Total (100%)
socială	-77	**82**	-56	**93**	0
participă la activități care promovează drepturile omului	*2,5*	**3,5**	2,7	**3,7**	3,0
participă la activități de voluntariat în sprijinul unor oameni din societate	*2,3*	**3,4**	2,5	**3,5**	2,8
participă la activități care urmăresc protejarea mediului înconjurător	*2,6*	**3,6**	2,8	**3,7**	3,1
ar participa la un protest pașnic împotriva unei legi despre care crede că nu este corectă	*2,3*	**3,2**	2,5	**3,3**	2,8
politică	-65	-53	**88**	**118**	0
se informează despre politică (ziare, radio, tv)	*2,1*	2,4	**3,0**	**3,4**	2,6
discută despre politică	*1,7*	1,7	**2,9**	**3,0**	2,2
respectă reprezentanții guvernului	*1,9*	2,1	**2,9**	**3,2**	2,4
este membru al unui partid politic	*1,5*	1,4	**2,6**	**2,5**	1,9
votează la toate alegerile	*2,4*	2,8	**3,2**	**3,5**	2,9

** Datele reprezintă medii în cadrul fiecărui grup. Valorile pe fond gri sunt medii ale dimensiunilor identificate anterior, iar celelalte medii ale itemilor (scală de 4 puncte, 1 - foarte puțin important; 4 – foarte important). Valorile marcate cu bold sunt semnificativ mai mari față de medie, iar cele cu italic mai mici.*

[2] K-Means cluster în SPSS. Separat fiecare dimensiune a fost folosită pentru a produce două grupuri care ulterior au fost încrucișate, rezultând astfel patru tipuri ale „bunului cetățean".

Cum variază preferința pentru avatarurile „bunului cetățean”?

În această parte a demersului nostru urmărim să aflăm dacă ponderea celor patru avataruri ale „bunului cetățean” identificate anterior variază în cadrul diferitelor categorii de elevi. Pentru început vom analiza însă variația itemilor folosiți pentru conturarea imaginilor „bunului cetățean” la nivel de an de studiu. Acest tip de analiză ne poate oferi o informație utilă cu privire la modul în care se schimbă lucrurile relativ la aspectele în discuție pe măsură ce elevii înaintează în adolescență. Datele obținute sunt prezentate în tabelul de mai jos. Dat fiind intervalul scurt de timp acoperit (5 ani e puțin dacă avem în vedere schimbări la nivelul valorilor), constatăm o stabilitate aproximativă în cazul celor mai mulți dintre itemii care definesc ceea ce înseamnă un „bun cetățean”. Cu privire la o parte a itemilor asistăm însă la diferențe semnificative atât din punct de vedere statistic cât și practic. Diferențele observate sunt următoarele:

- ponderea celor care consideră că un „bun cetățean” ar participa la un protest pașnic împotriva unei legi despre care crede că nu este corectă tinde să crească pe măsură ce crește vârsta elevilor (de la 17% la 34%); o tendință similară, dar mai puțin clară, se constată și relativ la itemii: participarea la activități de promovare a drepturilor omului sau de voluntariat în sprijinul unor oameni din societate;
- ponderea celor care consideră că un „bun cetățean” se informează despre politică, discută despre politică, respectă reprezentanții guvernului și este membru al unui partid politic tinde să scadă pe măsură ce crește vârsta elevilor.

Cele constatate anterior au un punct comun semnificativ. Sintetic acesta poate fi exprimat sub forma următoarei concluzii: **înaintarea în adolescență tinde să fie însoțită de îndepărtare de imaginea unui „bun cetățean” ca persoană orientată spre politic și o apropiere de imaginea unui „bun cetățean” ca persoană implicată social.**[3]

[3] Relativ la această concluzie trebuie adăugat faptul că ea este doar probabilă. Pentru a fi mai siguri de adevărul ei ar trebui să verificăm aceste tendințe pe date de tip longitudinal la nivelul mai multor generații de elevi. Aceasta pentru că schimbarea observată poate fi rezultatul mai multor influențe (vârsta, cohorta și perioada istorică).

Reprezentarea comparativă a conceptului de „bun cetățean" în rândul elevilor (VIII-XII) în 2010

Un bun cetățean ...	VIII	IX	X	XI	XII	Medie
... respectă legile	76	74	77	75	77	**76**
... participă la activități care urmăresc protejarea mediului înconjurător	59	54	58	54	62	**57**
... ar fi dispus să lupte pentru apărarea țării	52	54	51	45	58	**52**
... cunoaşte istoria țării sale	49	50	47	51	55	**51**
... participă la activităț care promovează drepturile omului	50	51	54	43	59	**51**
... este patriot şi loial țării sale	51	52	50	42	49	**49**
... munceşte din greu	46	43	45	40	42	**43**
... participă la activități de voluntariat în sprijinul unor oameni din societate	31	32	31	35	46	**35**
... votează la toate alegerile	26	32	36	29	34	**31**
... ar participa la un protest paşnic împotriva unei legi despre care crede că nu este corectă	17	21	19	25	34	**23**
... se informează despre politică (ziare, radio, tv)	16	10	6	9	5	**9**
... ar fi dispus să ignore o lege care încalcă drepturile omului	8	10	9	10	4	**8**
... respectă reprezentanții guvernului	5	-2	-14	-29	-24	**-12**
... discută despre politică	-25	-27	-35	-35	-46	**-34**
... este membru al unui partid politic	-49	-55	-56	-64	-70	**-59**

** Datele reprezintă diferența dintre ponderea celor care, relativ la un anumit aspect, îl consideră (foarte) important, respectiv (foarte) puțin important.*

*** Mod de citire: raportat la totalul elevilor din clasele VIII-XII, ponderea celor care consideră că este important ca o persoană să respecte legile pentru a fi un bun cetățean (adică 88%) este cu 76 de puncte procentuale mai mare comparativ cu ponderea celor care acordă o importanță redusă acestui lucru (adică 12%).*

Dincolo de răspunsurile individuale la itemi putem investiga asocierea dintre diferite categorii de respondenți și imaginile „bunului cetățean". Pentru aceasta am calculat ponderea celor patru avataruri în cadrul diferitelor categorii de elevi. Rezultatele sunt prezentate în tabelul de mai jos. Pentru a simplifica lucrurile vom organiza prezentarea datelor pe fiecare avatar în parte, indicând intensitatea preferinței pentru acesta în funcție de categorii:

Cetățeanul neimplicat. Acest avatar are o pondere relativ mai mare în rândul băieților, a elevilor din clasa a VIII-a, a elevilor proveniți din familii cu un nivel de școlaritate mai mare, din urbanul mare, care apreciază ca neinteresantă materia educație civică și îi atribuie un rol mai scăzut în viață, care învață în clase cu un climat închis, implicați în mai puține organizații școlare și extrașcolare. O pondere mai mică apare în rândul celorlalte categorii.

Cetățeanul social. Acest avatar are o pondere relativ mai mare în rândul fetelor, a elevilor din clasele a XI-a și a XII-a, a elevilor proveniți din familii cu un nivel de

școlaritate mai mare, din Muntenia, din urbanul mare, care apreciază ca interesantă materia educație civică, care învață în clase cu un climat deschis, implicați în mai multe organizații școlare și extrașcolare. O pondere mai mică apare în rândul celorlalte categorii.

Cetățeanul politic. Acest avatar are o pondere relativ mai mare în rândul elevilor din clasele a IX-a și a X-a, a elevilor proveniți din familii cu un nivel de școlaritate mai redus, din rural sau urbanul mic, care apreciază ca interesantă materia educație civică, care învață în clase cu un climat deschis, implicați în mai multe organizații extrașcolare. O pondere mai mică apare în rândul celorlalte categorii.

Cetățeanul implicat. Acest avatar are o pondere relativ mai mare în rândul elevilor din clasele a VIII-a și a IX-a, a elevilor proveniți din familii cu un nivel de școlaritate sub medie, din Moldova, din rural, care apreciază ca foarte interesantă materia educație civică și îi atribuie un rol mai important în viață, care învață în clase cu un climat deschis, implicați în mai multe organizații școlare și extrașcolare. O pondere mai mică apare în rândul celorlalte categorii.

Avataruri ale conceptului de „bun cetățean" în cadrul unor grupuri

Cetățeanul / Categorii elevi	neimplicat	social	politic	implicat	total
Genul					
băiat	**42**	*22*	17	19	100
fată	*36*	**27**	16	21	100
Clasa					
VIII	*36*	*21*	18	**26**	100
IX	40	*20*	**18**	**22**	100
X	38	24	**19**	19	100
XI	40	**27**	16	*16*	100
XII	39	**31**	*12*	*18*	100
Nivelul de educație al părinților					
sub medie	*37*	*22*	**19**	**22**	100
peste medie	**43**	**31**	*11*	*15*	100
Regiunea					
Transilvania	40	*22*	17	21	100
Muntenia	39	**27**	*15*	19	100
Moldova	*36*	24	18	**22**	100
Mediul					
rural	*33*	*14*	**21**	**32**	100
urban mic	*37*	25	**18**	21	100
urban mare	**43**	**28**	*14*	*16*	100
Materia cultură civică este					
foarte interesantă	*27*	*21*	18	**35**	100
interesantă	*37*	**27**	17	*19*	100
neinteresantă	**53**	*22*	*13*	*12*	100
Rolul atribuit materiei cultura civică (pozitiv)					
sub medie	**46**	24	*14*	*15*	100
peste medie	*31*	25	**18**	**25**	100

Cetățeanul / Categorii elevi	neimplicat	social	politic	implicat	total
Climatul clasei ("deschis")[4]					
sub medie	**44**	*22*	17	*17*	100
peste medie	*33*	**27**	16	**23**	100
Numărul de organizații existente în școală în care este implicat					
sub medie	**42**	*23*	17	*18*	100
peste medie	*36*	**26**	16	**23**	100
Numărul de organizații extra-școală în care este implicat					
sub medie	**42**	25	*15*	*18*	100
peste medie	*34*	24	**18**	**23**	100

** Datele reprezintă ponderea celor patru imagini ale „bunului cetățean" în cadrul fiecărui grup. Valorile marcate cu bold indică o pondere semnificativ mai mare a imaginii respective în cadrul acelui grup de elevi, iar cele cu italic o pondere mai mică.*

[4] Un climat deschis al clasei este caracterizat prin următoarele: elevii sunt încurajați să aibă în timpul orelor alte păreri decât profesorii despre diferite probleme sociale și politice; elevii sunt încurajați să își formeze propriile păreri despre lucruri; profesorii respectă părerile elevilor și-i încurajează pe aceștia să le spună în timpul orelor; elevii se simt liberi să își exprime opiniile în clasă, chiar și atunci când au păreri diferite de ale majorității colegilor; profesorii îi încurajează pe elevi să discute despre probleme sociale sau politice despre care oamenii au păreri diferite; profesorii prezintă mai multe fațete (perspective / păreri) ale unui subiect atunci când predau.

Anexe:

Pentru următoarele afirmații, te rog să încercuiești răspunsul care corespunde cel mai bine părerii tale cu privire la ce este sau ce face un bun cetățean.

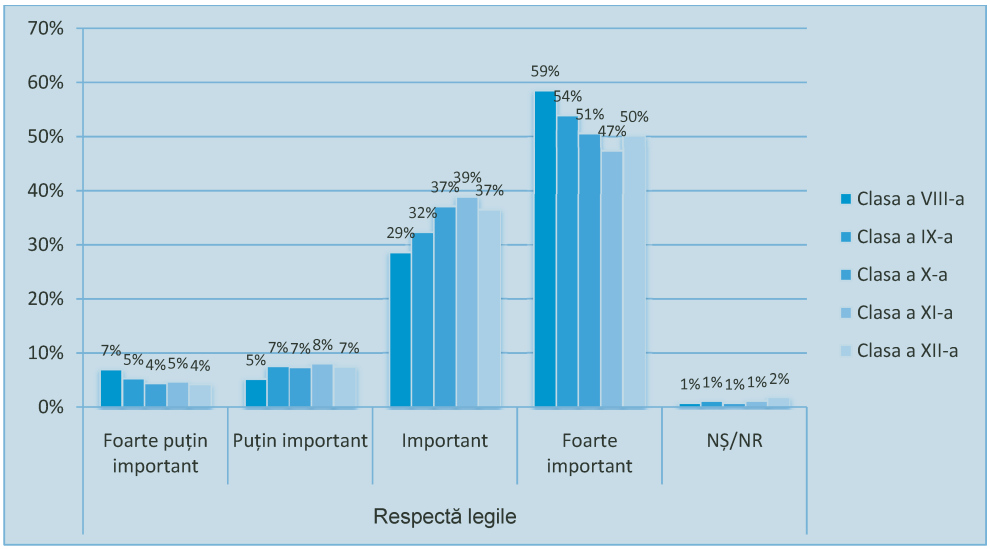

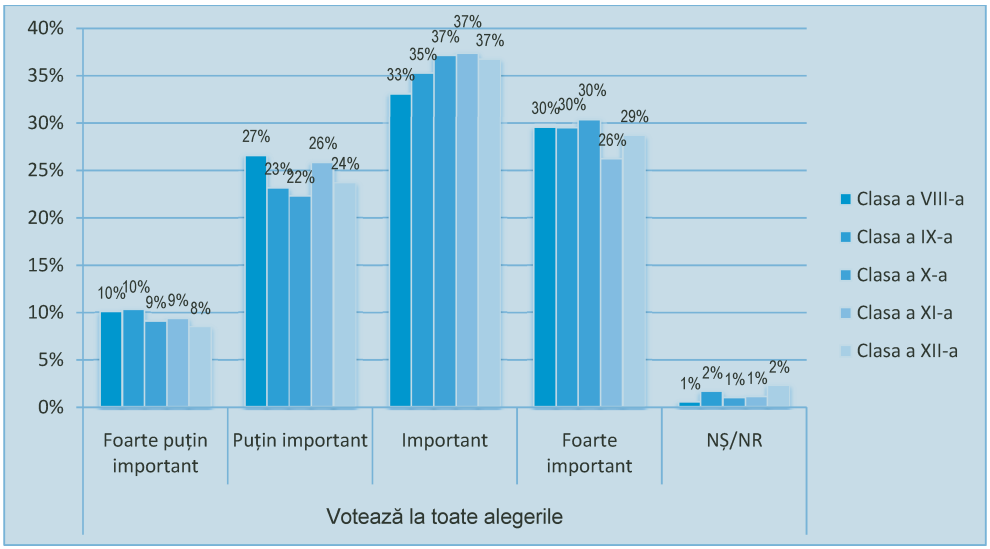

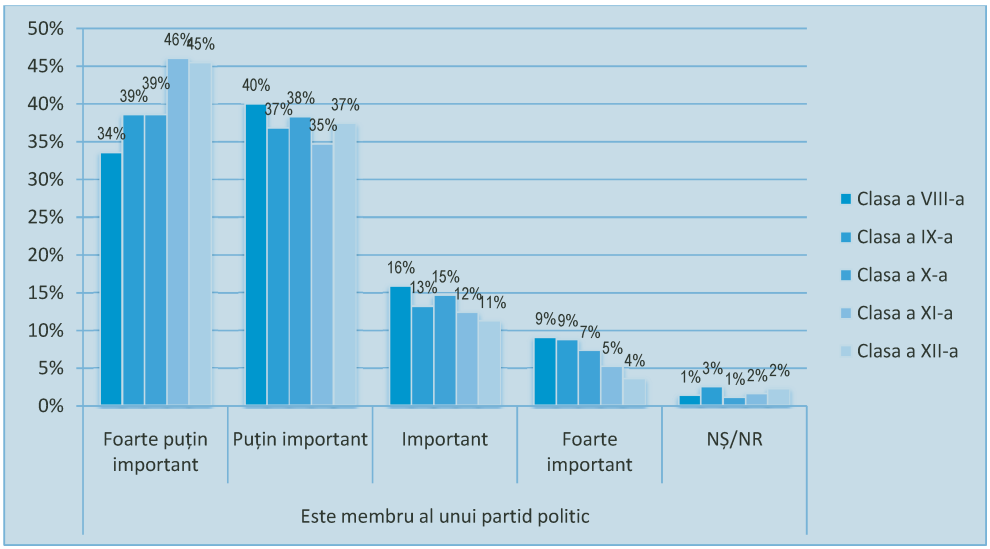
50%
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
34% 39% 39% 46% 45%
40% 37% 38% 35% 37%
16% 13% 15% 12% 11%
9% 9% 7% 5% 4%
1% 3% 1% 2% 2%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Este membru al unui partid politic
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

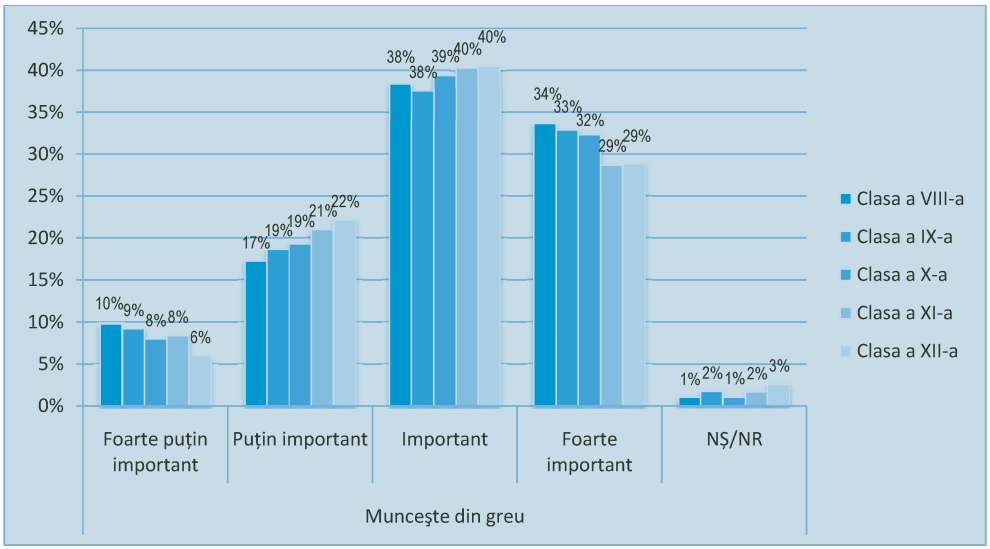
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
10% 9% 8% 8% 6%
17% 19% 19% 21% 22%
38% 38% 39% 40% 40%
34% 33% 32% 29% 29%
1% 2% 1% 2% 3%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Munceşte din greu
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

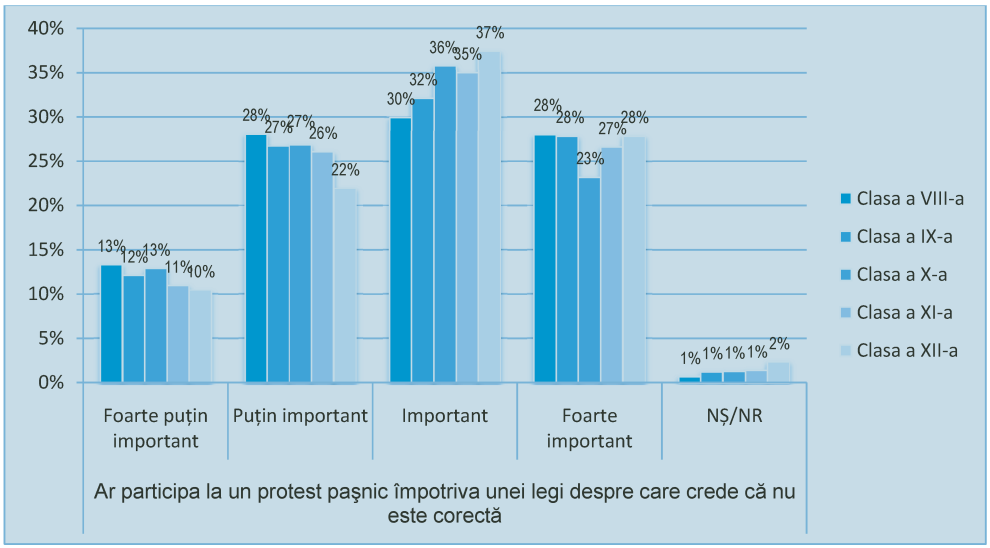
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
13% 12% 13% 11% 10%
28% 27% 27% 26% 22%
30% 32% 36% 35% 37%
28% 28% 23% 27% 28%
1% 1% 1% 1% 2%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Ar participa la un protest paşnic împotriva unei legi despre care crede că nu este corectă

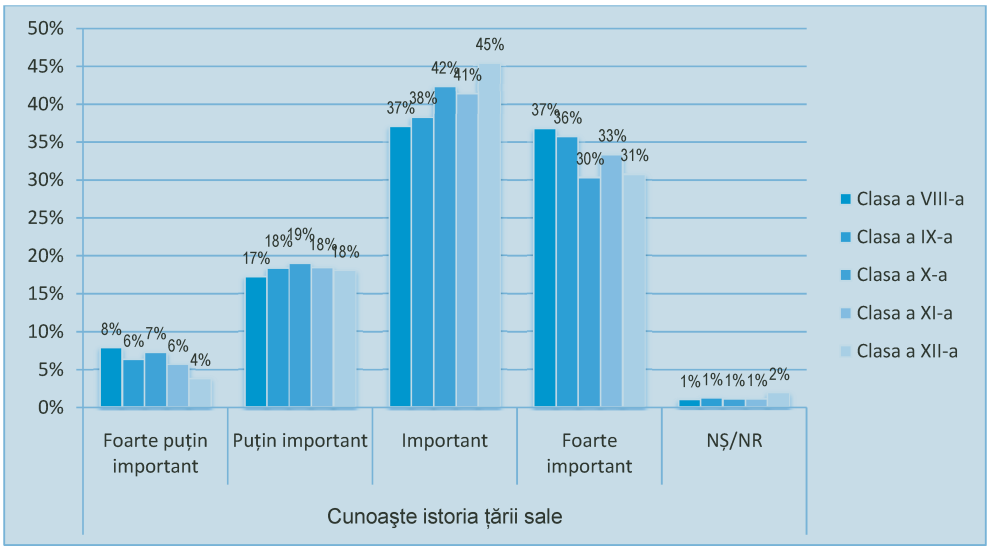
50%
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
8% 6% 7% 6% 4%
17% 18% 19% 18% 18%
37% 38% 42% 41% 45%
37% 36% 30% 33% 31%
1% 1% 1% 1% 2%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Cunoaşte istoria țării sale

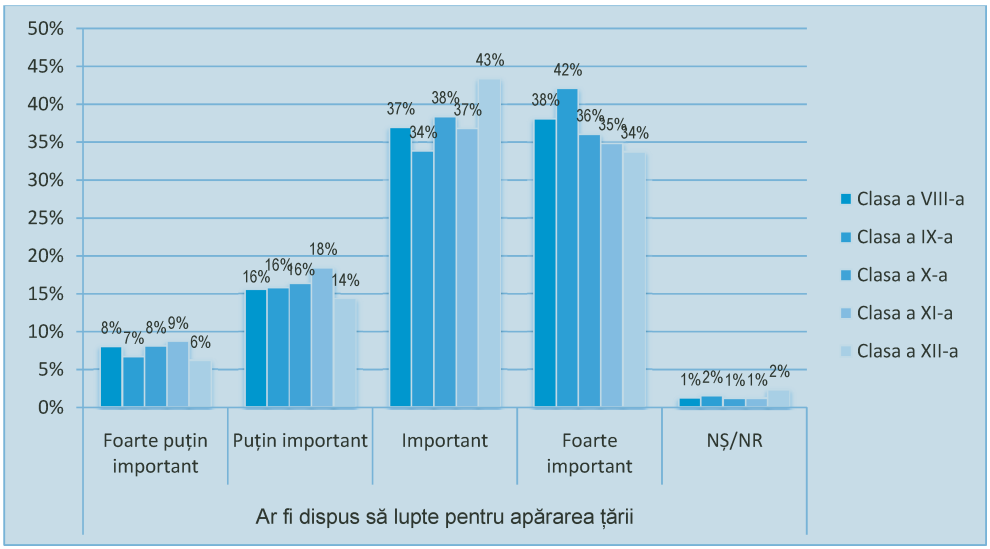
50%
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
8% 7% 8% 9% 6%
16% 16% 16% 18% 14%
37% 34% 38% 37% 43%
38% 42% 36% 35% 34%
1% 2% 1% 1% 2%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Ar fi dispus să lupte pentru apărarea țării

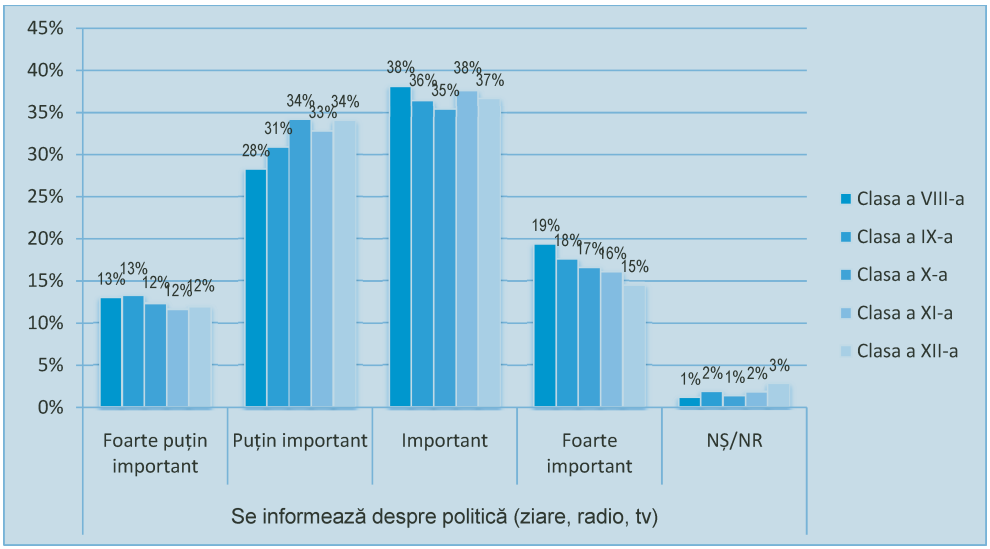
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
13% 13% 12% 12% 12%
28% 31% 34% 33% 34%
38% 36% 35% 38% 37%
19% 18% 17% 16% 15%
1% 2% 1% 2% 3%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Se informează despre politică (ziare, radio, tv)

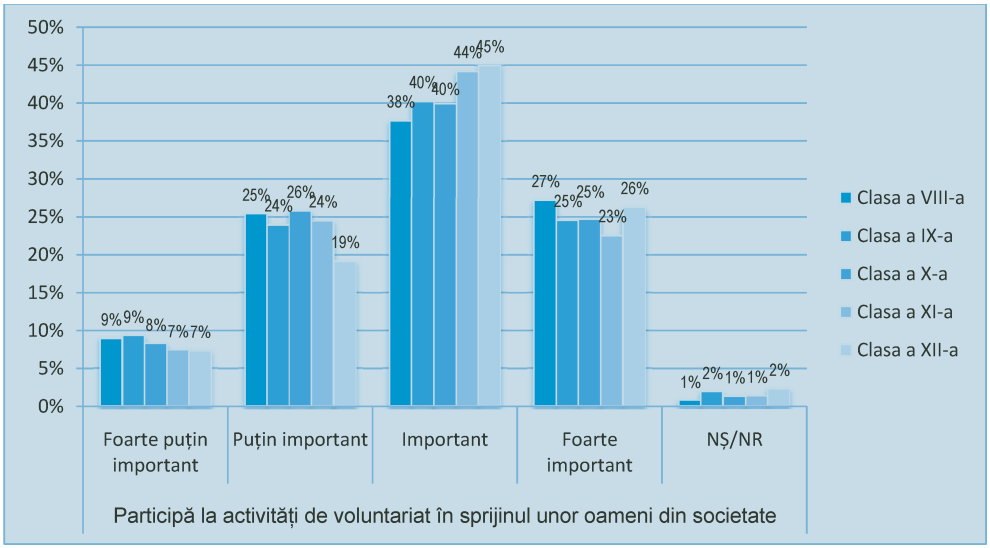
50%
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
9% 9% 8% 7% 7%
25% 24% 26% 24% 19%
38% 40% 40% 44% 45%
27% 25% 25% 23% 26%
1% 2% 1% 1% 2%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Participă la activități de voluntariat în sprijinul unor oameni din societate

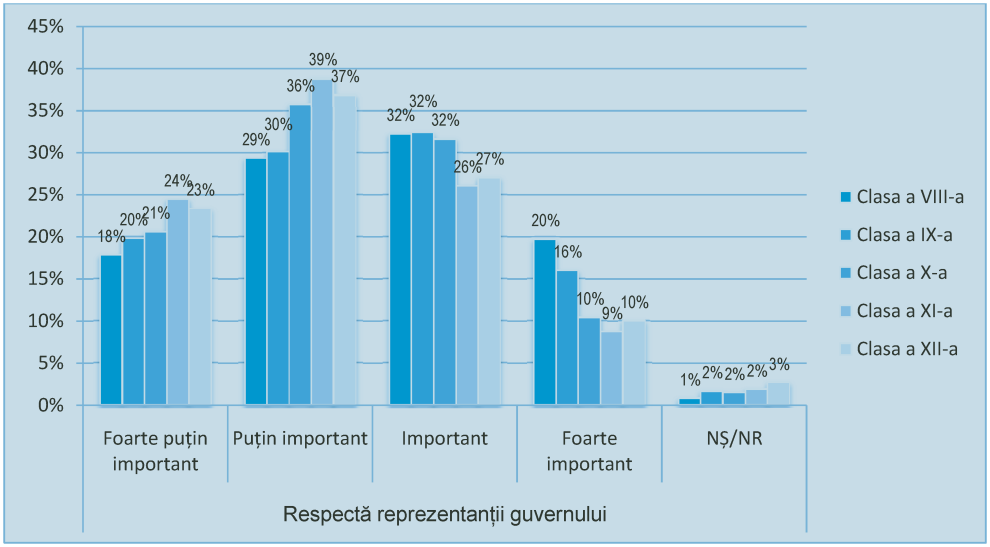
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
18% 20% 21% 24% 23%
29% 30% 36% 39% 37%
32% 32% 32% 26% 27%
20% 16% 10% 9% 10%
1% 2% 2% 2% 3%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Respectă reprezentanții guvernului

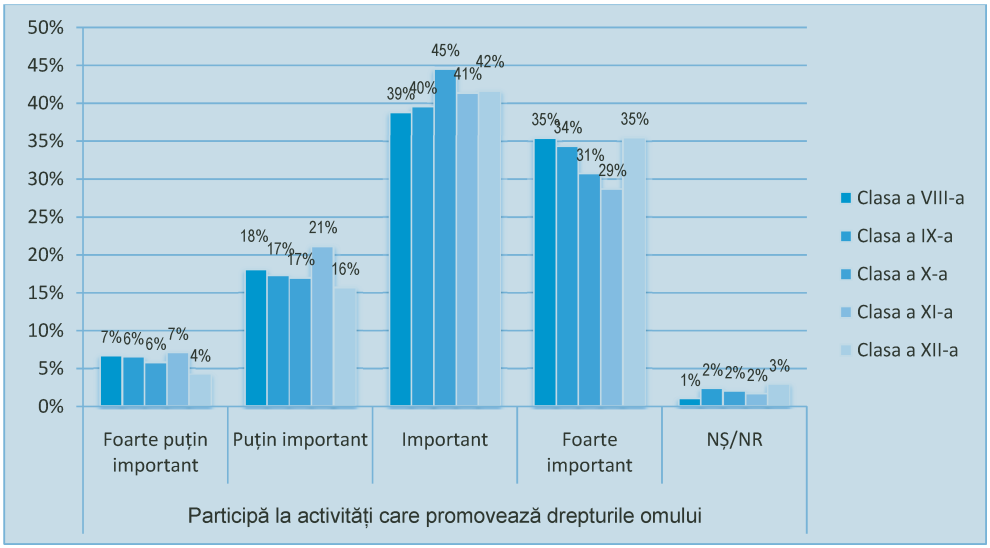
50%
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
7% 6% 6% 7% 4%
18% 17% 17% 21% 16%
39% 40% 45% 41% 42%
35% 34% 31% 29% 35%
1% 2% 2% 2% 3%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Participă la activități care promovează drepturile omului

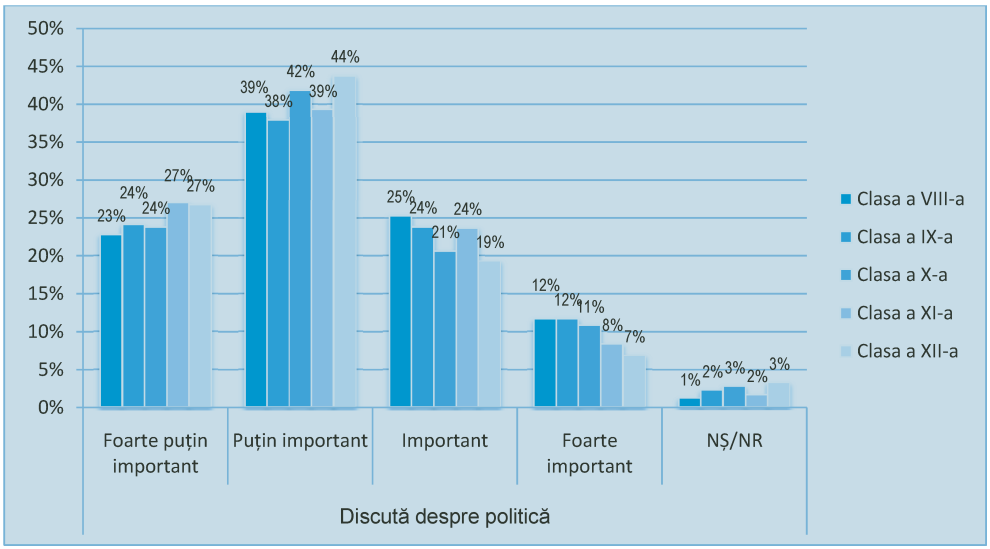
50%
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
23% 24% 24% 27% 27%
39% 38% 42% 39% 44%
25% 24% 21% 24% 19%
12% 12% 11% 8% 7%
1% 2% 3% 2% 3%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Discută despre politică

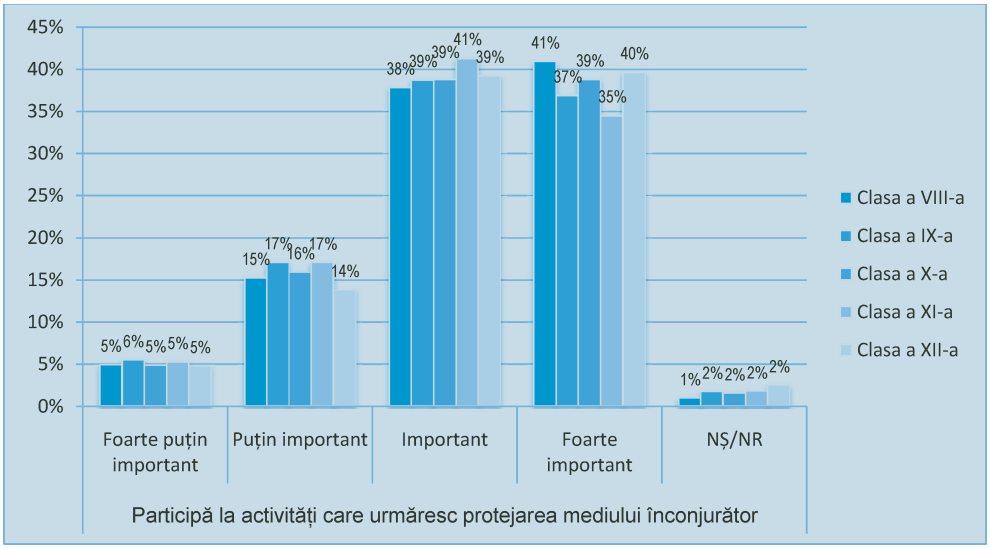
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
5% 6% 5% 5% 5%
15% 17% 16% 17% 14%
38% 39% 39% 41% 39%
41% 37% 39% 35% 40%
1% 2% 2% 2% 2%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Participă la activități care urmăresc protejarea mediului înconjurător

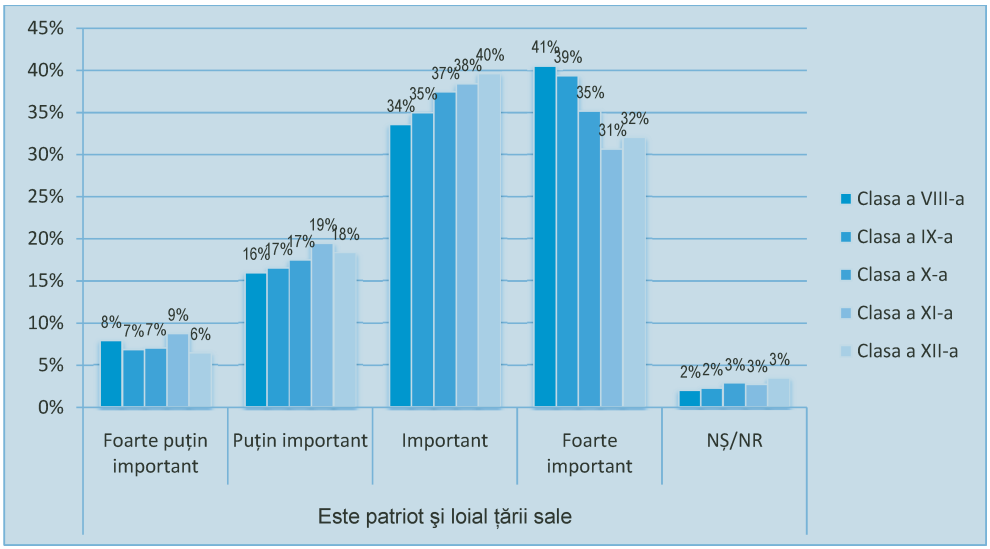
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
8% 7% 7% 9% 6%
16% 17% 17% 19% 18%
34% 35% 37% 38% 40%
41% 39% 35% 31% 32%
2% 2% 3% 3% 3%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Este patriot şi loial țării sale

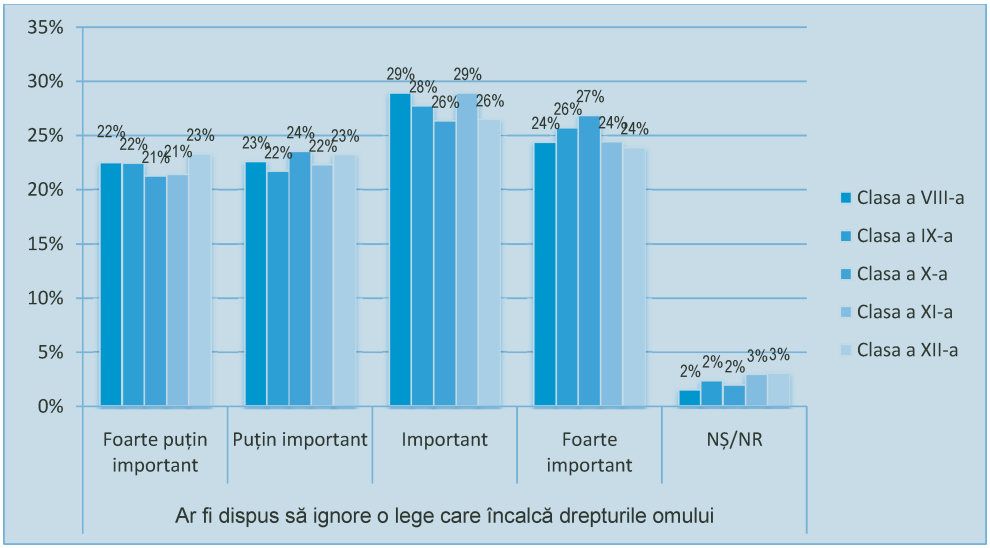
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
22% 22% 21% 23%
23% 22% 24% 22% 23%
29% 28% 26% 29% 26%
24% 26% 27% 24% 24%
2% 2% 2% 3% 3%
Foarte puțin important
Puțin important
Important
Foarte important
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Ar fi dispus să ignore o lege care încalcă drepturile omului

Informarea despre politică în rândul adolescenților

Cristina Stănuș

În democrațiile occidentale, dar și în statele în tranziție sau în noile democrații, tinerii sunt considerați a fi segmentul de populație cel mai puțin implicat și cel mai puțin activ din punct de vedere politic. Mai mult, nivelul de informare despre politică al tinerilor și adolescenților este considerat șocant de scăzut. Pe de altă parte, tinerii și adolescenții sunt totuși un segment de populație care încă se dezvoltă din punct de vedere educațional, politic și social. Discuțiile despre lipsa de informare și implicare (actuală sau potențială) a adolescenților și tinerilor rămân însă elemente cheie într-o discuție mai largă despre viitorul democrației.

Una din afirmațiile general acceptate în spațiul public relativ la implicarea tinerilor în politică accentuează dezinteresul și lipsa de informare a acestora despre viața politică. Explicațiile vehiculate în spațiul public sunt diverse, deși tot mai multe dintre ele pun acest fenomen pe seama faptului că politica și politicienii tradiționali sunt din ce în ce mai puțin atractivi, astfel că lipsește un stimulent esențial. O explicație concurentă pune accent pe faptul că sursele de informare aflate le dispoziția tinerilor „împachetează" informațiile despre politică într-un mod complet neatractiv sau ocolesc cu desăvârșire aceste subiecte. Putem lua în calcul și o explicație mai generală, care pune lipsa de implicare civică și politică a tinerilor pe seama unor deficiențe în procesul de socializare politică (vezi Kaid, McKinney și Tedesco, 2007). Înainte de a testa asemenea explicații, întrebările esențiale la care trebuie să răspundem vizează **importanța politicii și a informării despre temele politice, măsura în care adolescenții mai accesează (voluntar și involuntar) informații despre politică, precum și sursele de informare folosite**. Dincolo de nivelul individual al analizei o altă întrebare la care putem prefigura un răspuns este legată de măsura în care mass media românești tradiționale (mai) sunt un element semnificativ în în socializarea și informarea politică a adolescenților, în cadrul unei discuții mai largi despre rolul mass media în educarea cetățenilor într-un spirit democratic.

În continuare încercăm să construim un tablou cât mai detaliat asupra surselor de informare despre viața politică pe care le folosesc tinerii din România. Unul din aspectele abordate aici vizează *pluralitatea surselor de informare ale adolescenților*, având în vedere că literatura de specialitate în domeniu acceptă faptul că indivizii pot deveni dependenți de un anume mediu pentru a obține informația dorită și oameni depinzând de surse media diferite pot avea diferite viziuni asupra lumii (Loveless, 2008). În același timp încercăm să ținem seama de *distincția între consumul accidental de informație despre politică și consumul deliberat*, și să vedem dacă adolescenții sunt o audiență pasivă sau un public care caută în mod activ informația.

Analiza de față se bazează pe datele obținute în cadrul cercetării realizate în toamna anului 2010 pe un eșantion reprezentativ de elevi din clasele a VIII-a – a XII-a. Analiza este descriptivă și vizează atitudini și comportamente precum: consumul de mass media, atitudinile față de informarea despre politică, sursele de informare despre politică nominalizate de respondenți, rolul mass media tradiționale și al noilor media în informarea despre politică a adolescenților și rolul formator al familiei în creșterea interesului pentru politică al adolescenților studiați de noi.

Expunerea la mass media

Expunerea la mass media a adolescenților din România este, conform așteptărilor, definită de televiziune și Internet, cu proporții semnificative din grupul studiat de noi care declară că într-o zi obișnuită de școală petrec între una și trei ore, sau chiar mai mult, uitându-se la televizor sau pe Internet (în alte scopuri decât cele legate de școală). **Internetul este o prezență dominantă în bugetul de timp al adolescenților din România**, așa cum ne-am așteptat. Clasarea televiziunii pe locul doi într-un asemenea clasament (vezi Tabelul 1) este din nou de așteptat, cu atât mai mult cu cât în cazul populației adulte din România televiziunea este canalul media cel mai accesat. **Radioul este canalul media cel mai puțin accesat de adolescenți**, 55% dintre aceștia declarând că nu ascultă deloc radioul, urmat de presa scrisă, 41% dintre adolescenți declarând că nu citesc deloc ziare sau reviste. Comparativ, doar 10% dintre adolescenți declară că nu se uită la televizor sau nu accesează Internetul. **38% dintre adolescenții intervievați de noi declară că într-o zi obișnuită de școală petrec mai mult de trei ore pe zi accesând Internetul,** o proporție remarcabilă, chiar și asumând faptul că respondenții noștri s-ar putea să nu fi distins între folosirea Internetului pentru scopuri legate de școală și folosirea lui pentru informare pe alte teme, socializare și divertisment.

Tabel 1. Expunerea la mass media a adolescenților, procente valide

Într-o zi obișnuită de școală cât timp petreci ...?	Deloc	Sub 1 oră	1-3 ore	Mai mult
Uitându-te la televizor	10,4%	34,7%	37,6%	17,3%
Ascultând un post de radio	55,7%	31%	8%	5,4%
Citind un ziar sau o revistă	41,5%	51,2%	4,7%	2,6%
Citind o carte (alta decât una pentru școală)	30,7%	35,9%	23,8%	9,5%
Pe Internet (în alte scopuri decât cele legate de școală)	10,4%	17,7%	33,8%	38,1%

După cum se poate observa din Tabelul 1, lista noastră a inclus și o întrebare referitoare la timpul dedicat de adolescenți cărților, altele decât cele pentru școală. În mod oarecum surprinzător din perspectiva simțului comun, **cărțile sunt mai populare decât presa scrisă sau posturile de radio** – 27% dintre adolescenții din România declară că dedică, în medie, o oră pe zi cititului unei cărți.

Tabel 2. Expunerea la Internet și caracteristici socio-demografice, procente valide

Într-o zi obișnuită de școală cât timp petreci pe Internet, în alte scopuri decât cele legate de școală ...?	Deloc	Sub 1 oră	1-3 ore	Mai mult
Toți respondenții	10,4%	17,7%	33,8%	38,1%
Urban	5,2%	16,1%	38,5%	40,2%
Rural	17,3%	19,9%	27,3%	35,5%
Masculin	10,6%	13,7%	30,9%	44,7%
Feminin	10,2%	21,6%	33,8%	38,1%
Există computer în gospodărie	7,0%	17,7%	35,6%	39,7%
Nu există computer în gospodărie	33,4%	18,0%	21,4%	27,2%
Există acces la Internet în gospodărie	4,0%	16,9%	37,3%	41,8%
Nu există acces la Internet în gospodărie	32,8%	20,7%	21,4%	25,1%
Colegiu	5,8%	19,0%	41,9%	33,3%
Grup școlar	15,3%	16,2%	26,0%	42,4%
Liceu	6,3%	16,3%	37,9%	39,5%
Școală generală	13,8%	19,3%	29,3%	37,5%
Educația mamei – nu a terminat liceul	20,3%	17,1%	28,3%	34,3%
Educația mamei – liceul terminat	8,8%	17,6%	35,5%	38,1%
Educația mamei – facultate terminată	3,3%	16,4%	41,7%	38,6%
Educația mamei – master sau doctorat	3,2%	20,3%	39%	37,5%

Petrec mai puțin timp pe Internet adolescenții din mediul rural, cei care declară că în gospodărie nu au computer și acces la Internet, cei care studiază în cadrul unui grup școlar și cei provenind din familii unde nivelul de educație formală al părinților este mai scăzut (vezi Tabelul 2). Toate aceste elemente sugerează că diferențele sunt în mare parte rezultatul status-ului social și economic al părinților. Sunt interesante datele privindu-i pe adolescenții care declară că familia lor nu deține un calculator cu acces la Internet – aproximativ un sfert declară că petrec pe Internet mai mult de trei ore pe zi și aproximativ o cincime declară că petrec pe Internet între una și trei ore. Situația este explicabilă luând în calcul trei aspecte: timpul petrecut pe Internet în cadrul orelor la școală (care poate fi folosit de elevi pentru aspecte legate de școală sau pentru altceva), accesarea computerelor deținute de prieteni sau colegi, dar și gradul de dezirabilitate socială asociat cu accesarea Internetului (implicând dificultăți de integrare în mediul școlar sau în grupul de prieteni).

Dominația televiziunii ca sursă de informare și divertisment, identificabilă în cazul adulților din România, este evidentă și în cazul adolescenților. **Diferențe semnificative întâlnim în funcție de tipul de școală pe care o urmează adolescentul și de nivelul de educație formală al părinților** (vezi Tabelul 3). Aceste diferențe pot fi explicate luând în considerare două aspecte: existența, în medie, a unor diferențe semnificative între aceste tipuri de școli din perspectiva timpului liber la dispoziția elevilor, după finalizarea temelor de casă, precum și măsura în care părinții (de obicei părinții mai bine educați) controlează timpul petrecut de copiii lor în fața televizorului. Din alte puncte de vedere diferențele sunt minime, precum în cazul diferențelor dintre băieți și fete sau dintre adolescenți care locuiesc în mediul urban sau în mediul rural.

Tabel 3. Expunerea la televiziune și caracteristici socio-demografice, procente valide

Într-o zi obișnuită de școală cât timp petreci uitându-te la televizor?	Deloc	Sub 1 oră	1-3 ore	Mai mult
Toți respondenții	10,4%	34,7%	37,6%	17,3%
Masculin	11,5%	33,9%	35,9%	18,8%
Feminin	9,3%	35,6%	39,3%	15,8%
Urban	10,3%	37,1%	37,7%	14,8%
Rural	10,5%	31,4%	37,8%	20,3%
Colegiu	14,1%	40,9%	36,2%	8,7%
Grup școlar	9,0%	28,9%	36,3%	25,8%
Liceu	10,9%	36,7%	38,3%	14,1%
Școală generală	5,2%	32,1%	42,6%	20,2%
Educația mamei – nu a terminat liceul	10,9%	30,0%	37,2%	21,9%
Educația mamei – liceul terminat	8,8%	34,5%	40,1%	16,6%
Educația mamei – facultate terminată	13,6%	40,9%	35,7%	9,9%
Educația mamei – master sau doctorat	13,4%	39,3%	38,3%	9,0%

Din perpectivă socio-demografică, timpul dedicat citităului neobligatoriu pentru școală este ușor diferit de medie pentru anumite categorii – astfel **citesc mai mult fetele, adolescenții a căror familie deține o bibliotecă cu peste 100 de cărți, elevii din clasa a VIII-a care studiază la școli generale și elevii colegiilor** (vezi Tabelul 4). Din nou avem o serie de elemente care sugerează rolul statusului socio-economic al părinților, precum și rolul școlii (timpul liber aflat la dispoziția elevilor, dar și măsura în care cerințele școlii creează obiceiul de a citi).

Tabel 4. Timp petrecut citind cărți și caracteristici socio-demografice, procente valide

Într-o zi obișnuită de școală cât timp petreci citind o carte, alta decât una obligatorie pentru școală?	Deloc	Sub 1 oră	1-3 ore	Mai mult
Toți respondenții	30,7%	36,0%	23,9%	9,5%
Masculin	42,0%	35,6%	15,8%	6,5%
Feminin	19,7%	36,3%	31,6%	12,4%
Nu există bibliotecă cu peste 100 de cărți în gospodărie	33,7%	35,5%	20,7%	10,1%
Există bibliotecă cu peste 100 de cărți în gospodărie	26,9%	36,5%	27,9%	8,8%
Colegiu	26,0%	37,7%	28,4%	8,0%
Grup școlar	36,7%	33,6%	19,3%	10,4%
Liceu	32,1%	35,7%	23,2%	9,1%
Școală generală	26,5%	37,6%	24,4%	11,5%

Dincolo de caracteristicile pe care le folosim ca să descriem grupurile de adolescenți care accesează un canal media sau altul este important și mix-ul de canale pe care respondenții noștri declară că le folosesc. Literatura de specialitate privind expunerea la mass media acceptă în general ideea că **fiecare canal de informare pe care îl accesăm răspunde unei anumite nevoi de informare**. În raport cu informarea politică, de exemplu, televiziunea este cea care ne oferă informațiile despre caracteristicile personale ale politicienilor, în timp ce la presa scrisă recurgem atunci când ne interesează informații detaliate despre diverse teme politice sau de politică publică. Examinarea mixului de canale media pe care adolescenții din România declară că le accesează ne permite să ne formăm o opinie despre tipul de informație și divertisment pe care aceștia îl caută. Figura de mai jos ne arată modul în care se structurează, din această perspectivă, expunerea la mass media a adolescenților intervievați de noi.

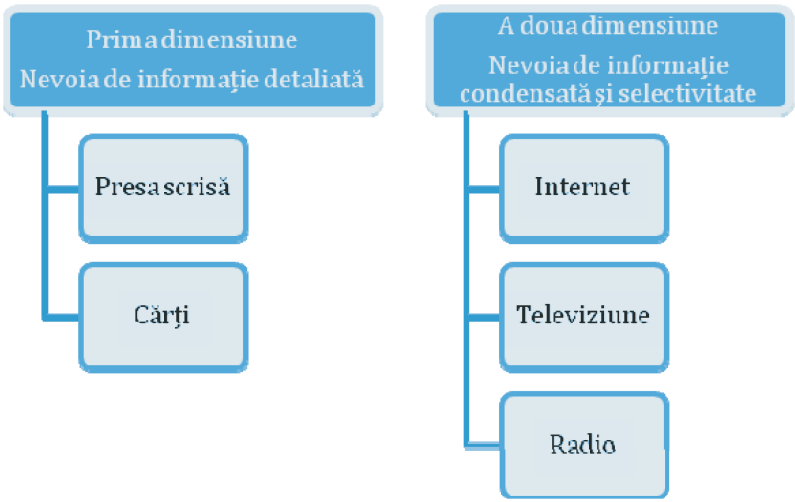

Figura 1. Dimensiuni ale expunerii adolescenților la mass media în funcție de nevoile de informație

Notă: Analiza componentelor principale, rotație Varimax cu normalizare Kaiser, KMO=0,528, total varianță explicată 53,28%, excluderea de la interpretare a coeficienților sub 0,4.

Datele ne indică faptul că există **două dimensiuni mari ale expunerii la mass media a adolescenților din România**, care par în mare măsură determinate de nevoile specifice de informare ale respondenților noștri. Astfel, avem pe de o parte **tendința de a consuma asociat presă scrisă și cărți, ce pare a răspunde nevoii de a obține informație detaliată**, iar pe de altă parte **consumul asociat Internet, televiziune și radio, ce pare a răspunde nevoii de a obține informație condensată și nevoii de selectivitate** (pe Internet putem alege ce să citim cu ușurință, în timp ce oferta bogată a posturilor de televiziune și de radio din România permite și ea selectarea cu ușurință în funcție de preferințele personale).

Departe de a descrie o evoluție negativă, această preferință a adolescenților pentru televiziune și Internet (naturală datorită contextului tehnologic) poate constitui o premisă pozitivă – interactivitatea intrisecă Internetului stimulează comportamente de căutare a informației, acest canal permițându-le celor care îl accesează să caute și să identifice imediat informații suplimentare atunci când îi interesează un subiect. O serie de cercetări sugerează că indivizii care accesează informație despre politică de pe Internet devin și mai interogativi și mai sceptici cu privire la sistemul politic (Kaid, 2003; Kaid și Postelnicu, 2004), fapt ce poate avea atât consecințe pozitive cât și consecințe negative. În continuare încercăm să vedem cât de mare este **nivelul de interactivitate** pe care adolescenții români îl caută atunci când accesează Internetul.

Tabel 5. Timp petrecut pe Internet în funcție de nivelul de interactivitate a paginilor accesate, procente valide.

	Zilnic	De câteva ori pe săptămînă	De câteva ori pe lună	Mai rar	Deloc
Contribuţie la conţinut şi interacţiune cu persoane din afara cercului de prieteni şi cunoştinţe – **blog, microblogging, forumuri de discuţii**	13,5%	14,4%	7,0%	25,8%	39,3%
Interacţiune cu persoane din cercul de prieteni şi cunoştinţe - **Hi5, Facebook, Yahoo Messenger, Skype sau platforme similare**	53,2%	21,0%	5,3%	9,2%	11,2%
Acccesare de conţinut, interactivitate aproape inexistentă – **navigare pe diverse pagini web, în scopuri care nu au legătură cu şcoala**	44,5%	23,4%	6,7%	14,1%	11,4%

Tabelul 5 arată **preferința clară a adolescenților pentru interacțiunea în mediul virtual cu prietenii și cunoștințele**, peste jumătate declarând că accesează zilnic platforme precum Hi5, Facebook sau Skype. Pe poziția a doua în clasamentul preferințelor se situează navigarea pe diverse pagini de Internet. Activitățile virtuale mai consumatoare de timp și resurse, cum ar fi scrierea unui blog, se bucură și ele de o popularitate destul de mare, mai mult de un sfert din adolescenți fiind utilizatori frecvenți ai acestui tip de platformă.

Putem concluziona că, în termeni de expunere la mass media, adolescenții români au comportamente similare cu așteptările noastre – preferă televiziunea și Internetul altor canale și petrec o perioadă semnificativă de timp uitându-se la televizor sau pe Internet. Diferențe semnificative apar în funcție de statusul socio-economic al familiei, dar și în funcție de tipul de școală (colegiu, liceu, grup școlar, școală generală) pe care adolescenții o urmează. În același timp putem observa o structurare destul de clară a preferințelor, în funcție de măsura în care canalele media respective răspund anumitor nevoi de informare și divertisment – avem pe de o parte preferința pentru presă scrisă și cărți și pe de altă parte preferința pentru o combinație între Internet, televiziune și, într-o mai mică măsură, radio. În continuare examinăm importanța informării despre politică în viața respondenților noștri și modul ei de materializare în comportamente de căutare activă a informației despre politică.

Importanța informării despre politică și sursele de informare

Informarea despre politică face parte, din punctul de vedere al unei părți semnificative din adolescenții intervievați de noi **din caracteristicile unui bun cetățean**, aproximativ 54% dintre respondenții noștri indicând această caracteristică ca fiind importantă sau foarte importantă (vezi Tabelul 6).

Tabel 6. Informarea despre politică, caracteristică a bunului cetățean, procente valide

Un bun cetățean se informează despre politică (% valide)	Foarte puțin important	Puțin important	Important	Foarte important
Toți respondenții	12,7%	32,6%	37,6%	17,1%
Colegiu	11,4%	37,3%	39,2%	12,1%
Grup școlar	12,2%	29,8%	36,7%	21,3%
Liceu	15,6%	35,0%	35,0%	14,4%
Școală generală	13,8%	26,4%	38,3%	21,5%
Educația mamei – nu a terminat liceul	11,1%	27,3%	42,0%	19,6%
Educația mamei – liceul terminat	11,6%	34,3%	37,8%	16,3%
Educația mamei - facultate	14,1%	33,9%	37,1%	14,8%
Educația mamei – masterat, doctorat	16,1%	38,7%	33,6%	11,7%
Urban	12,7%	34,9%	37,1%	15,4%
Rural	12,7%	29,4%	38,5%	19,4%

Diferențe de valorizare a acestui element apar în funcție de tipul de școală pe care îl urmează adolescenții, de nivelul de educație formală al părinților și de mediul de rezidență. Elevii din colegii și licee tind să acorde o importanță mai scăzută informării despre politică decât colegii lor din grupurile școlare sau școlile generale. Adolescenții provenind din familii cu nivel educațional mai ridicat (aproximat aici pe baza educației mamei) tind să considere informarea despre politică ca mai puțin importantă. Elevii care declară că locuiesc în mediul urban valorizează și ei mai puțin această caracteristică, comparativ cu elevii care declară că locuiesc în mediul rural.

Sursele de informare despre politică nominalizate de către adolescenți sugerează un **rol important al mass media** – 88% dintre adolescenți menționează televiziunea ca sursă de informare, 71% menționează presa scrisă, 59% menționează Internetul și 57% menționează radioul – în comparație cu cel atribuit familiei, altor adulți sau grupului de prieteni.

Tabel 7. Sursele de informare politică ale adolescenților, procente valide

	Părinții	Profesorii	Alți adulți	Internetul	Prietenii	Cărțile	Televiziunea	Presa scrisă	Radioul
Da	52,3%	40,2%	45,3%	59,2%	31,3%	24,0%	88,5%	71,1%	57,1%
Nu	47,7%	59,8%	54,7%	40,8%	68,7%	76,0%	11,5%	28,9%	42,9%

Sursele de informare ale adolescenților intervievați de noi se grupează pe trei dimensiuni, relevante atât dacă le privim din perspectiva agenților de socializare politică, cât și din perspectiva tipului de informație căutat cu predilecție de către respondenți:

- O primă dimensiune grupează **mass media ca sursă principală de informare a adolescenților** despre teme și probleme politice. În cadrul acestei categorii elementul cel mai interesant este dat de importanța atribuită Internetului – în construcția acestei dimensiuni predomină ca surse de informare despre politică presa scrisă, televiziunea și radioul. Internetul este cea mai puțin importantă sursă de informare în cadrul acestei dimensiuni, ceea ce sugerează că, deși ocupă locul cel mai important în bugetul de timp acordat de către adolescenți mass media, este folosit ca sursă de informare pentru subiecte non-politice și ca sursă de divertisment.

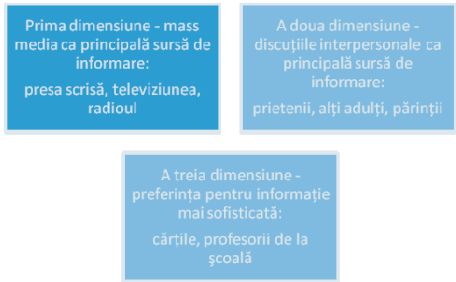

Notă: Analiza componentelor principale, rotație Varimax cu normalizare Kaiser, KMO=0,650, varianța explicată este de 48,9%, excluderea de la interpretare a coeficienților sub 0,4.

Figura 2. Sursele de informație despre politică ale adolescenților

- A doua dimensiune reflectă **preferința pentru discuțiile interpersonale ca principală sursă de informare** pe teme politice. Prietenii sunt sursa preferată, urmați de alți adulți și, abia după aceea, de către părinți.
- A treia dimensiune reflectă **preferința pentru informație mai sofisticată despre politică, grupând cărțile și profesorii de la școală** ca principale surse de informare.

Privind problema informării despre politică strict prin prisma răspunsurilor adolescenților la întrebarea legată de **cât de des li se întâmplă să urmărească un program de știri** (vezi Figura 3) pe canale media tradiționale sau pe Internet, putem adopta o atitudine extrem de optimistă în privința viitoarei implicări politice a adolescenților intervievați de noi acum. Aproximativ **39% dintre adolescenți declară că accesează știri zilnic**, 30% declară că fac acest lucru de câteva ori pe săptămână și doar aproximativ 5% declară că nu urmăresc deloc știri. Evident însă trebuie să ținem cont de măsura în care **această accesare a știrilor este voluntară sau involuntară**. Putem avea adolescenți care declară că urmăresc în fiecare zi un program de știri ale căror motivații să fie extrem de diferite – o motivație intrisecă (propriul interes de a fi informați) sau una extrinsecă (părinții urmăresc un program de știri, iar adolescentul, deși ar prefera un alt program, este nevoit să urmărească programul de știri).

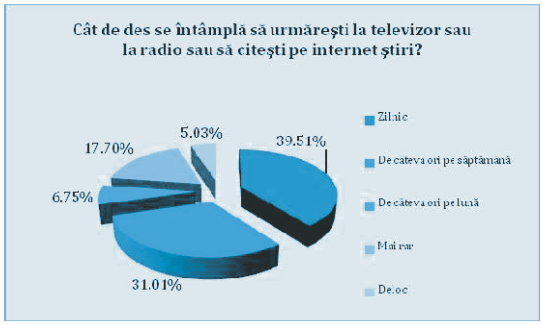

Figura 3. Adolescenții și știrile

Dacă adăugăm la analiza noastră informații despre măsura în care informarea despre politică este importantă pentru adolescenți, atunci putem avea o imagine mai nuanțată (vezi Figura 4). Grupând adolescenții intervievați de noi în funcție de frecvența accesării programelor de știri, indiferent de canalul media folosit, observăm în cadrul fiecărui grup **ponderea mare a celor care declară că este în foarte mică măsură important pentru ei să fie informați despre politică:** 24,4% în cazul celor care declară că accesează știri zilnic, 22,6% în cazul celor care accesează știri de câteva ori pe săptămână, 27,4% dintre cei care accesează știri de câteva ori pe lună, urcând înspre 30,4% dintre cei care accesează știri mai rar și 45,5% dintre cei care declară că nu accesează deloc știri. În mod tipic termenul de program de știri nu desemnează doar informațiile despre politică, astfel încât trebuie să presupunem că alte segmente ale programelor de știri sau alte secțiuni ale website-urilor de știri atrag mai mult atenția adolescenților decât cele legate de teme politice.

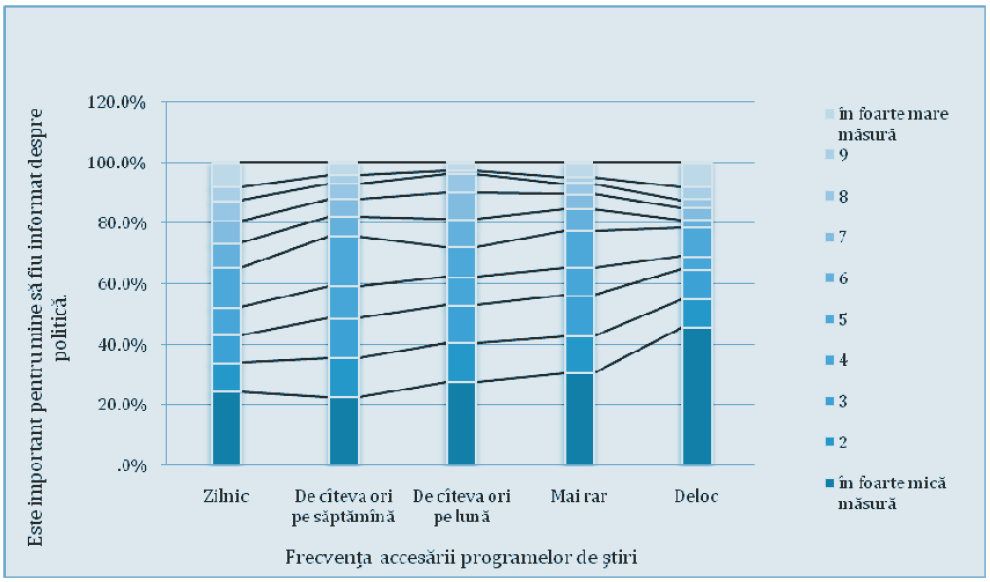

Figura 4. Accesarea programelor de știri în funcție de importanța acordată informării pe teme politice

Atractivitatea informației oferite de către mass media și modul în care percep respondenții noștri diferitele canale media sunt elemente importante în determinarea frecvenței accesării programelor de știri de către adolescenți. În continuare explorăm această relație luând în considerare elementele legate de credibilitatea canalelor media (dacă acestea reflectă evenimentele în mod corect) și relevanța informației oferită de acestea (percepția unei legături între viața proprie și subiectele acoperite de canalele media).

Atitudini față de mass media

Analiza noastră discerne **două dimensiuni ale relației adolescenților români cu mass media**, ilustrate în figura 5.

Prima dintre cele două dimensiuni este definită de **relevanța și atractivitatea informației oferite de către mass media** – redibilitatea televiziunii, presei scrise și Internetului ca surse de informare și măsura în care acestea reflectă subiecte relevante din perspectiva adolescenților. În cadrul acestei dimensiuni elementul cel mai relevant este dat de faptul că **Internetul este perceput a reflecta mai corect evenimentele decât televiziunea sau presa scrisă**. Pe o scală de la 1 la 10, în care 1 implică dezacordul total cu afirmația respectivă și 10 acordul total, pentru afirmația „Presa scrisă reflectă evenimentele în mod corect" avem o valoare medie de 4,55; în timp ce pentru afirmația „Internetul reflectă evenimentele în mod corect" avem o valoare medie de 5,92.

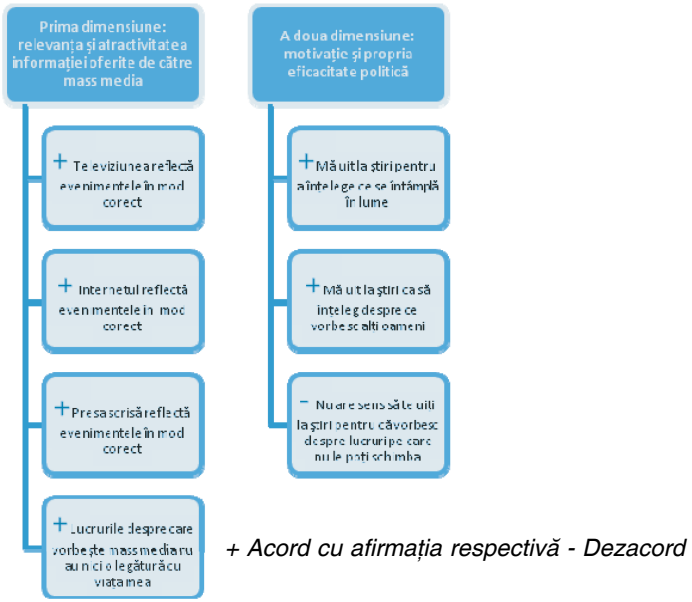

Notă: Analiza componentelor principale, rotație Varimax cu normalizare Kaiser, KMO=0,708, varianța explicată este de 52,7%, excluderea de la interpretare a coeficienților sub 0,4.

Figura 5. Atitudinile față de mass media ca surse de informație politică

Percepția asupra corectitudinii reflectării evenimentelor de către un canal media sau altul este asociată cu frecvența accesării de către adolescenți a știrilor. Figura de mai jos ne arată că **o proporție semnificativă dintre adolescenții care accesează știri zilnic apreciază pozitiv corectitudinea Internetului** (valori de peste 6 pe o scală de la 1 la 10). Tendința crescătoare se păstrează și în cazul adolescenților care accesează știri de câteva ori pe săptămână. Lucrurile sunt mai puțin clare în cazul adolescenților care accesează știri de câteva ori pe lună sau mai rar, în principal datorită probabilității crescute ca aici să îi găsim pe adolescenții care accesează știrile accidental, involuntar.

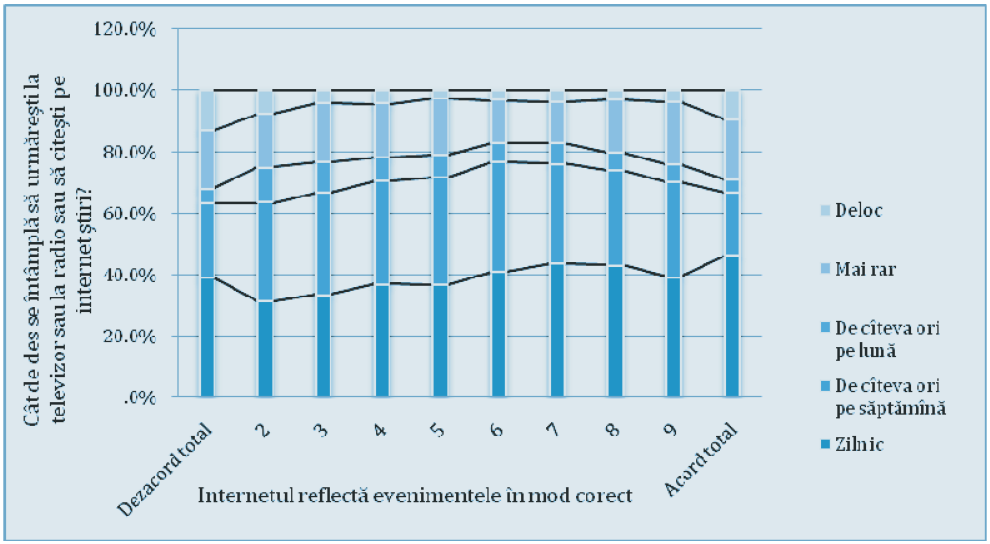

Figura 6. Frecvența accesării știrilor în funcție de aprecierea corectitudinii reflectării evenimentelor pe Internet

A doua dimensiune este definită de **motivațiile adolescenților și de percepția propriei eficacități** – motivație intrinsecă (Mă uit la știri pentru a înțelege ce se întâmplă în lume), motivație extrinsecă (sau percepția unui oarecare grad de presiune socială[1], Mă uit la știri ca să înțeleg despre ce vorbesc alți oameni) și faptul că adolescenții se percep ca fiind capabili să schimbe lucruri la nivel societal (dezacord cu afirmația ca „Nu are sens să te uiți la știri pentru că vorbesc despre lucruri pe care nu le poți schimba").

În cadrul acestei dimensiuni un element extrem de interesant este dat de atitudinile adolescenților vizavi de afirmația potrivit căreia „Nu are sens să te uiți la știri pentru că vorbesc despre lucruri pe care nu le poți schimba". Pe o scală de la 1 la 10, unde 1 implică dezacord total, valoarea cea mai frecventă (modul) este 1, ceea ce înseamnă că o proporție semnificativă dintre adolescenții intervievați de noi apreciază pozitiv capacitatea proprie (a cetățenilor) de a schimba lucruri la nivelul societății românești. **Percepția pozitivă asupra propriei eficacități politice** este un element extrem de important pentru că cercetarea în domeniu o desemnează ca o **atitudine care precede comportamente democratice precum votul**. Percepția propriei eficacități politice este evident legată de frecvența accesării știrilor. Figura 4 ne arată că **peste jumătate dintre adolescenții cu o percepție pozitivă a propriei eficacități politice declară că accesează știri în fiecare zi.**

[1] Sau o așteptare socială vizavi de nivelul de informare politică, societatea valorizând buna informare, vezi Ohr și Schrott, 2001.

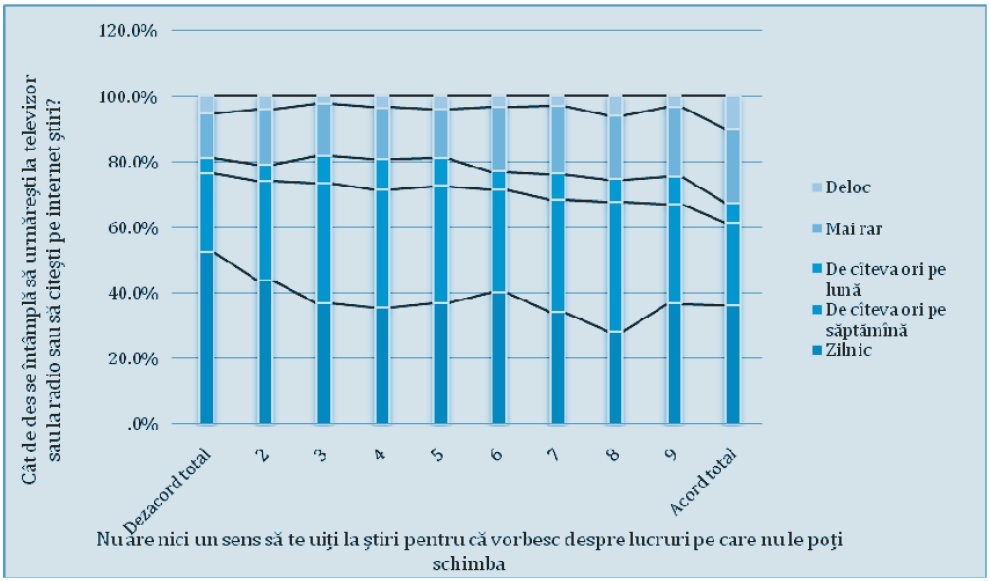

Figura 7. Frecvența accesării știrilor în funcție de eficacitatea politică percepută

Familia și informarea despre politică: politizarea mediului social al adolescenților

Datele prezentate anterior sugerează un rol oarecum secundar al familiei în raport cu mass media în termeni de informare politică – la întrebarea directă pivind sursele de informare politică respondenții noștri au indicat cu preponderență canalele media ca surse de informare. Familia poate juca însă un rol mai puțin explicit (și în consecință conștientizat) în informarea politică a grupului studiat de noi aici. În continuare analizăm **elementele care sugerează în ce măsură mediul familial al adolescentului este unul politizat și legătura acestei politizări cu importanța atribuită de către adolescent informării despre politică**. Analiza se concentrează asupra importanței atribuite informării despre politică și nu asupra consumului declarat de programe de știri deoarece aceasta ne oferă simultan două informații: nivelul de interes față de politică și elementul comportamental de căutare a informației.

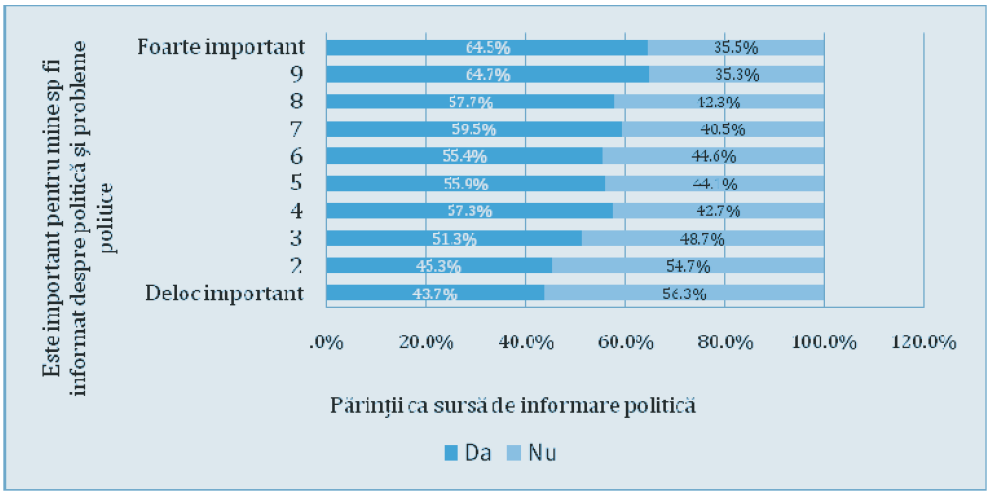

Figura 8. Părinții ca sursă de informare politică și importanța atribuită informării

Figura 8 arată existența unei **relații directe și clare între nominalizarea părinților ca sursă de informare politică și importanța informării despre politică în viața adolescentului**, peste 60% dintre adolescenții care consideră importantă informarea despre politică (9 și 10, pe o scală de la 1 la 10) declară că părinții sunt o sursă de informare. Rolul formator al părinților în crearea interesului pentru politică și problemele politice merge, conform rezultatelor cercetărilor empirice menționate în literatura de specialitate, mult mai departe, existând discuții despre influența părinților asupra preferințelor copiilor lor pentru un partid politic sau altul.

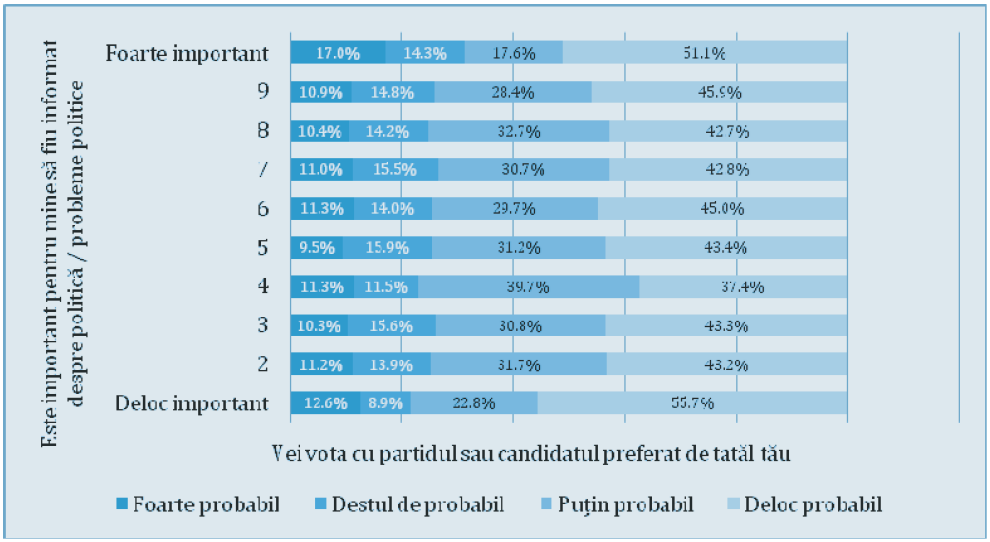

Figura 9. Importanța informării politice și probabilitatea de a vota (la obținerea dreptului de vot) cu partidul preferat de tată

Respondenții noștri au fost rugați să estimeze probabilitatea de a-și exercita dreptul de vot atunci când vor împlini 18 ani, precum și probabilitatea de a vota cu un partid preferat de părinții lor sau un partid preferat de prietenii lor. Figura 9 explicitează legătura dintre importanța informării politice în viața adolescenților și probabilitatea de a vota cu partidul preferat de tată. Putem observa că probabilitatea (foarte probabil și destul de probabil) de a vota cu partidul preferat de tatăl lor este mai mare în cazul adolescenților care declară că informarea despre politică este importantă pentru ei – aproximativ 30%. Analiza noastră nu ne permite să abordăm problema cauzalității, dar susține ideea că familia joacă un rol important în crearea interesului pentru politică, chiar dacă ulterior își pierde poziția de principală sursă de informare. Frecvența discuțiilor despre politică între părinți și copii este și ea direct și clar legată de importanța pe care adolescenții o atribuie informării despre politică (vezi Figura 10).

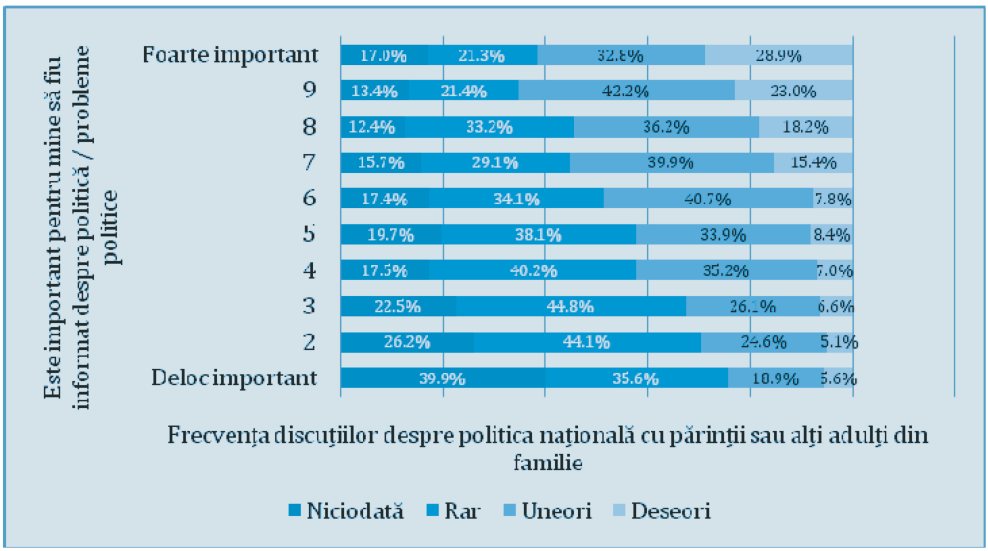

Figura 10. Frecvența discuțiilor despre politică cu adulții din familie și importanța atribuită informării

Un aspect interesant al interacțiunilor dintre părinți și copii este legat de măsura în care avem de a face cu o comunicare unidirecțională – în care părinții transmit informație copiilor – sau cu una de tip bidirecțional – în care transmiterea de informație are loc în ambele sensuri –. Datele noastre arată că aproximativ 30% dintre adolescenți s-au confruntat cu o situație în care părinții au fost nevoiți să se informeze despre politică sau economie pentru a le răspunde la întrebări. Acest gen de interacțiune creează posibilitatea ca învățarea despre politică să se producă în ambele cazuri (părinți și copii).

Această analiză descriptivă sugerează că **politizarea mediului social al adolescenților** studiați de noi (măsura în care persoanele care îi înconjoară sunt interesate de politică și se informează pe teme politice) **reprezintă un element semnificativ în modelarea interesului lor pentru politică și a atitudinilor și comportamentelor vizavi de informarea despre politică**.

Câteva concluzii

Analiza de față a încercat să identifice câteva elemente esențiale ale atitudinilor adolescenților din România față de mass media, rolul relativ al mass media și al familiei în raport cu informarea despre politică, dar și elemente legate de modul în care se structurează consumul media al acestei categorii de vârstă.

Prima secțiune a arătat că, deloc surprinzător, **Internetul și televiziunea ocupă un loc semnificativ în viața adolescenților intervievați de noi**, semnificația fiind pe deplin reflectată de locul în bugetul de timp al unei zile obișnuite de școală. O perspectivă socio-demografică asupra consumului media al adolescenților din România indică două surse de diferențe între adolescenți. O primă sursă este dată de statusul socio-economic al părinților, relevată de exemplu de accesarea Internetului cu precădere de adolescenți provenind din familii cu nivel educațional formal mai crescut, cu domiciliul în mediul urban sau accesarea cărților cu precădere de copii provenind din familii care dețin o bibliotecă. Aceasta este completată de caracteristici ale școlilor în care studiază respondenții noștri, timpul rămas liber după finalizarea temelor de casă fiind extrem de diferit și determinând în mod direct timpul care mai poate fi dedicat mass media.

Influența acestor factori se face simțită în modul de structurare al consumului media, practic putem identifica două dimensiuni: prima implică consumul asociat de cărți și presă scrisă, în timp ce cea de a doua dimensiune grupează consumul de Internet, televiziune și, în mai mică măsură, radio. În același timp, aceste două dimensiuni exprimă o preferință (sau o nevoie) pentru un anumit tip de informație. **Adolescenții români preferă în mod dominant canalele media care le oferă informație condensată și selectivitate.** Pe Internet se observă o preferință clară pentru accesarea paginilor cu elemente crescute de interactivitate, însă interacțiunea este evident îndreptată înspre prieteni și alte persoane pe care respondenții noștri le cunosc deja.

Trebuie menționat faptul că răspunsurile subiecților noștri sunt afectate de o oarecare dezirabilitate socială, fapt sugerat de frecvența declarată a accesării Internetului de către adolescenți care declară că familia lor nu deține un calculator cu acces la Internet. Problemele de dezirabilitate socială atunci când vine vorba de accesarea mass media sunt relativ dificil de depășit (vezi Chaffee și Kanihan, 1997). În cazul de față, dat fiind faptul că preocuparea noastră principală este legată de utilitarea mass media ca sursă de informare politică ne așteptăm totuși ca efectele dezirabilității sociale să fie destul de mici – subiecții noștri sunt adolescenți și în cadrul acestui grup de vârstă dezirabilitatea socială este mult mai scăzută când vine vorba de orice temă care are legătură cu politica.

Cea mai importantă sursă de informare despre politică pentru adolescenți este mass media tradițională. Internetul este cel mai accesat canal media de către adolescenți și, în același timp, cel mai puțin folosit pentru informarea pe teme politice. O a doua dimensiune a informării politice acoperă situațiile în care discuțiile interpersonale sunt principala sursă de informare, cu prietenii, alți adulți și, în cele din urmă, părinții ca interlocutori. Dacă o evaluăm din perspectiva

frecvenței accesării programelor de știri declarată de către respondenții noștri (39% din adolescenți accesează știri zilnic) avem de a face cu o situație extrem de pozitivă în care adolescenții se infomează despre ceea ce se întâmplă în jurul lor. De fapt **cea mai mare parte a situațiilor în care adolescenții urmăresc un program de știri sunt involuntare**, așa cum arată analiza incluzând și informații despre măsura în care adolescenți declară că este important pentru ei să fie informați despre politică.

În termeni de atitudini față de mass media un element trebuie menționat**. Internetul se bucură de un vot de încredere din partea adolescenților**, aceștia considerând într-o mai mare măsură decât în cazul presei scrise sau televiziunii că acest mediu reflectă evenimentele în mod corect.

Deși nu mai par a fi principala sursă de informație despre politică a copiilor lor, părinții joacă un rol esențial în acest proces. Analiza noastră arată o relație directă între nominalizarea părinților ca sursă de informare despre politică și importanța informării despre politică în viața adolescentului. **Politizarea mediului familial al adolescentului** (măsura în care adulții din jurul lui sunt interesați de politică și se informează despre aceasta) **pare să aibă un rol esențial în interesul pentru politică al copiilor și atitudinile acestora vizavi de importanța de a fi informat pe teme politice.** Trecând de la nivelul individual la cel superior, trezirea interesului pentru politică al adolescenților are un rol cheie în formarea viitorilor cetățeni.

Bibliografie

Chaffee, Steven H. și Stacey Frank Kanihan. 1997. „Learning about Politics from the Mass Media." *Political Communication* 14(4): 421-430.

Kaid, Lynda Lee și Monica Postelnicu. 2005. „Political Advertising in the 2004 Election." *American Behavioral Scientist* 49(2): 265 -278.

Kaid, Lynda Lee, Mitchell S. McKinney și John C. Tedesco. 2007. „Introduction." *American Behavioral Scientist* 50(9): 1093 -1111.

Kaid, Lynda Lee. 2003. „Effects of Political Information in the 2000 Presidential Campaign." *American Behavioral Scientist* 46(5): 677 -691.

Loveless, Matthew. 2008. „Media Dependency: Mass Media as Sources of Information in the Democratizing Countries of Central and Eastern Europe." *Democratization* 15(1): 162-183.

Ohr, Dieter și Peter R. Schrott. 2001. „Campaigns and Information Seeking." *European Journal of Communication* 16(4): 419 -449.

Trecutul comunist în conștiința adolescenților

Andrei Gheorghiță

Din perspectiva unui adolescent înmatriculat la nivel gimnazial sau liceal în prezent, nu există nici un fel de experiență directă care să stea la baza propriilor opinii în legătură cu trecutul comunist. Născut după prăbușirea regimului comunist în România, adolescentului tipic îi lipsește opțiunea antagonică comunist-anticomunist din lista principalelor atitudini care îl definesc din punct de vedere politic. Mai mult, în numeroase cazuri, el folosește adeseori simbolurile comunismului, etichetându-le generic drept „cool" sau asociindu-le valențe de rebeliune socială. Dincolo de acestea însă, imaginea unui adolescent asupra comunismului reprezintă în mod exclusiv rezultatul unui proces de socializare, desfășurat în mod deliberat sau, dimpotrivă, spontan, de către agenți precum familia, școala, mass media etc.

Cum funcționează mecanismele socializării politice în acest caz? Pe un prim plan, avem de-a face cu o componentă deliberată, asumată de către societate prin intermediul sistemului de învățământ. Ea provine pe de-o parte din nevoia societății de a transmite generațiilor tinere informații obiective privind o etapă din trecutul apropiat (componentă neutră valoric) și, pe de altă parte, din dorința de a se asigura că derapajele totalitare nu se vor repeta (componentă angajată valoric). Canalele prin intermediul cărora școala transmite informații și atitudini privind comunismul sunt lecțiile de istorie, cultură civică și parțial filosofie, dar și ocazional politologie sau istoria comunismului (ultima mai degrabă în stadiu experimental, ca parte a unor programe-pilot). Pe un plan secundar, socializarea deliberată este completată prin informații și valori transmise în mod spontan tinerelor generații de către diferiți actori sociali. Dincolo de conținutul trasat prin programa analitică, profesorii pot contribui la aceasta prin semnalele pe care le transmit în direcția propriilor elevi, evidențiind „latura bună" sau „latura rea" a oricărui fenomen social introdus în discuție, deci și în cazul comunismului. Părinții și alte rude ori prieteni transmit alte categorii de semnale înspre adolescent, din nou voluntar sau involuntar, cel mai adesea raportând o stare de fapt din societatea contemporană la echivalentul său din recentul trecut comunist, cu evidențierea unor conotații pozitive sau negative. Nu trebuie pierdută din vedere nici contribuția diferitelor forme de consum cultural practicate de către adolescent (mass media, cărți, filme, teatru, muzică, jocuri pe calculator etc.) în creionarea propriei reprezentări asupra regimului comunist.

Așadar, analiza modului în care adolescenții se raportează la comunism în absența unor experiențe directe reprezintă terenul perfect pentru a studia mecanismele socializării politice, obiectivul central asumat la nivelul prezentei componente a programului *Studii Electorale Românești (SER)* al Fundației Soros România. Pe de altă parte însă, o mai bună înțelegere a reprezentărilor comunismului în rândul generației tinere poate sta la baza conturării unei imagini mai clare asupra nevoilor de educație formală care țintesc dezvoltarea atitudinilor și abilităților democratice în general și civice în particular.

Cum își reprezintă adolescenții comunismul?

În ciuda absenței unor experiențe directe cu regimul comunist, mai mult de o treime (38%) dintre adolescenții investigați cred că acesta a reprezentat o perioadă mai bună sau mult mai bună decât cea contemporană (Figura 1). Oarecum surprinzător, ponderea răspunsurilor care valorizează favorabil comunismul crește pe măsură ce adolescenții analizați sunt înmatriculați într-o clasă superioară, ajungând la aproape 43% în rândul elevilor de clasa a XII-a. Surprinzător, dat fiind că în bună măsură experiențele educative legate de acest tip de regim politic, presupuse a forma valori și atitudini anticomuniste, sunt plasate predominant în această perioadă (lecțiile de istorie contemporană a românilor, din ultimul an de liceu). Pe de altă parte, se poate argumenta că, odată cu maturizarea, aceștia iau contact cu mai multe dintre problemele familiei ori sunt puși în situația de a-și trasa mai clar propriile direcții de dezvoltare socială și profesională, alimentându-se astfel sentimentul difuz de nemulțumire față de societatea contemporană.

Pot fi identificați o serie de factori a căror prezență se traduce într-o creștere semnifică a ponderii răspunsurilor care plasează pe o treaptă superioară perioada comunistă în raport cu cea contemporană. În linii mari, aceștia sunt reductibili la *status socio-economic* și *educație*, însă se cuvin evidențiate și alternative explicative. Așadar, pe un prim plan, originile valorizării pozitive a comunismului par a fi localizate la nivelul frustrărilor socio-economice resimțite în mediul în care se dezvoltă adolescentul, definit îngust (familie) sau mai larg (școală, comunitate). Este semnificativ mai probabil ca adolescentul să idealizeze trecutul comunist în raport cu perioada actuală dacă provine dintr-o *familie săracă* (54% cred că era mult mai bine sau mai bine în regimul trecut) sau din *mediul rural* (aproape 41%). Pe un al doilea plan, strâns relaționat cu cel dintâi, percepția asupra comunismului pare a fi filtrată prin intermediul capitalului educațional, atât la nivelul adolescentului, cât și al agenților de socializare. Astfel, copiii provenind din *familii cu nivel mediu de educație sau mai scăzut* tind să ofere mai frecvent răspunsuri ce idealizează perioada comunistă (peste 40%), la fel și cei cu *performanțe școlare sub medie* (peste 41%). Trebuie remarcat totuși că cele două planuri, respectiv status socio-economic și capital educațional, se suprapun în bună măsură, fiind vorba despre două fenomene care se reproduc reciproc.

Dacă această primă categorie de concluzii nu aduce elemente surprinzătoare, nu același lucru se poate spune despre influența a două alte categorii de variabile, respectiv *sexul* adolescentului și *experiențe de călătorie în străinătate*. Există o diferență clară la nivelul răspunsurilor între băieți și fete. Cu alte cuvinte, în rândul primilor sunt mult mai probabile atitudini favorabile comunismului în raport cu perioada contemporană (41%) decât în rândul fetelor din aceeași generație (doar puțin peste 34% per ansamblu). Evident, într-o anumită măsură, constatarea se poate subsuma diferențelor la nivel de performanță școlară între cele două sexe, favorabile adolescentelor[1], însă credem că originile lor nu trebuie căutate exclusiv pe acest nivel. Chiar mai interesantă este influența experiențelor de călătorie în străinătate: prezența acestora scade semnificativ probabilitatea unui răspuns care idealizează perioada comunistă în raport cu prezentul

[1] Media generală pe ultimul an de studii este mai mare cu aproximativ 0,70 puncte în rândul fetelor, comparativ cu băieții.

(34%). În situația opusă, cei cărora le lipsesc astfel de experiențe tind în mai mare măsură să se declare nemulțumiți de societatea contemporană (40%), preferând să valorizeze pozitiv trecutul comunist. Într-o anumită măsură, călătoria în străinătate va funcționa ca un catalizator al încrederii în potențialul societății prezentului, capabil să treacă într-un plan secundar nostalgiile induse ale trecutului.

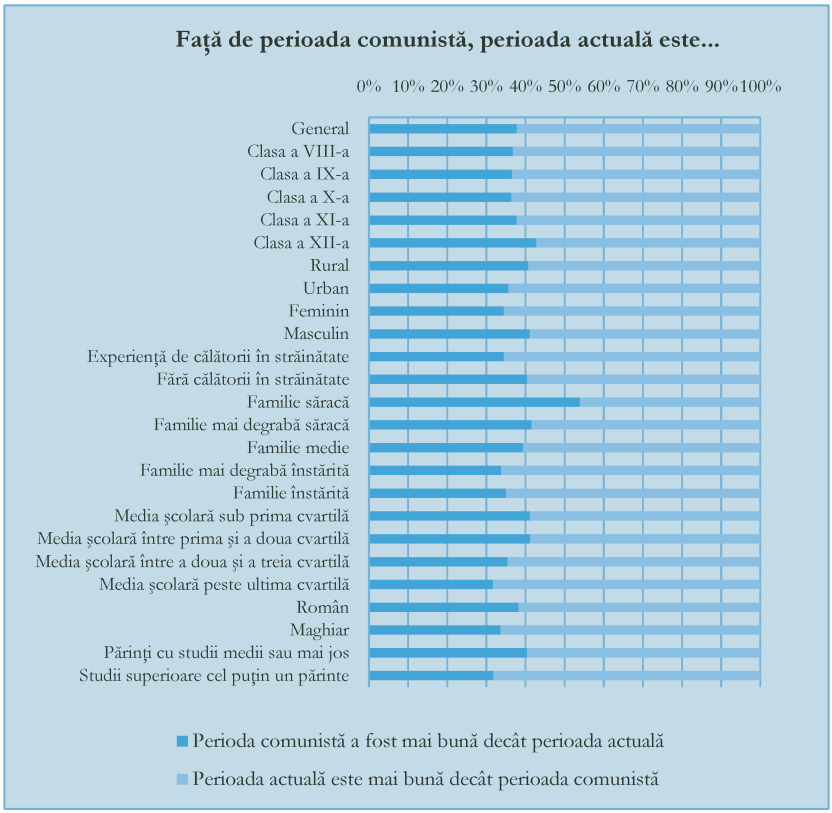

Figura 1: ***Reprezentările adolescenților asupra comunismului și perioadei contemporane***

Secțiunea următoare a chestionarului *SER* a solicitat adolescenților să compare perioada actuală cu perioada comunistă din perspectiva succesului implementării unui set finit de domenii ale politicilor publice, respectiv *sănătate*, *educație*, *apărarea legii*, precum și global asupra *nivelului de trai*. Oarecum neașteptat, în viziunea elevilor intervievați, planul în care societatea contemporană eșuează dramatic în raport cu cea comunistă este cel al *respectului față de lege* (Figura 2). Aproape două treimi din adolescenții studiați reproșează regimului postcomunist incapacitatea de a securiza respectul față de lege. În ciuda unei formulări relativ vagi, o astfel de observație trebuie coroborată cu nivelul scăzut al încrederii în acele instituții ale statului desemnate explicit să apere legea, adică justiția (39% încredere foarte multă sau destul de multă) și poliția (52%). Se cuvine totuși remarcat că aceste instituții înregistrează cote de încredere mult superioare altora precum: parlamentul (9%), guvernul (10%), primărie (35%).

Un al doilea spațiu al politicilor publice în care raportul opiniilor este dezechilibrat în defavoarea perioadei contemporane este cel al *sistemului public de sănătate*: 38% dintre adolescenți cred că în acest domeniu lucrurile mergeau mai bine în perioada comunismului, 33% că este mai bine astăzi, în timp ce restul de 29% consideră că este aproximativ la fel. Mai echilibrate sunt evaluările în planul *nivelului de trai* și al *sistemului de educație*, în ambele cazuri ușor favorabile perioadei actuale (aproximativ 40% în ambele situații) în raport cu cea comunistă (39%).

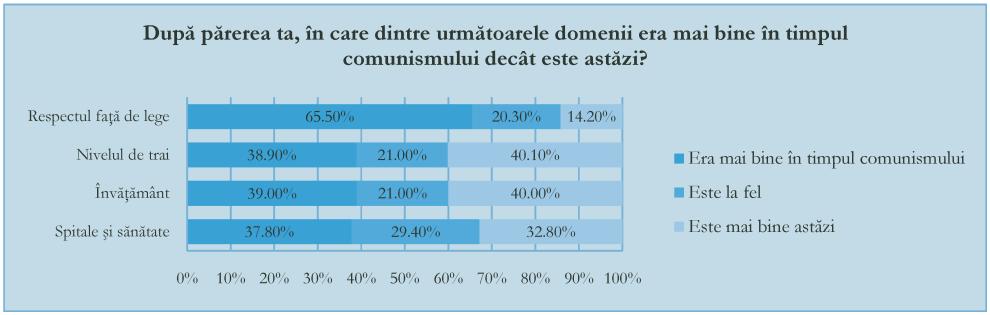

Figura 2: ***Evaluarea succesului politicilor publice în comunism și postcomunism la nivelul întregului eșantion***

Această ultimă observație este întrucâtva neașteptată, dacă privim lucrurile din perspectiva argumentației anterioare potrivit căreia fix în aceste două spații se concentrează acele deficite care se traduc în idealizarea perioadei comuniste în raport cu prezentul. În scopul unei mai bune înțelegeri a acestor mecanisme, pasul următor a fost acela de a urmări felul în care își construiesc evaluările după cele patru domenii ale politicilor publice acea categorie de adolescenți care, per ansamblu, susțin superioritatea perioadei comuniste în raport cu cea contemporană (Figura 3). Ce observăm? În primul rând, ponderea nemulțumiților față de rezultatele societății contemporane în fiecare dintre cele patru domenii este vizibil mai mare decât cea înregistrată pe întregul eșantion. Nu este nicidecum o surpriză, dat fiind că operăm pe un subeșantion de adolescenți „nemulțumiți", care idealizează perioada comunistă în raport cu cea contemporană. În al doilea rând, apar o serie de schimbări în ordinea evaluării rezultatelor politicilor publice pe cele patru domenii indicate. Ca și la nivelul întregului eșantion, principalul plan de nemulțumire vizează capacitatea statului de a impune *respectul pentru lege*, 72% dintre adolescenții „nemulțumiți" susținând că rezultatele regimului actual sunt inferioare celor înregistrate de regimul comunist anterior. Al doilea domeniu evaluat negativ este cel al *nivelului de trai*, aproximativ 57% declarând că situația este mai rea decât în perioada comunismului. Circa 47% dintre „nemulțumiți" văd *sistemul de învățământ* într-o situație mai proastă decât în urmă cu douăzeci de ani, iar 46% formulează opinii similare în legătură cu *sistemul public de sănătate*. Observăm faptul că, exceptând primul domeniu de insatisfacție, ierarhia evaluărilor negative se schimbă în cazul adolescenților definiți prin alienarea în relația cu regimul politic actual, diferența cea mai semnificativă manifestându-se la nivelul încrederii

în capacitatea de a furniza un nivel de trai rezonabil (57% statuează inferioritatea regimului postcomunist pe acest plan, față de doar 39% la nivelul întregului eșantion de adolescenți).

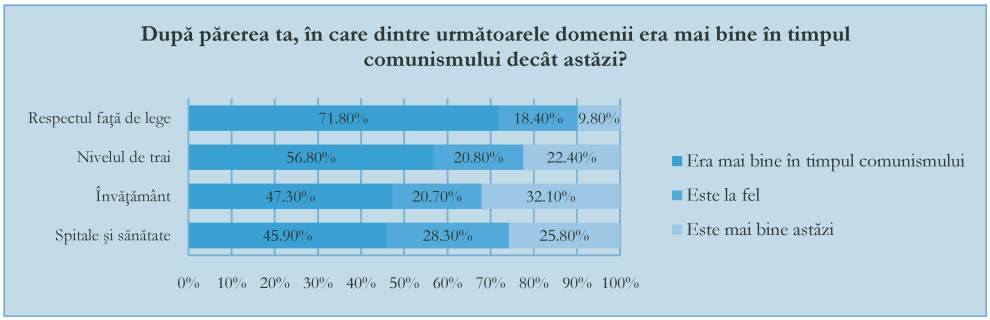

Figura 3: ***Evaluarea succesului politicilor publice în comunism și postcomunism în rândul adolescenților „nemulțumiți" de perioada contemporană***

Cum se nasc reprezentările adolescenților despre comunism?

Nefiind fundamentate pe o experiență directă, atitudinile adolescenților față de regimul comunist sunt rezultatul unui proces de socializare politică. Odată finalizată trecerea în revistă a acestor atitudini, în această secțiune ne vom concentra asupra *agenților socializării* adolescenților în relație cu trecutul comunist. Premisele de la care am pornit, așa cum menționam și în preambulul acestui text, asumă un rol esențial *familiei* și *școlii* în formarea acestor atitudini.

Prima întrebare în legătură cu care am căutat un răspuns a vizat persoanele cu care adolescenții ajung să discute despre trecutul comunist al țării. Bateria de întrebări a țintit părinții și rudele în general, respectiv profesorii ca surse de informații despre această perioadă (Figura 4). Comunismul constituie un *subiect de discuție între adolescenți și părinți* într-un număr mare de cazuri, aproximativ 82% dintre respondenți raportând existența unor astfel de discuții. Cât de des apare subiectul comunismului în discuțiile dintre părinți și adolescenți? Peste 21% dintre adolescenți abordează deseori problema în discuțiile cu părinții și rudele apropiate, în timp ce aproape 27% susțin că doar rareori ating acest subiect. La un nivel intermediar se plasează circa 34% dintre adolescenți, care discută uneori despre trecutul comunist cu părinții și rudele apropiate. Discuțiile dintre adolescenți și părinți/rude privind regimul comunist sunt tot mai frecvente odată cu înaintarea în vârstă a celor dintâi. Ponderea celor care nu au avut nici un fel de dialog pe această temă scade constant de la clasa a VIII-a (23%) până la clasa a XII-a (11%), o evoluție similară fiind înregistrată și în cazul răspunsului „rareori".

Comunismul apare semnificativ mai rar în *discuțiile adolescenților cu profesorii* (Figura 4). Mai mult de 26% dintre adolescenții intervievați declară că nu au abordat niciodată subiectul în școală. Rezultatul este cel puțin surprinzător în condițiile în care problematica comunismului apare în mod explicit în curricula didactică la nivelul mai multor discipline. Puțin peste 12% dintre adolescenți declară că au abordat subiectul deseori în discuțiile cu profesorii, 31% ocazional și mai mult de 30% doar rareori. Se înregistrează aceeași tendință de creștere a frecvenței discuțiilor despre comunism

odată cu înaintarea în vârstă a adolescenților, ponderea răspunsului „niciodată" scăzând de la 33% în clasa a VIII-a la doar 14% în clasa a XII-a. Un scurt comentariu se impune la acest nivel. Într-o măsură destul de mare, *societatea românească eșuează în efortul deliberat de a transmite informații și atitudini despre regimul totalitar comunist*, în condițiile în care circa 14% dintre adolescenți nu ajung niciodată să abordeze subiectul (sau, cel puțin, nu conștientizează abordarea sa) în învățământul preuniversitar.

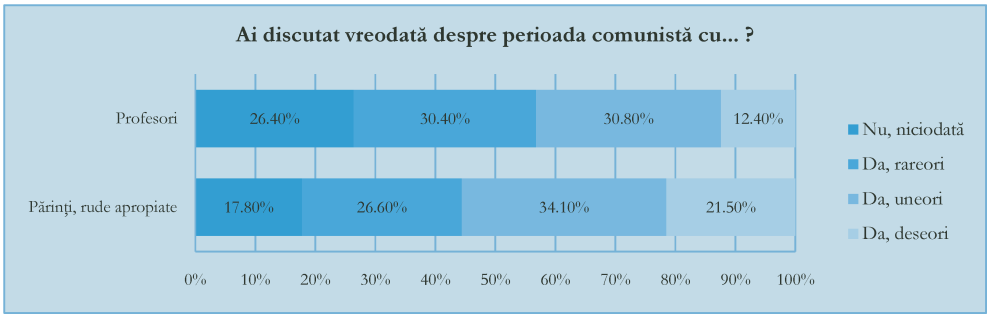

Figura 4: ***Frecvența discuțiilor cu părinții și profesorii referitor la perioada comunistă în România***

Cea de-a doua direcție de analiză urmărește mesajul pe care îl transmit în legătură cu regimul comunist părinții și profesorii în calitate de agenți ai socializării politice. Trebuie subliniat că nu este vorba despre un *mesaj explicit* pe care aceștia (părinți sau profesori) pot să îl transmită prin dialog cu adolescentul, ci și despre *semnale implicite* înglobate în diverse reacții comportamentale. În mod evident, pentru a dezvolta această direcție analitică nu am avut acces la date directe privitor la părinții adolescenților studiați, motiv pentru care am recurs la două întrebări care solicitau elevilor să evalueze comparativ perioada actuală și cea comunistă așa cum cred că ar răspunde propriii *părinți*, respectiv *profesorul de istorie*. La prima vedere, este o strategie ce poate fi acuzată de un anumit grad de superficialitate. De fapt, lucrurile nu stau nici pe departe așa. Dacă ne poziționăm în câmpul psihologiei cognitive, impresiile noastre despre diferiți actori sociali au o natură difuză, cunoscând un proces continuu de reactualizare în contact cu informațiile recepționate. Astfel, în contextul unei analize privind efectele socializării politice, esențial va fi nu atât mesajul transmis de către agenții socializării, ci modul în care este perceput acesta de către subiectul socializării, deci de către adolescent. Acesta din urmă își va revizui în mod continuu *impresia în legătură cu modul în care se raportează părinții/profesorul de istorie la perioada comunistă*, iar tocmai această impresie se va oglindi (sau nu) în propriile sale atitudini. În această logică, întrebările care îi solicită pe adolescenți să ofere răspunsul pe care cred că l-ar da propriii părinți sau profesori pot constitui indicatori excelenți ai modului în care îi percep pe aceștia.

Cum arată răspunsurile la aceste întrebări? La nivelul percepției *părinților*, echilibrul este aproape perfect. Aproximativ jumătate (50,1%) dintre adolescenți cred că părinții lor ar spune că perioada actuală este mai rea sau mult mai rea decât perioada comunistă, în timp ce cealaltă jumătate (49,9%) oferă răspunsurile inverse (Figura 5). Când vine vorba despre *profesorul de istorie*, acesta este perceput în circa 41% din cazuri ca fiind un

nostalgic al regimului comunist, la un nivel moderat (28%) sau puternic (13%). Chiar dacă procentul este mai mic decât cel înregistrat în cazul părinților, constatarea este îngrijorătoare din perspectiva mesajului deliberat anticomunist pe care și-l propune (și trebuie să și-l propună) sistemul de învățământ într-o țară în tranziție cum este cazul României.

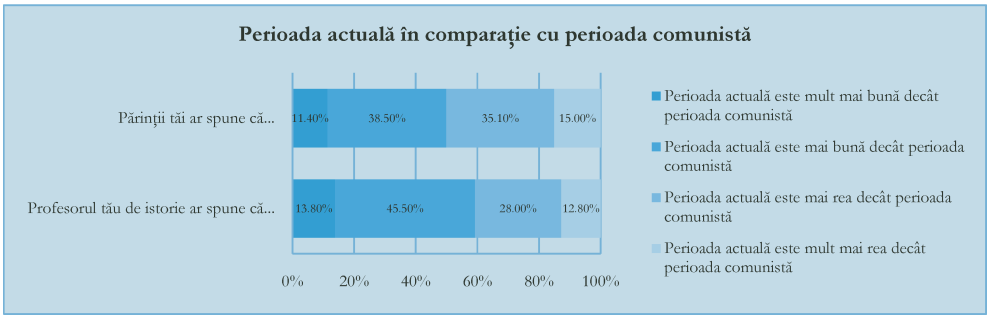

Figura 5: ***Percepția de către adolescenți a atitudinilor părinților și profesorilor referitor la perioada comunistă***

Este greu de spus în ce măsură atitudinile părinților, respectiv profesorilor privitor la regimul comunist se transferă înspre copii. Tot ce putem să facem este să observăm statistic cum se distribuie simultan propriile opinii ale adolescenților despre comunism și impresiile lor în legătură cu felul în care părinții și profesorii se raportează la acest subiect (Tabelul 1). Astfel, operând cu răspunsurile dihotomizate[2], în 87% dintre cazurile în care părinții sunt percepuți ca favorabili regimului democratic postcomunist, copiii lor își vor asuma același punct de vedere. Invers, în doar 62% dintre cazurile în care părinții sunt percepuți ca nostalgici ai perioadei comuniste, copiii lor au o părere pozitivă despre acest regim. Similar, în cazul profesorilor, în 80% dintre cazurile în care transmit un mesaj favorabil societății contemporane, adolescenții educați vor înclina înspre aceeași direcție, în timp ce opiniile favorabile comunismului se vor reproduce în rândul copiilor în doar 63% dintre cazuri. Ce concluzie tragem? Atât în cazul părinților, cât și al profesorilor ca agenți de socializare, *adolescenții vor reproduce mai bine atitudinile favorabile regimului actual* (concret, palpabil), în comparație cu cele favorabile perioadei comuniste (relativ abstractă din perspectiva unui adolescent).

Impactul părinților asupra modului în care adolescenții percep perioada comunistă în raport cu cea actuală pare a fi *superior celui exercitat de profesori*. În sprijinul acestei opinii stau coeficienții de asociere superiori calculați pentru relația dintre atitudinea copilului și atitudinea percepută a părinților (coeficientul Gama=0,707) în comparație cu cei calculați pentru relația dintre atitudinea adolescentului și cea percepută a profesorului[3] (Gama=0,553). Oricum, în ambele

[2] Comparația între perioada actuală și comunism este redusă la două categorii, respectiv „perioada actuală este mai bună" (prin cumularea categoriilor de răspuns „mult mai bună" și „mai bună") și „perioada comunistă era mai bună" (prin cumularea categoriilor „mult mai rea" și „mai rea" referitor la perioada contemporană).

[3] Se cuvine atrasă atenția cititorilor în legătură cu formularea particularizantă „profesorul de istorie" din textul întrebării. Practic, această situație nu acoperă situația în care semnalele lansate de diferiți profesori în procesul educațional sunt divergente.

situații avem de-a face cu o asociere puternică și pozitivă, care confirmă, cel puțin parțial, ipoteza socializării politice prin intermediul școlii și părinților în formarea opiniilor privind trecutul comunist la adolescenți.

Tabel 1: Reproducerea de către adolescenți a atitudinilor părinților și profesorilor despre comunism/ perioada contemporană

		Evaluarea adolescentului		Total
		Perioada actuală este mai bună decât perioada comunistă.	Perioada comunistă din România a fost mai bună decât perioada actuală.	
Părinții ar spune că...	Perioada actuală este mai bună decât perioada comunistă.	86,80%	13,20%	100,00 %
	Perioada comunistă din România a fost mai bună decât perioada actuală.	37,70%	62,30%	100,00 %
Profesorul de istorie ar spune că...	Perioada actuală este mai bună decât perioada comunistă.	79,80%	20,20%	100,00 %
	Perioada comunistă din România a fost mai bună decât perioada actuală.	36,80%	63,20%	100,00 %

Concluzii

Reprezentările adolescenților despre comunism reprezintă rezultatul unui proces de socializare politică, predominant în relație cu familia și școala. O largă majoritate a adolescenților intervievați (82%) declară că au vorbit cel puțin o dată cu părinții sau rudele apropiate despre perioada comunistă. Mult mai puțini (74%) afirmă că au avut discuții similare la școală, în ciuda prezenței subiectului în programele școlare, ceea ce sugerează un eșec al societății românești în efortul de a transmite informații și atitudini în legătură cu regimul totalitar comunist.

Într-o bună măsură, adolescenții ajung să reproducă atitudinile părinților și profesorilor în legătură cu raportul între perioada actuală și cea comunistă. Astfel, în absența oricăror experiențe directe cu regimul comunist, aproape patru adolescenți din zece idealizează perioada comunistă, afirmându-i deschis superioritatea față de perioada contemporană. Principalul punct tare al regimului anterior este plasat la nivelul capacității sale de a impune respectul față de lege. Totuși, adolescenții par să reproducă mai bine atitudinile părinților și profesorilor favorabile regimului actual decât pe cele favorabile perioadei comuniste.

Originile atitudinilor de idealizare a comunismului în rândul adolesceților se regăsesc predominant într-un status socio-economic defavorabil și într-un capital educațional scăzut. Astfel, este semnificativ mai probabil ca un adolescent să valorizeze superior trecutul comunist dacă are note sub medie și dacă provine dintr-o familie săracă, cu nivel de educație scăzut sau din mediul rural. La fel, absența unor experiențe de călătorie în străinătate se va reflecta semnificativ în creșterea atitudinilor în planul idealizării regimului comunist și al nemulțumirii față de societatea prezentului.

Efecte ale migrației de muncă asupra performanței școlare

Gabriel Bădescu

Migrația internațională de muncă a fost pe parcursul ultimilor ani principalul proces de schimbare a societății românești. Doar în ultimul deceniu, peste 15% dintre gospodăriile din România au avut sau continuă să aibă un membru plecat la muncă în străinătate (Sandu 2010, Bădescu și Sum 2008). O estimare recentă a Băncii Mondiale indică un număr de 2,8 milioane de migranți din România în 2010, reprezentând 13,1% din întreaga populație[1]. Impactul migrației este nu doar amplu ci și extrem de complex, cu efecte pe termen scurt și lung asupra persoanelor implicate în migrație și asupa familiilor lor, dar și asupra restului societății. În cazul României a existat un rol economic vizibil datorită faptului că banii trimiși au balansat puternicul deficit comercial și au dus la stabilitate financiară, iar taxele din consumul mult crescut al românilor a alimentat bugetul de stat (Horváth și Anghel 2009). În același timp însă, impactul migrației se face simțit și asupra altor aspecte ale vieții sociale: relații de familie, consum de servicii de sănătate și educație, raportare față de instituțiile statului, norme sociale etc.

În cele ce urmează voi evalua o parte a efectelor pe care le are asupra elevilor din școlile românești plecarea în străinătate a unor membri ai familiilor lor. Voi arăta mai întâi cât de mulți sunt elevii din clasele VIII–XII care au părinți sau frați plecați în străinătate și cine sunt aceștia. Voi discuta apoi efectele migrației asupra performanței lor școlare. Sunt aceste efecte preponderent negative, așa cum par să sugereze cazurile frecvente descrise în mass media în care copii rămași fără unul sau ambii părinți neglijează școala, sau, dimpotrivă, plecarea la muncă în străinătate a unor membri ai familiei le oferă posibilități sporite în privința educației școlare? Datele studiului *Elevii și cultura civică*, având la bază un eșantion reprezentativ cu un număr ridicat de subiecți, oferă o perspectivă unică asupra relației dintre migrația de muncă și educație în cazul României. Înainte însă de a analiza impactul migrației, sunt necesare câteva clarificări și observații cu privire la înțelesul pe care îl dau *performanței școlare*.

Este general acceptat faptul că școala trebuie să ofere deprinderi și cunoștințe necesare succesului pe piața muncii. În plus, tot larg acceptat, însă omis frecvent în analize este un alt rol fundamental al școlii, acela de a contribui la formarea de valori și norme pro-democratice. Este adevărat că în cazul României dificultatea de a menține *educația pentru cetățenie* pe o poziție vizibilă pe lista de obiective ale școlii vine și din observarea tot mai clară a eșecurilor în formarea de cunoștințe și deprinderi cu relevanță clară pentru piață. Astfel, studiile comparate care au la bază eșantioane reprezentative de elevi arată cum la citire, matematică și științe, evaluările rezultate din studii comparate internaționale plasează România cel mai adesea sub medie, iar la unii indicatori printre ultimele locuri în Europa[2]. Se poate argumenta însă că *educația pentru cetățenie* nu

[1] Migration and Remittances Factbook 2011. Romania (disponibil la www.worldbank.org/prospects/migrationandremittances)

[2] Sunt consacrate studiile OECD Programme for International Studendts Assessment (PISA), (http://www.pisa.oecd.org). Conform evaluărilor cele mai recente, pentru 2009, România este pe ultimul loc în Uniunea Europeană și pe unul dintre ultimele trei locuri în Europa.

este doar un scop în sine ci și un mijloc de a facilita *educația pentru piață* și, de aceea, ar fi însă cu totul greșit să fie ignorate procesele care pot contribui la formarea sau, dimpotrivă, la erodarea unei culturi democratice în rândul tinerilor (Rothstein 2000). Acest lucru devine evident atunci când sunt parcurse aspectele care descriu un bun cetățean, așa cum sunt ele identificate de teoria democrației. Astfel, William Galston (1991: 221-224) identifică patru tipuri de virtuți civice esențiale pentru bunul mers al democrației: (1) virtuți de ordin general — curaj, respectarea legii, loialitate —, (2) virtuți sociale — independență[3], flexibilitate —, (3) virtuți de tip economic — etica muncii, adaptabilitate la schimbare economică și tehnologică —, și (4) virtuți de tip politic — capacitatea de a discerne și de a respecta drepturile celorlalți, abilitatea de a evalua performanța celor aleși, disponibilitatea de implicare activă în discursul public.

De asemenea, capacitatea de a delibera, de a fi solidar cu cei care aparțin unor grupuri etnice și religioase diferite (Kymlicka și Norman 2000) sunt adesea considerate drept atribute importante ale unei culturi politice de tip democratic. În plus, unele teorii recente afirmă că atât dezvoltarea economică cât și dezvoltarea democratică au de câștigat atunci când sunt prezente "aspecte ale organizării sociale, cum sunt rețelele, normele și încrederea, care facilitează coordonarea și cooperarea pentru obținerea unor beneficii mutuale" (Putnam 1993 p. 36).

Analiza care urmează se referă la ambele categorii de roluri ale educației școlare. Din perspectiva acestui mod de a defini performanța, datele din acest studiu oferă informații cuprinzătoare, prin includerea mai multor categorii de estimări:

1. *Rezultatele obținute în școală.* Datele ne permit să comparăm elevii din punctul de vedere al mediei notelor, al corigențelor și a participării la concursuri școlare.
2. *Aspirații educaționale.* Intenția de a studia mai mult sau mai puțin în viitor este unul dintre predictorii importanți privind reușitele ulterioare în societate (Vaisey 2009). În sondajul "Elevii și cultura civică", elevii sunt întrebați dacă după terminarea liceului își doresc să își continue studiile, să muncească în țară sau în străinătate, sau să muncească și să studieze în același timp.
3. *Calitatea cetățeniei* este evaluată aici prin patru categorii de indicatori:
   a. Încrederea socială, una dintre componentele importante ale predispoziției pentru cooperare;
   b. Moralitatea civică, atribut care se referă la disponibilitatea de a respecta normele și regulile dintr-o societate, și despre care studiile au arătat că este o resursă pentru încrederea politică, cooperare și în reducerea corupției (ex. Letki 2006);
   c. Participarea voluntară în asociații, un alt ingredient de bază al guvernării democratice (ex. Warren 2001);
   d. Toleranța față de grupuri etnice, religioase, culturale diferite.

[3] Rupert Wolfe Murray, un consultant de management britanic, scria într-un articol recent că principalul obstacol care impiedică România să își realizeze potențialul economic este „incapacitatea de a delega", deoarece „delegarea este unul dintre factorii cheie pentru funcționarea eficientă a unei organizații, și chiar a unei țări.

... Când îți dai seama că această incapacitate de a delega este răspândită în întreaga economie (doar companiile cele mai moderne fac excepție) și că directorii iau toate deciziile de rutina cu privire la producție, marketing, resurse umane și contabilitate - atunci înțelegi de ce România este una dintre cele mai sărace țări din Uniunea Europeană." (Contributors, 6 decembrie 2010).

De ce ar fi de așteptat ca elevii care au membri ai familiei în străinătate să difere de ceilalți? Sunt mai multe tipuri de explicații posibile, care pot fi grupate în trei categorii. Mai întâi, sunt cele care au în vedere urmările absenței unui membru al familiei într-o perioadă importantă a formării adolescenților. Efectele absenței temporare a unui părinte sunt mult mai puțin studiate decât cele ale absenței permanente (ex. Eisenstadt at al. 1989), însă rezultatele par să indice atât prezența unor urmări negative asupra performanței școlare, datorită traumei absenței, supervizării și implicării scăzute în procesele de învățare și în relația cu școala (ex. Chen și Kaplan 1999, Kim 2004), cât și unele situații în care absența stimulează efecte de compensare ce cresc creativitatea și asumarea de răspunderi a elevului[4]. Apoi, migrația de muncă are adesea efecte importante asupra resurselor familiei. În primul rând, poate să contribuie la creșterea sumelor investite în educație. În al doilea rând, experiența muncii în străinătate poate avea efectul creșterii aspirațiilor educaționale și a resurselor alocate școlii datorită faptului că migrația crește raportul dintre beneficiile și costurile asociate educației (ex. Stark 1986). În fine, călătoria în străinătate poate contribui la efecte de socializare atât asupra celor care călătoresc, cât și asupra membrilor familiei cu care sunt în contact (ex. Bădescu, Stoian și Tănase 2007). Interacțiunile cu membri ai unor societăți diferite conduce la o expunere mai mare la diversitate culturală, fapt care, în funcție de context, poate să crească nivelele de toleranță și încredere interpersonală (ex. Uslaner 2009) ori, dimpotrivă, să le reducă (Putnam 2007).

Cine sunt elevii de liceu care au membri ai familiei migranți?

Un prim rezultat remarcabil ce rezultă din analiza sondajului *Elevii și cultura civică* are în vedere amploarea deosebită a fenomenului studiat. Astfel, mai mult de un sfert dintre elevii de liceu din România aveau la începutul acestui an școlar cel puțin un membru al familiei plecat în străinătate (Figura 1).

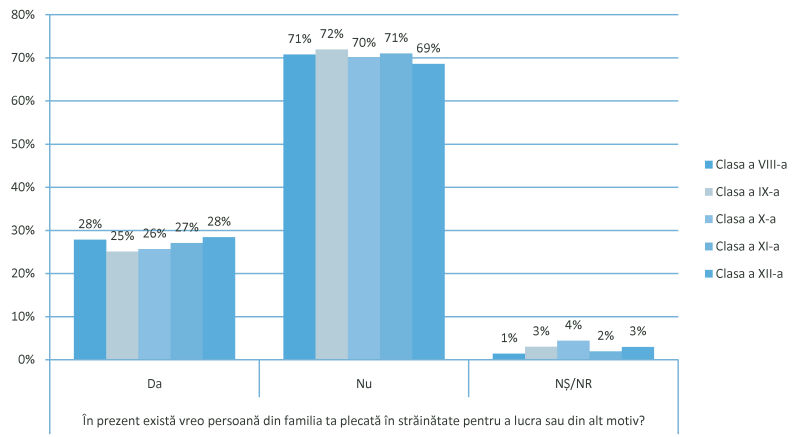

Figura 1. Proporția elevilor care au membri ai familiei plecați în străinătate

[4] Studiile asupra liderilor politici au fost între primele care au observat prezența unor efecte pozitive ale absenței unui părinte, în special a tatălui, în cazul unora dintre copii. Astfel, în rândul președinților Statelor Unite proporția celor care au fost orfani, sau care au avut tați neimplicați în educația lor, este mult mai ridicată decât în populația obișnuită (ex. Wead 2006).

Figura 2 indică cine sunt membrii familiei plecați la muncă în străinătate la momentul aplicării interviului: în proporții aproape egale, de aproximativ 30%, este mama, tata, respectiv un membru care nu e nici părinte și nici frate; în aproximativ 20% dintre cazuri este plecat unul dintre frați, iar această proporție crește odată cu vârsta respondentului. În cazul a 14% dintre toți elevii de liceu este plecat în străinătate unul dintre părinți sau sunt plecați ambii părinți. Datele unui sondaj realizat în vara lui 2008[1], reprezentativ pentru elevii de liceu din România, indică 11% elevi având unul sau ambii părinți plecați la muncă în străinătate[2], și alți 24% dintre toți elevii cu unul sau ambii părinți plecați la muncă anterior realizării acelui sondaj.

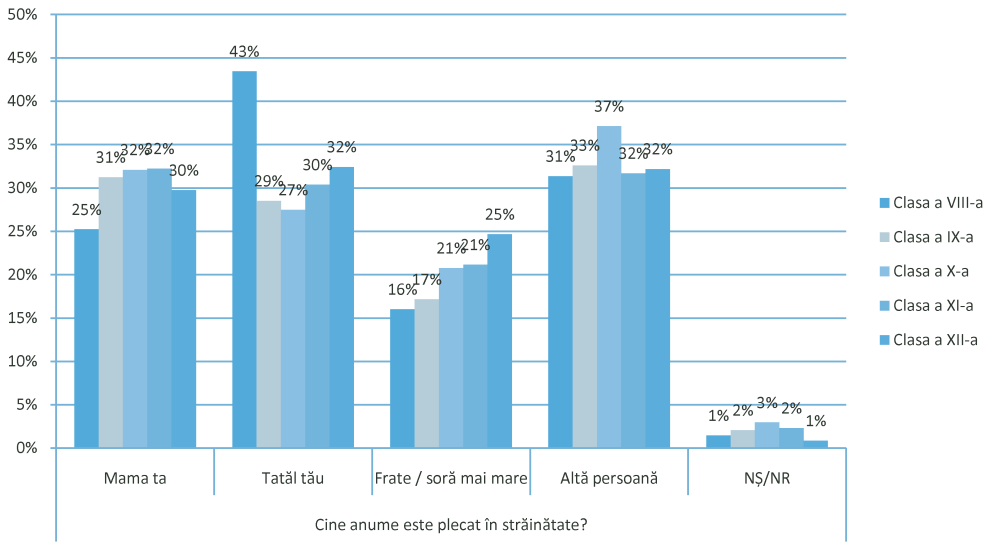

Figura 2. Cine sunt cei plecați în străinătate dintre membrii familiilor elevilor de liceu

Din rândul famiilor care au membri plecați la muncă în străinătate, în peste 80% dintre cazuri este plecat un singur membru, în 17% sunt plecați doi membri (ambii părinți sau un părinte și un frate ori soră), iar în 2% sunt trei sau mai mulți (Figura 3). În cazul a 15% dintre elevii care au pe cineva plecat (reprezentând 3% dintre toți elevii de liceu din România) sunt plecați ambii părinți.

[5] EDUCIV 2008, realizat de către Centrul pentru Studiul Democrației, Cluj.

[6] Datele sondajului *Elevii și cultura civică* nu fac o distincție clară între cei plecați la muncă sau în altfel de călătorii, însă ținând cont și de rezultatul EDUCIV, putem presupune că că marea majoritate a celor plecați în străinătate sunt plecați la muncă.

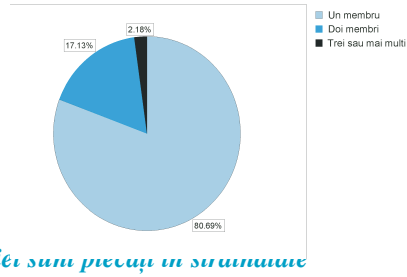

Figura 3. Câți membri ai familiei sunt plecați în străinătate

Cine sunt elevii care au membri ai familiei plecați în străinătate? Distribuția lor este remarcabil de uniformă în comparație cu populația tuturor elevilor din clasele VIII–XII din România, în ceea ce privește sexul, tipul de localitate, etnia și religia. O singură diferență semnificativă statistic ($p < 0.05$) apare în cazul regiunii de proveniență, unde elevii din județe ale Moldovei au o proporție ușor mai ridicată în rândul celor cu un membru al familiei plecat față de ceilalți elevi (27% față de 21%) (Tabelul 1).

Tabelul 1. Cine sunt cei care au membri ai familiei plecați în străinătate, în funcție de sex, tip de localitate, regiune, etnie și religie

		O persoană din familie este plecată în străinătate		Total
		Da	Nu	
Sexul respondentului	Masculin	49.4%	48.7%	48.9%
	Feminin	50.6%	51.3%	51.1%
Total		100.0%	100.0%	100.0%
Tip de localitate	Rural	12.8%	12.7%	12.7%
	Urban, 100.000-199.999 locuitori	22.6%	20.9%	21.4%
	Urban, 200.000 locuitori si peste	21.9%	21.6%	21.7%
	Urban, 30.000-99.999 locuitori	20.7%	20.1%	20.3%
	Urban, sub 30.000 locuitori	22.1%	24.6%	23.9%
Total		100.0%	100.0%	100.0%
Regiune	Alba, Hunedoara, Brasov, Sibiu, Cluj, Mures, Bistrita-Nasaud, Salaj	16.9%	18.6%	18.1%
	Arges, Dambovita, Prahova, Buzau, Braila, Giurgiu, Teleorman, Ialomita, Calarasi;	15.2%	17.6%	17.0%
	Bacau, Neamt, Suceava, Vrancea, Botosani, Vaslui, Galati, Iasi;	26.6%	21.3%	22.7%
	Bucuresti, Ilfov;	9.4%	11.8%	11.1%
	Covasna, Harghita	1.5%	1.9%	1.8%
	Dolj, Mehedinti, Olt, Gorj,Valcea;	7.9%	7.7%	7.8%
	Maramures, Satu Mare, Arad,Bihor	13.6%	13.6%	13.6%
	Timis, Caras-Severin;	1.4%	.9%	1.1%
	Tulcea, Constanta;	7.5%	6.6%	6.8%
Total		100.0%	100.0%	100.0%

Etnie	Român	88.2%	88.0%	88.0%
	Maghiar	5.2%	8.0%	7.2%
	Rom	2.4%	1.7%	1.9%
	Alta	3.4%	1.7%	2.2%
Total		100.0%	100.0%	100.0%
Religie	Ateu, fără religie	2.6%	2.1%	2.3%
	Ortodoxă	79.9%	81.2%	80.8%
	Romano-catolică	5.4%	4.0%	4.4%
	Greco-catolică	1.0%	.8%	.9%
	Reformată	3.8%	6.3%	5.6%
	Baptistă	.6%	.8%	.7%
	Penticostală	2.9%	1.9%	2.2%
	Adventistă	.3%	.3%	.3%
	Alta	2.0%	1.5%	1.6%
	Non-răspuns	1.6%	.9%	1.1%
Total		100.0%	100.0%	100.0%

Elevii care au membri ai familiei plecați în străinătate percep în mod similar nivelul de trai al familiei proprii cu ceilalți elevi și au într-o măsură aproximativ egală computer și acces la internet (sunt de remarcat aici proporțiile relativ ridicate, de aproape 90% pentru posesia de computer, respectiv de aproape de 80% pentru accesul la internet pentru elevii de liceu din România). În același timp însă, părinții elevilor din prima categorie au un nivel de educație ușor mai scăzut decât al celorlalți și, în mod similar, proporția celor care au acasă biblioteci cu peste 100 de cărți este ceva mai scăzută (41%, față de 46%) (Tabelul 2).

Tabelul 2. Ce fel de familie au elevii care au membri ai familiei plecați în străinătate, în funcție de sex, tip de localitate, regiune, etnie și religie

		O persoană din familie este plecată în străinătate		Total
		Da	Nu	
Ultima şcoală	Nu a terminat liceul	22.4%	18.3%	19.4%
absolvită de	A terminat liceul	53.5%	51.6%	52.1%
mamă	Facultate terminat?	17.3%	21.2%	20.1%
	Master sau doctorat	6.8%	8.9%	8.3%
Total		100.0%	100.0%	100.0%
Ultima şcoală	Nu a terminat liceul	17.3%	15.4%	15.9%
absolvită de	A terminat liceul	58.6%	55.5%	56.3%
tată	Facultate terminat?	17.2%	20.9%	19.9%
	Master sau doctorat	6.9%	8.2%	7.9%
Total		100.0%	100.0%	100.0%

Familia este	săracă	1.4%	1.4%	1.4%
	mai degrabă săracă	2.0%	3.7%	3.2%
	medie	65.4%	65.1%	65.2%
	mai degrabă înstărită	22.2%	21.3%	21.5%
	înstărită	9.1%	8.6%	8.7%
Total		100.0%	100.0%	100.0%
Gospodăria are	nu	12.4%	11.7%	11.9%
computer	da	87.6%	88.3%	88.1%
Total		100.0%	100.0%	100.0%
Gospodăria are	nu	20.5%	21.5%	21.2%
acces la internet	da	79.5%	78.5%	78.8%
Total		100.0%	100.0%	100.0%
Gospodăria are bi-	nu	59.5%	53.9%	55.5%
bliotecă cu >100 cărți	da	40.5%	46.1%	44.5%

Efecte ale plecării unor membri ai familiei în străinătate

Prin ce diferă performanțele școlare ale elevilor ai căror părinți sau frați sunt plecați în raport cu ceilalți elevi? Contează cine este plecat – dacă este plecat unul dintre părinți sau amândoi, sau dacă este plecată mama ori tatăl? Sunt diferite efectele plecării în cazul băieților față de cel al fetelor? Diferă în funcție de structura familiei elevului? Sunt atribute ale școlii care să influențeze relația dintre migrație și performanță?

Analiza datelor sondajului *Elevii și cultura civică* pune în evidență câteva relații negative, dar de slabă intensitate, între migrație și performanțele școlare, atunci când acestea sunt estimate prin prezența sau absența de corigențe, de premii școlare, prin media generală și prin prezența sau absența unei medii generale sub nota 7[7] (Tabelul 3). Nu este cu totul surprinzător faptul că absența mamei are un efect mai important decât absența tatălui sau a fraților. Surprinde însă faptul că absența ambilor părinți are un efect mai slab decât plecarea mamei și că absența unui frate sau a unei surori pare să conteze mai mult decât cea a tatălui.

Tabelul 3. Corelații între plecarea în străinătate a unor membri ai familiei și indicatori ai performanței școlare

Un bun cetățean se informează despre politică (% valide)	Foarte puțin important	Puțin important	Important	Foarte important
Toți respondenții	12,7%	32,6%	37,6%	17,1%
Colegiu	11,4%	37,3%	39,2%	12,1%
Grup școlar	12,2%	29,8%	36,7%	21,3%
Liceu	15,6%	35,0%	35,0%	14,4%
Școală generală	13,8%	26,4%	38,3%	21,5%
Educația mamei – nu a terminat liceul	11,1%	27,3%	42,0%	19,6%
Educația mamei – liceul terminat	11,6%	34,3%	37,8%	16,3%
Educația mamei - facultate	14,1%	33,9%	37,1%	14,8%
Educația mamei – masterat, doctorat	16,1%	38,7%	33,6%	11,7%
Urban	12,7%	34,9%	37,1%	15,4%
Rural	12,7%	29,4%	38,5%	19,4%

*** Corelația este semnificativă pentru nivelul 0.01 level (2-tailed).*

** Corelația este semnificativă pentru nivelul 0.05 (2-tailed).*

[7] Toate variabilele, cu excepția notei medii, au valori de 0 (absența însușirii) sau 1 (prezența însușirii). O corelație pozitivă (de ex. între plecarea mamei și prezența unei medii sub 7) indică faptul că prezența unei însușiri (ex. mama plecată) tinde să fie însoțită de prezența celeilalte (ex. medie sub 7).

Sunt urmările absenței unor membri ai familiei diferite în cazul băieților și al fetelor? Unele studii arată prezența unor efecte pozitive mai puternice asupra performanțelor școlare în cazul implicării unui părinte de același sex cu elevul: mamele tind să le fie de mai mult folos fetelor, iar tații băieților (ex. Balsmeier at al 2009). Datele acestui studiu nu susțin însă existența unei legături de acest tip. Efectele negative ale plecării unuia sau a ambilor părinți sunt mai puternice în cazul băieților decât al fetelor, indiferent de cine este absent, mama sau tata (Tabelul 4).

Tabelul 4. Corelații între plecarea în străinătate a unor membri ai familiei și indicatori ai performanței școlare, în rândul băieților, respectiv al fetelor

		Membrii familiei plecați			
		ambii părinți	mama	tatăl	frate/soră
băieți	corigent	.002	.060**	.026	.052**
	premiant	-.038	-.050**	-.006	-.012
	nota medie	-.061*	-.117**	-.064**	-.073**
	medie sub 7	.034	.075**	.047*	.040*
fete	corigent	.033	.028	.020	.063**
	premiant	.016	.003	.016	-.062**
	nota medie	-.029	-.055**	-.037	-.088**
	medie sub 7	.031	.052**	.022	.042*

*** Corelația este semnificativă pentru nivelul 0.01 level (2-tailed).*

** Corelația este semnificativă pentru nivelul 0.05 (2-tailed).*

În plus, datele indică prezența unei legături între structura familiei și efectele plecării în străinătate a unor membri. Astfel, efectele negative sunt cel mai puternice în cazul elevilor care nu au frați sau surori, mai puțin intense în cazul celor cu un frate sau o soră, și aproape inexistente pentru cei care au mai mult de un frate ori o soră (Tabelul 6).

Tabelul 5. Corelații între plecarea în străinătate a unor membri ai familiei și indicatori ai performanței școlare, în rândul elevilor care nu au frați sau surori, a celor care au un frate sau o soră și a celor care au mai mult de un frate sau o soră

		Membrii familiei plecați			
		ambii părinți	mama	tatăl	frate/soră
singur la părinți	corigent	.081**	.139**	.070**	
	premiant	-.051	-.112**	.001	
	nota medie	-.096**	-.175**	-.076**	
	medie sub 7	.073**	.165**	.062*	
un frate sau o soră	corigent	.013	.007	.026	.039*
	premiant	-.047*	-.037	-.045*	-.036
	nota medie	-.066**	-.099**	-.073**	-.054**
	medie sub 7	.063**	.061**	.046*	.038
mai mult de un frate sau o soră	corigent	-.024	.041	-.004	.046
	premiant	.063*	.050*	.091**	-.007
	nota medie	-.017	-.013	.001	-.018
	medie sub 7	.002	.019	.024	-.010

*** Corelația este semnificativă pentru nivelul 0.01 level (2-tailed).*

** Corelația este semnificativă pentru nivelul 0.05 (2-tailed).*

Aspirații educaționale. În ce măsură sunt influențate planurile de viitor privind continuarea studiilor după terminarea liceului de plecarea în străinătate a unor membri ai familiei? Datele indică un efect pentru fiecare categorie de membru absent, mai puternic în cazul în care sunt plecați ambii părinți (57% dintre elevi afirmă că vor să își continue studiile, cu sau fără căutare de lucru, față de 73% dintre elevii care nu au pe nimeni plecat) și mai slab în cazul plecării tatălui (63% vor să își continue studiile) (Tabelul 6).

Tabelul 6. Relații între plecarea în străinătate a unor membri ai familiei și intențiile de viitor privind continuarea studiilor.

		nu e plecat nimeni	ambii părinți	mama	tatăl	frate/ soră
Ce este cel mai probabil să facă după clasa a 12-a	să își continue studiile	38.6%	29.2%	31.1%	33.1%	28.9%
	să își continue studiile în timp ce își caută de lucru	34.5%	27.9%	31.8%	32.0%	31.7%
	să își caute de lucru	3.6%	1.3%	3.4%	2.5%	3.5%
	să plece să lucreze în străinătate	5.8%	11.0%	11.0%	7.6%	14.0%
	Altceva	2.1%	3.2%	2.5%	3.1%	4.4%
	nu s-a gândit încă	13.2%	23.4%	18.0%	19.8%	15.9%
	nu răspunde	2.3%	3.9%	2.1%	1.8%	1.6%
Total		100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

*** Corelația este semnificativă pentru nivelul 0.01 level (2-tailed).*

** Corelația este semnificativă pentru nivelul 0.05 (2-tailed).*

Efectele asupra elevilor se păstrează pentru ambele sexe, iar impactul cel mai mare îl are plecarea ambilor părinți asupra fetelor: 81% dintre cele care nu au membri ai familiei plecați afirmă că vor să își continue studiile, cu sau fără căutare de lucru, față de doar 60% dintre elevele care nu au pe nimeni plecat. Din nou, structura familiei contează, cu efecte mai puternice în cazul elevilor care nu au frați ori surori, și mult mai reduse pentru cei care au doi sau mai mulți.

Călătoriile în străinătate a unor membri ai familiei nu au efecte asupra celor patru categorii de indicatori care estimează calitatea cetățeniei. Astfel, nivelul de încredere socială, moralitatea civică, implicarea voluntară în asociații și toleranța tind să aibă valori asemănătoare între elevii care au unul sau mai mulți părinți ori frați plecați și ceilalți elevi.

În ce măsură diferă relația dintre migrație și performanță la nivel indiviual în funcție de performanțele de ansamblu ale școlii? Datele sondajului permit o ierarhizare a celor 85 de școli cuprinse în studiu prin combinarea mai multor indicatori: proporția de elevi care au participat la concursuri școlare, de proporția celor care au avut corigențe,

de nota medie și de proporția celor cu nota medie sub 7[8]. Tabelul 7 reprezintă legăturile între plecarea în străinătate și indicatori ai performanței educaționale pentru trei categorii de școli: ultimele 15%, cele de mijloc și primele 15%.

Tabelul 7. Corelații între plecarea în străinătate a unor membri ai familiei și indicatori ai performanței școlare, în școlile cu performanțe scăzute, în cele cu performanțe medii și a celor cu performanțe ridicate

		Membrii familiei plecați			
Şcoală cu		ambii părinți	mama	tatăl	frate/soră
perfor-	corigent	.027	.012	.031	.090**
manțe	premiant	-.007	-.048	.021	.011
scăzute	nota medie	-.046	-.046	-.011	-.063
	medie sub 7	.075*	.080*	.034	.049
	încredere	.013	.000	.041	.039
	moralitate civică	.016	-.003	-.003	-.044
	voluntar	-.032	.019	-.036	.023
	toleranța	-0.03	-0.05	-0.06	-0.01
Şcoală cu	corigent	.067**	.064**	.033*	.037*
perfor-	premiant	-.009	-.021	.000	-.033*
manțe	nota medie	-.076**	-.084**	-.056**	-.064**
medii	medie sub 7	.066**	.056**	.057**	.013
	încredere	.009	-.011	.003	.026
	moralitate civică	.026	.010	.002	-.002
	voluntar	-.003	-.001	.005	.004
	toleranța	-0.03	-0.01	-0.05	-0.01
Şcoală cu	corigent	-.021	-.038	-.004	.035
perfor-	premiant	-.003	.012	.001	-.027
manțe	nota medie	-.176**	-.092*	-.154**	-.036
ridicate	medie sub 7	.034	.026	.008	-.020
	încredere	.029	-.021	.051	.005
	moralitate civică	.079*	.036	.089*	.038
	voluntar	.124**	.041	.110**	.076*
	toleranța	-0.08*	-0.07*	-0.05	-0.04

*** Corelația este semnificativă pentru nivelul 0.01 level (2-tailed).*
** Corelația este semnificativă pentru nivelul 0.05 (2-tailed).*

[8] Sunt conștient de limitele evaluării unei școli într-un mod atât de sumar, însă pentru simplitate voi presupune că indicatorul construit descrie suficient de bine școlile din punctul de vedere al contextului de învățare. Într-un sens mai riguros, performanța unei școli trebuie să țină cont de diferența între input și output și nu doar de output.

Tabelul arată faptul că nota medie a elevilor cu rude plecate are de suferit cel mai puțin în școlile cu performanțe scăzute și cel mai mult în cele cu performanțe ridicate. În același timp însă, școlile mai bune tind să fie mai favorabile implicării voluntare în asociații a elevilor care au rude plecate decât în cazul colegilor lor. În mod similar, nivelul de moralitate civică, dar și cel de intoleranță tind să fie mai ridicate în aceste școli în cazul elevilor cu rude plecate decât a celorlalți elevi.

Concluzii

Școala românească se confruntă cu probleme serioase atât din perspectiva modului în care formează deprinderi și cunoștințe necesare succesului pe piața muncii, cât și a efectelor asupra învățării de valori și norme pro-democratice. Un studiu calitativ asupra culturii politice în România realizat de către Fundația Soros în 2008[9] întregește imaginea oferită de cercetările cantitative comparate din ultimii ani, aceea a unei societăți destul de asemănătoare celorlalte societăți estice, plasată între țările foste sovietice și cele intrate anterior nouă în UE, dar la o distanță considerabilă și cu puține schimbări în ultimii ani față de democrațiile cu tradiție îndelungată. De regulă, cultura politică se schimbă încet în timp. Cum stau românii? Ne mișcăm încet spre modelul *societăților bine alcătuite* (well ordered societies) sau, dimpotrivă, efectele neintenționate ale politicilor publice de criză amorsează bombe cu ceas pentru mai târziu? Migrația internațională de muncă este în România un fenomen de masă, cu efecte profunde de tip economic, social, dar și cultural. Este migrația o resursă din perspectiva culturii politice sau, dimpotrivă, este un factor ce impune constrângeri suplimentare asupra schimbării culturale, contribuind la apariția unui tip de cetățean care este prea puțin pregătit ori dispus să apere valorile democratice din societatea sa? Contribuie migrația temporară de muncă la adoptarea mai rapidă a unor deprinderi și cunoștințe cu rol direct pe piața muncii, sau efectele sale sunt mai degrabă de descurajare a investiției în capital uman?

Analiza datelor sondajului *Elevii și cultura civică* contribuie la clarificarea relațiilor dintre migrația de muncă și performanțele școlare în România. În primul rând, arată cât de amplu este rolul migrației asupra familiilor care au copii la școlile din România: mai mult de un sfert dintre elevii din clasele IX–XII aveau la începutul acestui an școlar cel puțin un membru al familiei plecat în străinătate și aproximativ o treime dintre ei provin din familii care au avut în trecut membri migranți.

Prin ce diferă performanțele școlare ale elevilor din liceele românești care au membri ai familiei plecați în străinătate în raport cu ceilalți elevi? Datele pun în evidență câteva relații negative, dar de slabă intensitate, între migrație și performanțele școlare, atunci când acestea sunt estimate prin prezența sau absența de corigențe, de premii școlare, prin media generală și prin prezența sau absența unei medii generale sub nota 7. Efecte mai importante pot fi observate în ceea ce privește intenția de continuare a studiilor după terminarea liceului: elevii care au rude plecate afirmă mai frecvent că vor pleca la lucru în străinătate după terminarea liceului, și mai rar că își vor continua studiile, decât ceilalți elevi. Iată, deci, câteva semne importante privind urmările negative ale migrației asupra formării de capital uman în România. Efectele nu sunt uniform

[9] Cultura politică în România. (http://www.soros.ro/ro/publicatii.php, accesat în 1 decembrie 2010)

distribuite, depinzând de atribute ale elevilor, ale familiilor și ale școlilor din care provin. Astfel, în general, efectele sunt mai puternice în cazul băieților, a celor care sunt singuri la părinți, care provin din familii din care este plecată mama și, pentru anumite tipuri de performanțe, asupra celor care sunt în școli care au rezultate bune. În același timp însă, călătoriile în străinătate a unor membri ai familiei nu au efecte sistematice asupra celor patru categorii de indicatori care estimează calitatea cetățeniei. Astfel, nivelul de încredere socială, moralitatea civică, toleranța față de minorități și implicarea voluntară în asociații tind să aibă valori asemănătoare între elevii care au unul sau mai mulți părinți ori frați plecați și ceilalți elevi. Studiul oferă o primă imagine mai detaliată asupra relațiilor dintre plecările în străinătate și educație, însă lasă câteva aspecte importante descoperite: nu sunt surprinse efectele asupra elevilor mai mici de clasa a 8-a, și nu sunt incluși tinerii care au abandonat școala înainte sau pe parcursul liceului, precum și cei care merg la școală în străinătate pe durata migrației părinților.

În concluzie, migrația de muncă are urmări asupra câtorva aspecte importante ale performanței elevilor de liceu din România, iar acestea sunt adesea negative. Merită de aceea ca reformele școlii să urmărească atât reducerea deficitului de performanță din perspectiva pieței muncii, cât și învățarea de atitudini, deprinderi și norme de care depinde funcționarea democrației, ținând cont de contextul resurselor și constrângerilor datorate mobilității crescute a populației.

Bibliografie

Balsmeier, Benjamin și Heiko Peters. 2009. Family background or characteristics of the child: what determines high school success in Germany? Journal of Economics and Economic Education Research, Volume 10, Number 1, 2009

Banca Mondială. 2010. Migration and Remittances Factbook 2011. Romania (disponibil la www.worldbank.org/prospects/migrationandremittances)

Bădescu, Gabriel și Paul Sum. 2008. Coming Home: Attitudes and Behaviors of Romanian Migrant Workers Returning from Abroad. Lucrare prezentată la 66th National Conference of the Midwest Political Science Association, Chicago (April 3-6, 2008)

Bădescu, Gabriel, Oana Stoian și Andra Tanase. 2007. Cultural Effects of Labor Migration in Romania. Est-Ovest. Rivista di studi sull'integrazione europea. No. 6, vol. 37, 131-153. 2007.

Chen, Z. și Kaplan, H. B. 1999. Explaining the impact of family structure during adolescence on adult educational attainment: a longitudinal study. Applied Behavioral Science Review, 7(1), 23-40.

EDUCIV 2008. Youth civic education in Romania. Survey conducted by the Center for Democratic Studies, Cluj-Napoca, Romania.

Eisenstadt, Marvin, André Haynal, Pierre Rentchnick și Pierre de Senarclens. 1989. Parental Loss and Achievement.: By. Madison, CT: International Universities Press.

Fundația Soros România. 2008. Cultura politică în România. (http://www.soros.ro/ro/publicatii.php, accesat în 1 decembrie 2010)

Galston, William. 1991. Liberal Purposes: Goods, Virtues, and Duties in the Liberal State. Cambridge: Cambridge University Press

Hooghe, Marc. 2003. "Voluntary Associations and Democratic Attitudes: Value Congruence as a Causal Mechanism", în Marc Hooghe și Dietlind Stolle (eds.) Generating Social Capital. Civil Society and Institutions in Comparative Perspective. New-York: Palgrave Macmillan

Horváth, István și Remus Gabriel Anghel. 2009. Migration and Its Consequences for Romania. Southeast Europe.Journal of Politics and Society (04/2009). 386-403

Kim, H. 2004. Family resources and children's academic performance. Children and Youth

Service Review, 26(6), 529-536.

Kymlicka, Will și Wayne Norman. 2000. "Citizenship in Culturally Diverse Societies: Issues, Contexts, Concepts, în Will Kymlicka și Wayne Norman (eds.) Citizenship in Diverse Societies. Oxford: Oxford University Press.

Letki, Natalia. 2006. "Investigating the Roots of Civic Morality: Trust, Social Capital, and Institutional Performance." Political Behavior 28, no. 4: 305-25.

Murray, Rupert Wolfe. 2010. "Stai să-l întreb pe șefu". Contributors 6 decembrie 2010. (http://www.hotnews.ro/stiri-opinii-8101380-stai-intreb-sefu-39-rupert-wolfe-murray.htm, accesat în 1 decembrie 2010)

Putnam, Robert D. 1993. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton: Princeton University Press

Rothstein, Bo. 2000. Trust, social dilemmas and collective memories. Journal of Theoretical Politics. 4: 477-501

Sandu, Dumitru. 2010. Lumile sociale ale migrației românești în străinătate. Iași: Polirom

Stark, Oded (ed.). 1986. Migration, human capital and development, Volume 4 in Research in Human Capital and Development. JAI Press, Greenwich, CT.

Stolle, Dietlind. 1998. Bowling Together, Bowling Alone: The Development of Generalized Trust in Voluntary Associations. Political Psychology 19: 497-526

Uslaner, Eric. 2009. Trust, diversity, segregation, and globalization. Paper presented at Dynamics of diversity in globalizing era Conference, October 22nd-23rd, Milan, Italy

Vaisey, Stephen. 2009. Motivation and justification: A dual-process model of culture in action. American Journal of Sociology 114 (6): 1675-1715.

Warren, Mark E. 2001. Democracy and Association. Princeton/Oxford: Princeton University Press.

Wead, Doug. 2006. The Raising of a President: The Mothers and Fathers of Our Nation's Leaders. Simon & Schuster Adult Publishing Group.

Programul *Studii Electorale Românești* al Fundației Soros România

Studii Electorale Românești (SER) este un program de cercetare periodică a participării electorale și a comportamentului de vot în România, inițiat de Fundația Soros România (FSR) în anul 2009. SER își propune să descrie și să explice de ce românii aleg să voteze sau nu, care sunt motivațiile votului, ce anume influențează rezultatul alegerilor și cum afectează toate aceste lucruri democrația în România. În secundar, programul va aborda periodic alte teme legate de studiul culturii politice.

SER folosește în principal serii de date de sondaj culese folosind o metodologie dezvoltată de echipa de cercetare a proiectului în colaborare cu una sau mai multe firme specializate în acest domeniu. Primul set de date este asociat cu alegerile europene din iunie 2009, iar datele sunt culese imediat după alegeri, în colaborare cu *The Gallup Organization România*; aceste date sunt analizate în capitolele volumuli de față. La finalul anului 2009 s-au adăugat date culese în apropierea alegerilor prezidențiale, printr-un studiu de tip panel cu trei valuri; datele acestuia vor fi analizate într-un volum viitor pe tema alegerilor prezidențiale. În cursul anului 2010, echipa SER studiează problematica implicării tinerilor în viața politică. Pentru 2011 este prognozat un studiu despre religie și politică, pentru ca în 2012 cercetarea să se concentreze în jurul alegerilor locale și parlamentare planificate în acel an. În paralel cu activitatea de cercetare socială, sub egida SER sunt publicate studii și rapoarte cu privire la sistemul electoral din România și implicațiile acestuia asupra democrației.

SER își propune să devină o sursă de informație accesibilă atât publicului larg, cât și specialiștilor. Newsletterul SER va prezenta într-o manieră descriptivă principalele rezultate ale cercetării. Analize aprofundate ale datelor sunt publicate sub forma unor cărți adresate unui public informat și specialiștilor, între care și volumul de față. Bazele de date ale cercetării sunt disponibile gratuit cercetătorilor interesați, la cerere.

Echipa de cercetare este alcătuită din:

- **Mircea Comșa**, sociolog, este doctor în sociologie și conferențiar la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Dintre lucrările pe teme electorale menționăm: Rată de participare, supra-raportare și predicții electorale (Sociologie Românească, 2004), Alegerile generale 2004. O perspectivă sociologică (coordonator, Eikon, 2005), Viața socială în România Urbană (coautor, Polirom, 2006), A Typology of Political Participation in Romania: Empirical Findings from a Local Study (Studia – Sociologia, 2008). Este membru al echipelor de cercetare din România care realizează cercetările comparative internaționale „European Values Survey - EVS” și „Global Entrepreneurship Monitor - GEM”.

- **Claudiu D. Tufiș**, politolog, este doctor în științe politice și cercetător științific la Institutul de Cercetare a Calității Vieții. Principalele sale domenii de interes includ: tranzițiile post-comuniste, cultura politică, sociologia valorilor și metode cantitative de analiză a datelor. Volume recente: Atitudini față de muncă în România. Opinii, realități, așteptări (2008, co-autor), Romii. Povești de viață (2008, co-coordonator), Sistemul universitar românesc. Opiniile cadrelor didactice și ale studenților (2007, co-autor), Valori ale românilor: 1993 – 2006. O perspectivă sociologică (2007, co-autor). Membru al echipei Grupului românesc pentru studiul valorilor sociale, care realizează studiile „European / World Values Survey" în România.
- **Andrei Gheorghiță**, sociolog, este lector universitar la Catedra de Sociologie a Universității „Lucian Blaga" din Sibiu, unde predă cursuri de analiză electorală, sociologie politică și statistică socială. Licențiat în sociologie și în științe politice al Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, în prezent este doctorand în sociologie în cadrul aceleiași instituții cu o teză privind „Relevanța electorală a liderului politic". Principalele sale domenii de interes vizează comportamentul electoral (în principal personalizarea votului și mecanismele de evaluare a candidaților) și procesele de tranziție și democratizare în țările foste comuniste (opțiuni instituționale, corupție, justiție tranzițională). Este autor sau coautor al unor studii publicate în volume colective, în reviste precum Romanian Journal of Society and Politics, Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Seria Politica și Revista de Sociologie sau prezentate la conferințe naționale și internaționale. Este unul dintre colaboratorii pentru România ai cercetării comparative internaționale „Comparative Study of Electoral System - CSES".
- **Ovidiu Voicu**, politolog, managerul proiectului, este absolvent al cursurilor de master în științe politice și manager de programe la Fundația Soros. Începând cu anul 2001 a coordonat seria Barometrul de Opinie Publică și mai multe cercetări specializate, între care Eurobarometrul Rural (ediția I 2002-2003, ediția II 2005-2006), Barometrul Incluziunii Romilor (2006-2007), Sistemul universitar românesc (2007), Viața de familie și Atitudini față de muncă (2008) și a participat cu articole și analize la majoritatea studiilor publicate ca urmare a acestor cercetări. A colaborat ca cercetător și coautor la alte proiecte de cercetare socială, printre care Extremismul în România (IPP, 2004), Bună guvernare și integritate în școala românească (CEDU, 2006), Școala reală (CEDU, 2008).

Acestora li se adaugă cercetători invitați să analizeze datele în articole publicate fie în newsletter-ul SER, fie în seria de cărți apărute sub egida programului.

Studiu cantitativ *Elevii și cultura civică*, realizat în cadrul programului *Studii Electorale Românești*

Fișa tehnică

Finanțatorul cercetării	Fundația SOROS România Manager de proiect: Ovidiu Voicu
Institutul care a colectat datele de anchetă	Totem Communication Director de cercetare: Bogdan Păunescu
Echipa proiectului	Gabriel Bădescu, Mircea Comșa, Andrei Gheorghiță, Cristina Stănuș, Claudiu Tufiș
Modul de colectare a datelor	Anchetă cu chestionar auto-aplicat, în sala de clasă, pentru toți elevii dintr-o clasă simultan. La fiecare clasă a fost aplicat un chestionar separat profesorului diriginte.
Chestionarul	Structurat, realizat de echipa cercetării.
Perioada de culegere a datelor	13-26 noiembrie 2010
Acoperirea geografică	România
Populația de referință	Populația școlară din România din clasele 8-12.
Volumul eșantionului	5.861 de elevi din 86 de școli
Schema de eșantionare	Stratificat, bi-stadial, cluster aleator. Școlile au fost stratificate în funcție de tipul unității școlare (gimnaziu vs. liceu pentru eșantionul de elevi din clasa a 8-a; colegiu, liceu, grup școlar și altă situație pentru elevii din clasele 9-12), zonă (Transilvania, Muntenia, Moldova) și tip localitate (rurală, urbană sub 100 de mii, urbană peste 100 de mii). În stadiul 1 au fost alese unitățile școlare, iar în stadiul 2 clasele. În ambele stadii selecția a fost aleatoare. La nivelul fiecărei clase din eșantion au fost selectați toți elevii.
Reprezentativitate	Eșantionul este reprezentativ pentru populația studiată cu o marjă de eroare de +/- 2%, la un nivel de încredere de 95%.
Operatori	Pentru culegerea datelor au fost utilizați 90 de operatori cu experiență în cercetări similare. Fiecare dintre aceștia a participat la o ședință de instruire adaptată specificului acestei cercetări. În cazul populației de etnie maghiară au fost utilizați operatori care vorbesc bine limba maghiară.
Ponderare	Trei tipuri de ponderi utile în funcție de tipul de analiză dorit: - ponderi pentru eșantioane reprezentative la nivel de an de studiu (utile pentru situațiile în care dorim să facem comparații între clase). - ponderi pentru eșantion reprezentativ pentru elevii din clasele 8-12 (utile atunci când dorim să facem analize la nivelul tuturor elevilor din clasele 8-12). - ponderi pentru eșantion reprezentativ pentru elevii din clasele 9-12 (utile atunci când dorim să facem analize la nivelul tuturor elevilor din clasele 9-12).
Recompensarea respondenților	Nu.
Controlul datelor	Modul de aplicare a chestionarului au fost verificate telefonic în cazul a 32 dintre cele 86 de școli în care s-a desfășurat cercetarea. Nu au fost identificate erori care să afecteze calitatea datelor finale.

Sondaj de opinie – "Elevii și cultura civică" Chestionar pentru elevi

INTRODUCERE

Îți mulțumim că ai acceptat să participi la acest studiu important. În prezent firma TOTEM Communication realizează la cererea Fundației Soros și cu sprijinul Ministerului Educației, Tineretului și Sportului un sondaj de opinie privind mai multe aspecte referitoare la sistemul educațional din România. Pentru a discuta aceste aspecte, ai fost ales la întâmplare, ca într-o loterie. Dacă ești de acord să ne răspunzi la întrebări, sper să nu îți răpim mai mult de 20 de minute.

Completarea acestui chestionar este foarte simplă. Nu trebuie decât să citești cu atenție întrebările, variantele de răspuns precum și instrucțiunile de completare corespunzătoare fiecărei întrebări și răspunsurile posibile. Fiecare răspuns are asociată o cifră; tu trebuie să încercuiești cifrele din dreptul răspunsurilor care corespund cel mai bine în cazul tău. Acolo unde ți se cere să răspunzi liber, fără variante de răspuns, completează cu pixul în spațiul disponibil. Acest chestionar poate fi completat doar de tine, și nu de o altă persoană în numele tău.

În cazul în care ai completat greșit la o întrebare, taie răspunsul și încercuiește altul. Dacă ai dificultăți în a înțelege anumite întrebări sau variante de răspuns apelează la operatorul nostru de interviu care ți-a dat acest chestionar pentru a te ajuta în completarea chestionarului. Dacă nu știi ce să răspunzi sau nu dorești să răspunzi la o anumită întrebare, lasă necompletat și treci la următoarea întrebare.

Răspunsurile tale sunt anonime și nu vor fi dezvăluite altor persoane, ci vor fi doar analizate în scop de cercetare științifică. Răspunsurile tale nu vor fi comunicate părinților sau profesorilor tăi, ci ne interesează doar să numărăm câți elevi au o părere sau alta sau au trăit anumite experiențe. Întrebările din acest chestionar acoperă o serie de teme legate de școală și de societate.

De asemenea, trebuie să știi că acest chestionar nu este un test și nu vei primi o notă sau un calificativ. Altfel spus, nu există răspunsuri greșite sau corecte.

Datele tale personale sunt prelucrate de către TOTEM Communication, potrivit notificării 11548, în conformitate cu cerințele Legii nr. 677/2001 în scopul realizarea verificării operatorilor noștri de teren sau pentru realizarea de statistici. Îți poți exercita dreptul de acces, de intervenție asupra datelor, dreptul de a nu fi supus unei decizii individuale și dreptul de a te adresa justiției în condițiile prevăzute de Legea nr. 677/2001 printr-o cerere scrisă, datată și semnată, trimisă la adresa: TOTEM Communication, Str. Arh. Gh. Sterian nr.6, sector 2, 021978, București.

În caz că ai vreo întrebare legată de acest studiu ne poți scrie un e-mail la sondaj@totem.com.ro

Îți mulțumim încă o dată pentru ajutorul tău!

MODULUL A

Vom începe cu câteva întrebări despre școala ta. Atunci când răspunzi la aceste întrebări, te rugăm să te gândești în primul rând la școala în care înveți acum.

Încercuiește câte un singur răspuns pe fiecare linie!	Deloc de acord	Mai degrabă în dezacord	Mai degrabă de acord	Cu totul de acord
1. La școală am învățat să-i înțeleg pe oamenii care au idei diferite	1	2	3	4
2. La școală am învățat să lucrez în grup, împreună cu alți elevi	1	2	3	4
3. La școală am învățat să contribui la rezolvarea problemelor comunității (societății)	1	2	3	4
4. La școală am învățat să fiu un cetățean patriot și loial țării mele	1	2	3	4
5. La școală am învățat cum să acționez pentru protejarea mediului înconjurător	1	2	3	4
6. La școală am învățat să fiu preocupat de ceea ce se întâmplă în alte țări	1	2	3	4
7. La școală am învățat despre importanța participării la vot la alegerile locale și naționale	1	2	3	4

A2. La gimnaziu (clasele V-VIII), ai studiat la școală materia *Cultură civică?* *Încercuiește un singur răspuns!*	Da	1
	Nu	2

Răspunde la întrebările A3-A5 doar dacă ai răspuns DA la întrebarea anterioară! Dacă ai răspuns NU, mergi la A6

A3. Cât de interesantă ți s-a părut? *Încercuiește un singur răspuns!*	Foarte interesantă 1	Interesantă 2	Neinteresantă 3	Foarte neinteresantă 4

A4.Cât de mult îți amintești din această materie? *Încercuiește un singur răspuns!*	Foarte mult 1	Mult 2	Puțin 3	Foarte puțin 4

A5. În ce măsură studiul acestei materii îți este util ...? *Încercuiește câte un singur răspuns pe fiecare linie!*	În foarte mare măsură	În mare măsură	În mică măsură	În foarte mică măsură
a) ... pentru cariera pe care vrei să o ai?	1	2	3	4
b) ... pentru tine ca om?	1	2	3	4
c) ... în viață, în general?	1	2	3	4

A6. Unele persoane spun că ar trebui să se studieze *Cultura Civică* doar la gimnaziu, altele că doar liceu, iar altele că și la liceu și la gimnaziu. Tu ce crezi, când ar trebui să se studieze *Cultura Civică*? *Încercuiește un singur răspuns!*	Doar la gimnaziu	1
	Doar la liceu	2
	Și la gimnaziu și la liceu	3
	Nu ar trebui să se studieze	4

A7. Ai studiat la școală materia *Politologie?* *Încercuiește un singur răspuns!*	1. Da
	2. Nu

A8. La orele de *biologie*, ați discutat despre *teoria evoluționistă* formulată de Charles Darwin? *Încercuiește un singur răspuns!*	**Nu, niciodată** 1	**Da, rareori** 2	**Da, uneori** 3	**Da, deseori** 4

A9. Cât de des se întâmplă următoarele în şcoala ta? *Încercuieşte câte un singur răspuns pe fiecare linie!*	Niciodată	Rar	Uneori	Deseori
a. Elevii sunt încurajaţi să aibă în timpul orelor alte păreri decât profesorii despre diferite probleme sociale şi politice	1	2	3	4
b. Elevii sunt încurajaţi să îşi formeze propriile păreri despre lucruri	1	2	3	4
c. Profesorii respectă părerile elevilor şi-i încurajează pe aceştia să le spună în timpul orelor	1	2	3	4
d. Elevii se simt liberi să îşi exprime opiniile în clasă, chiar şi atunci când au păreri diferite de ale majorităţii colegilor	1	2	3	4
e. Profesorii îi încurajează pe elevi să discute despre probleme sociale sau politice despre care oamenii au păreri diferite	1	2	3	4
f. Profesorii prezintă mai multe faţete (perspective / păreri) ale unui subiect atunci când predau	1	2	3	4

A10. În şcoala ta, ai participat la următoarele activităţi? *Încercuieşte câte un singur răspuns pe fiecare linie!*		Da	Nu
a)	Cluburi tematice (ex. club de web design, club de şah)	1	2
b)	Echipe sportive ale şcolii	1	2
c)	Strângere de fonduri sau de bunuri în scop caritabil	1	2
d)	Club de dezbateri, oratorie şi retorică (debate)	1	2
e)	Consilii ale elevilor	1	2
f)	Concursuri şcolare (olimpiade)	1	2
g)	Concursuri pentru obţinerea unor burse	1	2
h)	Proiecte legate de protecţia mediului (de ex. curăţarea parcului oraşului, popularizarea bicicletei ca mijloc de transport, promovarea reciclării)	1	2
i)	Excursii şi vizite la instituţii publice, fabrici sau alte obiective de interes comunitar	1	2
j)	Excursii şi vizite la muzee, cinematograf, teatre, filarmonică, operă, balet	1	2
k)	Realizarea unui ziar sau post de radio al şcolii.	1	2
l)	O vizită la o şcoală din străinătate	1	2

MODULUL B

Am vrea acum să ştim câte ceva despre ce faci în timpul tău liber.

B1. Într-o zi de şcoală, în medie, cât timp petreci ...? *Încercuieşte câte un singur răspuns pe fiecare linie!*	Deloc	Sub 1 oră	1-3 ore	Mai mult
a) uitându-te la televizor	1	2	3	4
b) ascultând un post de radio	1	2	3	4
c) citind un ziar sau o revistă	1	2	3	4
d) citind o carte (alta decât una obligatorie pentru şcoală)	1	2	3	4
e) pe internet în alte scopuri decât cele legate de şcoală	1	2	3	4

B2. În timpul semestrului, în medie, cât de des îţi petreci timpul pe internet ...? *Încercuieşte câte un singur răspuns pe fiecare linie!*	Zilnic	De câteva ori pe săptămână	De câteva ori pe lună	Mai rar	Deloc
a) scriind un blog, pe o platforma de microblogging (ex. Twitter) sau pe un forum de discuţii?	1	2	3	4	5
b) pe Hi5, Facebook, Yahoo Messenger, Skype sau platforme similare?	1	2	3	4	5
c) navigând pe diverse pagini web, în scopuri care nu au legătură cu şcoala?	1	2	3	4	5

B3. Cât de des se întâmplă să urmăreşti la televizor sau la radio sau să citeşti pe internet ştiri? *Încercuieşte un singur răspuns!*	Zilnic	De câteva ori pe săptămână	De câteva ori pe lună	Mai rar	Deloc
	1	2	3	4	5

Întrebările următoare se referă la sursele tale de informare și la mass-media. Prin mass media se înțelege televiziune, ziare, radio, internet.

Vom folosi acum scala de la 1 la 10 pentru a ne spune în ce măsură ești de acord cu mai multe afirmații. Dacă încercuiești 1, înseamnă că ești în dezacord total cu afirmația respectivă, iar dacă încercuiești 10 înseamnă că ești total de acord. Poți alege, bineînțeles, orice cifră intermediară pentru a îți nuanța cât mai bine răspunsul. Pentru fiecare afirmație, încercuiește răspunsul care se potrivește cel mai bine cu opinia ta.

B4. În ce măsură eşti de acord cu următoarele afirmaţii despre mass media?
Încercuieşte un singur răspuns pe fiecare linie!

	Dezacord total									Acord total
a) Lucrurile despre care vorbeşte mass media nu au nici o legătură cu viaţa mea	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
b) Televiziunea reflectă evenimentele în mod corect	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
c) Presa scrisă reflectă evenimentele în mod corect	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
d) Internetul reflectă evenimentele în mod corect	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
e) Nu are nici un sens să te uiți la ştiri pentru că vorbesc despre lucruri pe care nu le poți schimba	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

B5. În ce măsură ţi se potrivesc afirmaţiile următoare?
Încercuieşte un singur răspuns pe fiecare linie!

	Deloc									În foarte mare măsură
a) Mă uit la ştiri ca să înţeleg ce se întâmplă în lume	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
b) Mă uit la ştiri ca să înţeleg despre ce vorbesc alţi oameni	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

B6. Care sunt sursele tale de informaţie despre politică? *Încercuieşte câte un singur răspuns pe fiecare linie!*	Da	Nu
a) Părinţii	1	2
b) Profesorii de la şcoală	1	2
c) Alţi adulţi	1	2
d) Internetul	1	2
e) Fraţii şi surorile	1	2
f) Prietenii	1	2
g) Cărţile	1	2
h) Televiziunea	1	2
i) Ziare şi reviste	1	2
j) Radioul	1	2

MODULUL C

Părerile despre cum este și ce trebuie să facă un bun cetățean sunt împărțite, nu există un consens. În continuare, vrem să aflăm care este opinia ta despre acest lucru. Amintește-ți că nu există răspunsuri corecte sau greșite la aceste întrebări, orice opinie este importantă. Te rugăm să citești cu atenție întrebările următoare și să răspunzi sincer la fiecare din ele.

C1. Mai jos sunt câteva afirmații care pot fi folosite pentru a descrie ce este un bun cetățean sau ce face un bun cetățean. La aceste întrebări nu există răspunsuri corecte sau greșite. Pentru fiecare dintre aceste afirmații, te rog să încercuiești răspunsul care corespunde cel mai bine părerii tale cu privire la ce este sau ce face un bun cetățean.

Un bun cetățean ...? *Încercuiește câte un singur răspuns pe fiecare linie!*	Foarte puțin important	Puțin important	Important	Foarte important
a) ... respectă legile	1	2	3	4
b) ... votează la toate alegerile	1	2	3	4
c) ... este membru al unui partid politic	1	2	3	4
d) ... muncește din greu	1	2	3	4
e) ... ar participa la un protest pașnic împotriva unei legi despre care crede că nu este corectă	1	2	3	4
f) ... cunoaște istoria țării sale	1	2	3	4
g) ... ar fi dispus să lupte pentru apărarea țării	1	2	3	4
h) ... se informează despre politică (ziare, radio, tv)	1	2	3	4
i) ... participă la activități de voluntariat în sprijinul unor oameni din societate	1	2	3	4
j) ... respectă reprezentanții guvernului	1	2	3	4
k) ... participă la activități care promovează drepturile omului	1	2	3	4
l) ... discută despre politică	1	2	3	4
m) ... participă la activități care urmăresc protejarea mediului înconjurător	1	2	3	4
n) ... este patriot și loial țării sale	1	2	3	4
o) ... ar fi dispus să ignore o lege care încalcă drepturile omului	1	2	3	4

C2. În ultimele 12 luni cât de des ai participat la activit ți de munc voluntar ? *Încercuiește un singur răspuns!*	
niciodat	1
de câteva ori pe an	2
de câteva ori pe lun	3
o dat pe s pt mân	4
de câteva ori pe s pt mân	5
în fiecare zi	6

C3. În ultimele 12 luni, în afara şcolii în ce tipuri de organizații ai fost implicat? *Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie!*	Da	Nu
a) grup artistic sau de hobby (cor, trupă de teatru etc.)	1	2
b) grup de tineret în afara şcolii (cercetaşi etc.)	1	2
c) echip sportiv	1	2
d) organizații pentru pace sau politice	1	2
e) partid politic	1	2
f) organizație religioas	1	2
g) asociație etnic /cultural	1	2
h) organizații pentru protejarea mediului	1	2
i) alta (menționează care)	1	2

Vom folosi din nou scala de la 1 la 10 pentru a afla opiniile tale despre cât de justificate sunt fiecare dintre acțiunile următoare. Dacă încercuiești 1, consideri că acțiunea respectivă nu este niciodată justificată, iar dacă încercuiești 10 crezi că este întotdeauna justificată. Poți alege, bineînțeles, orice cifră intermediară pentru a îți nuanța cât mai bine răspunsul. Pentru fiecare acțiune, încercuiește răspunsul care se potrivește cel mai bine cu opinia ta.

C4. Pentru fiecare din afirmațiile următoare, te rugăm să dai câte o nota de la 1 la 10, unde 1 înseamnă că nu sunt justificate deloc, iar 10 înseamnă că sunt total justificate.
Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie!

		Niciodată justificat									Întotdeauna justificat
A	Să pretinzi de la stat beneficii la care nu ești îndreptățit	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
B	Să nu plătești taxele și impozitele, dacă ai posibilitatea să nu le plătești	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
C	Să mergi cu autobuzul/ trenul fără bilet	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
D	Homosexualitatea	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
E	Să ai relații sexuale întâmplătoare	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
F	Prostituția	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
G	Divorțul	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
H	Avortul	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I	Sinuciderea	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

C5. Atunci când vei avea drept de vot, cât de probabil este că ... *Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie.*	Foarte probabil	Destul de probabil	Puțin probabil	Deloc probabil
a) vei vota la alegerile locale, parlamentare sau prezidențiale	1	2	3	4
b) vei vota cu partidul sau candidatul preferat de tatăl tău	1	2	3	4
c) vei vota cu partidul sau candidatul preferat de mama ta	1	2	3	4
d) vei vota cu partidul sau candidatul preferat de prietenii tăi apropiați	1	2	3	4

C6. Mai jos se află câteva activități la care un adult ar putea participa. Când vei fi adult, crezi că vei participa la fiecare dintre aceste activități? Pentru fiecare activitate încercuiește răspunsul care arată cât de probabil este să faci acea activitate când vei fi adult.

Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie!	Sigur nu voi face acest lucru	Probabil nu voi face acest lucru	Probabil voi face acest lucru	Sigur voi face acest lucru
a) Să fiu membru al unui partid politic	1	2	3	4
b) Să scriu scrisori unui ziar despre probleme sociale sau politice	1	2	3	4
c) Să candidez pentru o funcție la nivel local (ex.: consilier local)	1	2	3	4

C7. Există mai multe păreri cu privire la căile prin care cineva poate efectiv influența deciziile luate la nivelul unei societăți. Mai jos apare o listă cu astfel de căi posibile. Cât de eficiente crezi că sunt fiecare dintre acestea.

Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie!	Deloc eficientă	Puțin eficientă	Oarecum eficientă	Foarte eficientă
a) Să activezi într-un partid politic	1	2	3	4
b) Să activezi într-o organizație neguvernamentală (ONG)	1	2	3	4
c) Să activezi într-un sindicat	1	2	3	4
d) Să votezi la alegeri	1	2	3	4
e) Să contactezi personal oameni influenți (importanți)	1	2	3	4
f) Să participi la demonstrații publice	1	2	3	4
g) Să atragi atenția presei, posturilor de radio și televiziune	1	2	3	4
h) Să participi la activități de protest ilegale	1	2	3	4

C8. Cât de multă încredere ai în ... *Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie*	Foarte multă	Destul de multă	Nu prea multă	Deloc
a. ... familia ta	1	2	3	4
b. ... oamenii pe care îi întâlnești prima dată	1	2	3	4
c. ... oameni de altă religie decât tine	1	2	3	4
d. ... oameni de altă naționalitate decât tine	1	2	3	4

C9.Pe lista următoare sunt trecute diferite grupuri de persoane. Te rugăm să îi alegi pe aceia pe care nu i-ai dori ca vecini. *Încercuiește cifra din dreptul tuturor grupurilor pe care nu le dorești ca vecini.*		Nu îi doresc ca vecini
a	Homosexuali	1
b	Persoane care au SIDA	2
c	Persoane de rasă diferită de a ta	3
d	Persoane de religie diferită de a ta	4
e	Evrei	5
f	Maghiari	6
g	Români	7
h	Țigani	8
i	Musulmani	9

C10. Cât de des discuți despre ce se întâmplă în politică la nivel <u>național</u> ...?	Niciodată	Rar	Uneori	Deseori
a. ... cu persoane de vârsta ta	1	2	3	4
b. ... cu părinții sau alți adulți din familie	1	2	3	4
c. ... cu profesorii	1	2	3	4

C11. Îți amintești de o situație în care unul dintre părinții tăi sau un adult împreună cu care locuiești să...	Da	Nu
a. ... caute informații despre politică sau economie pentru a-ți răspunde la o întrebare?	1	2
b. ... participe la o întrunire politică de orice fel?	1	2
c. ... lucreze cu o organizație care se ocupă de rezolvarea unei probleme în comunitate?	1	2
d. ... participe la o demonstrație/un marș?	1	2
e. ... adreseze o cerere/petiție autorităților locale, singur sau împreună cu alții?	1	2
f. ... voteze?	1	2

MODULUL D

În continuare vor fi câteva întrebări despre societatea românească și opiniile tale despre ce se întâmplă în România.

D1. Cât de mândru te simți ca cetățean al României?
Încercuiește un singur răspuns!

Foarte mândru	Destul de mândru	Nu prea mândru	Deloc
1	2	3	4

D2. În general, cât de mulțumit sau nemulțumit ești de felul în care funcționează democrația în țara noastră?
Încercuiește un singur răspuns!

Foarte mulțumit	Mulțumit	Nemulțumit	Foarte nemulțumit
1	2	3	4

D3. În general, cât de mulțumit sau nemulțumit ești de felul în care funcționează economia de piață în țara noastră?
Încercuiește un singur răspuns!

Foarte mulțumit	Mulțumit	Nemulțumit	Foarte nemulțumit
1	2	3	4

D4. Cât de bine crezi că ar fi pentru România ... *Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie!*		Foarte bine	Bine	Prost	Foarte prost
A	Să aibă un conducător puternic, care nu își bate capul cu parlamentul și cu alegerile	1	2	3	4
B	Să aibă un guvern de specialiști care conduc țara după cum cred ei că este mai bine pentru țara	1	2	3	4
C	Să aibă la conducere un regim militar (armata)	1	2	3	4
D	Să aibă un sistem politic democratic	1	2	3	4

D5. Ce persoană publică (politician, artist, sportiv, savant, scriitor etc.) reprezintă pentru tine un model de urmat?

SCRIE ÎN SPAȚIUL DIN DREAPTA → .....

D6. Cât de multă încredere ai în ... *Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie!*		Foarte multă	Destul de multă	Nu prea multă	Deloc
a	Biserică	1	2	3	4
b	Armată	1	2	3	4
c	Presă	1	2	3	4
d	Parlament	1	2	3	4
e	Guvern	1	2	3	4
f	Președintele țării	1	2	3	4
g	Primăria din localitatea ta	1	2	3	4
h	Partidele politice	1	2	3	4
i	Justiție	1	2	3	4
j	Poliție	1	2	3	4
k	Sistemul de învățământ din România	1	2	3	4
l	Uniunea Europeana	1	2	3	4

D7. Se discută mult despre lucrurile cărora trebuie să li se dea întâietate în următorii 10 ani în țara noastră. Notează cu 1 care dintre următoarele lucruri și se pare cel mai important și cu 2 care ar fi al doilea lucru ca importanță?

Notează cu 1 în dreptul lucrului care ți se pare cel mai important și cu 2 în dreptul celui pe care îl consideri al doilea ca importanță, dintre cele patru de mai jos.

A	Menținerea ordinii în țară	_____
B	Oamenii să aibă un cuvânt mai greu de spus cu privire la deciziile importante ale guvernului	_____
C	Lupta împotriva creșterii prețurilor	_____
D	Protejarea libertății cuvântului	_____

D8. În ce măsura ești de acord că democrația este mai buna decât orice altă formă de guvernare, chiar dacă nu e perfectă? *Încercuiește un singur răspuns!*			
În foarte mare măsură	În mare măsură	În mică măsură	În foarte mică măsură
1	2	3	4

D9. Din câte știi, următoarele afirmații sunt adevărate sau false? *Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie!*	Adevărat	Fals	Nu știu
a. Ecaterina Andronescu ocupă funcția de ministru al educației în actualul guvern.	1	2	3
b. Partidul Social Democrat (PSD) are în momentul de față cel mai mare număr de reprezentanți în Parlamentul României	1	2	3
c. Președintele Consiliul Județean este ales prin vot direct de către cetățeni	1	2	3
d. Conform Constituției României, primul-ministru poate dizolva Parlamentul în anumite situații excepționale.	1	2	3
e. Elveția este un stat membru al Uniunii Europene.	1	2	3
f. Coreea de Nord este un regim comunist.	1	2	3

D10. În fiecare societate mai apar și conflicte între diferite categorii sociale. În societatea românească de astăzi, cât de puternic ți se pare conflictul dintre:

Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie!	Nu există un conflict	Foarte slab	Slab	Nici slab, nici puternic	Puternic	Foarte puternic
a. bogați și săraci	0	1	2	3	4	5
b. tineri și vârstnici	0	1	2	3	4	5
c. cei care lucrează în sectorul public și cei care lucrează în sectorul privat	0	1	2	3	4	5
d. pensionari și angajați	0	1	2	3	4	5
e. cei care lucrează în țară și cei care lucrează în străinătate	0	1	2	3	4	5
f. cei care ne conduc și cetățenii obișnuiți	0	1	2	3	4	5

D11. Un grup de adolescenți din localitatea ta dorește o pistă destinată bicicliștilor. Căreia dintre următoarele instituții le-ai recomanda să i se adreseze?
Încercuiește un singur răspuns

Agenția Națională pentru Protecția Familiei și a Drepturilor Copilului	Prefectură	Primăria și Consiliul Local	Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului
1	2	3	4

D12. Cel mai bun prieten al tău cumpără un mp3 Player de la un magazin de electronice. La prima încărcare constată că acumulatorul acestuia nu mai funcționează. Magazinul refuză înlocuirea produsului, deși se află în perioada de garanție. Căreia dintre următoarele instituții ar trebui să i se adreseze?
Încercuiește un singur răspuns!

Poliție	Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorului	Primărie	Agenția Națională de Reglementare în Domeniul Energiei
1	2	3	4

D13. Ai discutat vreodată despre *perioada comunistă în România* cu... ?

Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie!	Nu, niciodată	Da, rareori	Da, uneori	Da, deseori
a. Părinți, rude apropiate	0	1	2	3
b. Profesori	0	1	2	3
c. Alți adulți. Care?	0	1	2	3

D14. Încearcă să te gândești la ceea ce știi despre perioada comunistă în România. Crezi că:

Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie!	Mult mai bună	Mai bună	Mai rea	Mult mai rea
a. Față de perioada comunistă, perioada actuală este... ?	1	2	3	4
b. **Părinții tăi** ar spune că, față de perioada comunistă, perioada actuală este... ?	1	2	3	4
c. **Profesorul tău de istorie** ar spune că, față de perioada comunistă, perioada actuală este... ?	1	2	3	4

D15. După părerea ta, în care dintre următoarele domenii era mai bine în timpul comunismului decât este astăzi?

Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie	Era mai bine în timpul comunismului	Este la fel	Este mai bine astăzi
a. Spitale și sănătate	1	2	3
b. Învățământ	1	2	3
c. Nivelul de trai	1	2	3
d. Respectul față de lege	1	2	3

D16. Vom folosi încă o dată scala de la 1 la 10 cu care deja te-ai obișnuit. Acum, am dori să ne spui părerea ta privind următoarele afirmații folosind scala de 10 puncte. 1 înseamnă că ești cu totul de acord cu afirmația din stânga, iar 10 că ești cu totul de acord cu afirmația din dreapta. Poți alege, bineînțeles, orice cifră intermediară pentru a îți nuanța cât mai bine răspunsul. Pentru fiecare set de afirmații, încercuiește răspunsul care se potrivește cel mai bine cu opinia ta.

A.

Diferențele între venituri ar trebui să se micșoreze	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 Diferențele între venituri ar trebui să fie mai mari

B.

Statul ar trebui să acorde mai multă libertate firmelor	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 Statul ar trebui să controleze mai mult firmele

C.

Competiția este bună, îi ajută pe oameni să muncească mai mult și să dezvolte noi idei	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 Competiția este un lucru rău, scoate la iveala ce e mai negativ în oameni.

D.

Fiecare individ ar trebui să își asume mai multă responsabilitate pentru propria bunăstare	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 Statul ar trebui să își asume mai multă responsabilitate pentru bunăstarea fiecăruia

E.

Proprietatea privată ar trebui să se extindă și să se dezvolte	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10 Proprietatea de stat ar trebui să se extindă și să se dezvolte

MODULUL E

La final, câteva întrebări sunt despre tine și familia ta. Răspunsurile sunt importante pentru analiza statistică, te rugăm să completezi cu atenție răspunsurile la toate întrebările.

E1. Am vrea să știm câte ceva despre tine. Pe o scală de la 1 la 10, unde 1 înseamnă „în foarte mică măsură" și 10 înseamnă „în foarte mare măsură", în ce măsură te caracterizează următoarele afirmații? *Încercuiește un singur răspuns pe fiecare linie!*	În foarte mică măsură									În foarte mare măsură
a) Îmi plac problemele dificile și mă simt bine dacă le rezolv cu succes	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
b) Îmi place să îmi asum sarcini oarecum riscante dar din care am ceva de câștigat	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
c) Sunt suficient de puternic și competent pentru a-mi atinge scopurile	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
d) Este important pentru mine să fiu informat despre politică / probleme politice	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

E2. Anul trecut ai luat vreun premiu sau mențiune pentru rezultatele tale școlare?	1 Da	2 Nu

E3. Ce medie generală ai avut anul trecut? (spune-ne cu aproximație dacă nu îți amintești exact)	Media: .....

E4. Ai avut vreo corigență anul trecut?	1 Da	2 Nu

E5. În anul școlar precedent, La câte materii ai făcut meditații?	0 Niciuna	_____ materii (notează numărul de materii)

E6. Ce crezi că este <u>cel mai probabil</u> că vei face după ce vei termina clasa a XII-a? *Încercuiește un singur răspuns!*		
	voi continua studiile la facultate sau la o școală post-liceală	1
	voi continua studiile și în același timp voi căuta un loc de muncă	2
	îmi voi căuta un loc de muncă în țară, fără să îmi continui studiile	3
	voi pleca să muncesc în străinătate	4
	altceva	5
	nu m-am gândit încă	6

E7. Ai urmat clasele I-VIII într-o școală publică (de stat) sau în una privată? *Încercuiește un singur răspuns!*		
	O școală de stat	1
	O școală privată	2
	Parțial într-o școală de stat, parțial într-o școală privată	3

E8. Ce profesie ți-ar plăcea cel mai mult să ai în viață? SCRIE ÎN SPAȚIUL DIN DREAPTA →	.....

E9. Sexul:	1. Masculin 2. Feminin	**E10. Care este vârsta ta în ani împliniți?**		**ani**

E11. Locuiești în mediul urban sau în mediul rural?
1. urban 2. Rural

E12. Care este originea ta etnică?

român	maghiar	rom	alta
1	2	3	4

E13. Din câte persoane este alcătuită familia ta, incluzându-te și pe tine? *Notează răspunsul*		persoane

E14. Câți frați ai? *Notează răspunsul*		**E7. Câte surori ai?** *Notează răspunsul*	

E15. Care este ultima școală absolvită de mama ta, respectiv tatăl tău?
Încercuiește câte un răspuns pe fiecare coloană!

	a. Mama ta	**b.** Tatăl tău
Nu a terminat liceul	1	1
A terminat liceul	2	2
Facultate terminată	3	3
Master sau doctorat	4	4
Nu sunt sigur(ă)	5	5

E16. Părinții tăi au un loc de muncă?
Încercuiește câte un răspuns pe fiecare coloană!

	a. Mama ta	**b.** Tatăl tău
Lucrează cu normă întreagă	1	1
Lucrează cu jumătate de normă	2	2
Își caută de lucru	3	3
Nu lucrează	4	4
A lucrat, acum s-a pensionat	5	5
Nu este cazul (nu ținem legătura, a decedat)	6	6

E17. În prezent există vreo persoană din familia ta plecată în străinătate pentru a lucra sau din alt motiv? *Încercuiește un singur răspuns!*	1 Da	2 Nu

Răspunde la întrebarea E18 doar dacă ai răspuns DA la E17! Altfel, treci la E19

E18. Cine anume este plecat în străinătate? *Încercuiește toate răspunsurile care se potrivesc situației tale!*	a. Mama ta	1
	b. Tatăl tău	2
	c. Frate / soră mai mare	3
	d. Altă persoană	4

E19. Tu ai călătorit vreodată în străinătate? *Încercuiește un singur răspuns*	1 Da	2 Nu

Răspunde la întrebarea E20 doar dacă ai răspuns DA la E19! Altfel, treci la E21

E20. Cu ce ocazie ai fost într-o altă țară? *Încercuiește toate răspunsurile care se potrivesc situației tale!*	Am fost în străinătate pentru...
a. ca turist în vacanță / excursie	1
b. în vizită la părinții mei care lucrau sau lucrează acolo	2
c. în vizită la alte rude din străinătate	3
d. altă ocazie, CARE?.....	4

E21. Familia ta are acasă următoarele...? *Încercuiește toate răspunsurile care se potrivesc situației tale!*	Da, avem acasă...
1. Televizor	1
2. Radiocasetofon, combină muzicală cu CD	2
3. DVD Player	3
4. Computer	4
5. Consolă de jocuri video (de exemplu Play Station, Xbox, Sega, Nintendo)	5
6. Televiziune prin cablu	6
7. Acces la Internet	7
8. Bibliotecă cu peste 100 de cărți	8
9. Autoturism	9
10. Telefon fix	10

E22. Gândindu-te la nivelul de trai al familiei tale, adică lucrurile pe care familia ta le deține și își permite să le facă, ai spune că faci parte dintr-o familie...? *Încercuiește un singur răspuns!*		
	Săracă	1
	Mai degrabă săracă	2
	Medie	3
	Mai degrabă înstărită	4
	Înstărită	5

E23. Unde ți-ai petrecut ultima vacanță de vară? *Încercuiește toate răspunsurile care se potrivesc situației tale!*	Da, am fost în vacanța de vară la...
a. La mare în România	1
b. La munte în România	2
c. La țară, la rude	3
d. Într-un alt oraș, la rude	4
e. În străinătate	5
f. Altundeva, UNDE?.....	6
g. Nu am fost plecat nicăieri în vacanță	7

E24. Cărei religii (confesiuni) îi aparții? *Încercuiește un singur răspuns!*
1 sunt ateu
2 ortodoxă
3 romano-catolică
4 greco-catolică
5 reformată
6 baptistă
7 penticostală
8 adventistă
9 fără religie
10 alta. Care? .....

E25. În ultimele 12 luni, cât de des ai mers la biserică? *Încercuiește un singur răspuns!*	1 niciodată
	2 de câteva ori pe an
	3 de câteva ori pe lună
	4 o dată pe săptămână
	5 mai des de o dată pe săptămână

E26. Cât de des te rogi? *Încercuiește un singur răspuns!*	1 niciodată
	2 mai rar de o dată pe lună
	3 o dată pe lună
	4 o dată pe săptămână
	5 de câteva ori pe săptămână
	6 în fiecare zi

E27. Crezi sau nu în...		
Încercuiește câte un răspuns pe fiecare linie!	Da	Nu
a. Viața de apoi	1	2
b. Dumnezeu	1	2
c. Rai	1	2
d. Existența extratereștrilor	1	2
e. Horoscop	1	2

Sondaj de opinie – "Elevii și cultura civică" Chestionar pentru profesori

INTRODUCERE

Stimate domnule profesor,

Vă mulțumim că ați acceptat să participați la acest studiu important. În prezent firma TOTEM Communication realizează la cererea Fundației Soros și cu sprijinul Ministerului Educației, Tineretului și Sportului un sondaj de opinie privind mai multe aspecte referitoare la sistemul educațional din România. Dacă sunteți de acord să ne răspundeți la întrebări, sperăm să nu vă răpim mai mult de 5 minute.

Completarea acestui chestionar este foarte simplă. Nu trebuie decât să citiți cu atenție întrebările, variantele de răspuns precum și instrucțiunile de completare corespunzătoare fiecărei întrebări și răspunsurile posibile.

În cazul în care ați completat greșit la o întrebare, puteți tăia răspunsul și încercui un altul. Operatorul nostru de interviu vă va ajuta dacă aveți orice nelămurire. Dacă nu știți ce să răspundeți sau nu doriți să răspundeți la o anumită întrebare, lăsați necompletat și treceți la următoarea întrebare.

Răspunsurile dvs. sunt anonime și nu vor fi dezvăluite altor persoane, ci vor fi doar analizate în scop de cercetare științifică. Răspunsurile dvs. nu vor fi comunicate nimănui sub această formă.

Datele dvs. personale sunt prelucrate de către TOTEM Communication, potrivit notificării 11548, în conformitate cu cerințele Legii nr. 677/2001 în scopul realizarea verificării operatorilor noștri de teren sau pentru realizarea de statistici. Vă puteți exercita dreptul de acces, de intervenție asupra datelor, dreptul de a nu fi supus unei decizii individuale și dreptul de a vă adresa justiției în condițiile prevăzute de Legea nr. 677/2001 printr-o cerere scrisă, datată și semnată trimisă la adresa: TOTEM Communication, Str. Arh. Gh. Sterian nr.6, sector 2, 021978, București.

În cazul în care aveți orice întrebare sau sugestie legată de acest studiu ne puteți scrie un e-mail la sondaj@totem.com.ro

Vă mulțumim încă o dată pentru ajutorul dvs.!

MODULUL PRINCIPAL

	Q1. Există acest tip de clase în școală?		Q2. Cultură / educație civică se predă la această clasă		Q3. Sociologie / științe sociale se predă la această clasă		Q4. Științe politice / politologie se predă la această clasă		Q5. La biologie se predă teoria evoluționistă a lui Darwin	
	Da	Nu	Da	Nu	Da	Nu	Da	Nu	Da	Nu
a. I-IV	1	2	1	2						
b. V-VIII	1	2	1	2					1	2
c. IX-XII	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
d. SAM	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2

Q6.În această școală, există următoarele? *Încercuiți câte un singur răspuns pe fiecare linie!*		Da	Nu
a)	Cluburi tematice (ex. club de web design, club de șah)	1	2
b)	Echipe sportive ale școlii	1	2
c)	Strângere de fonduri sau de bunuri în scop caritabil	1	2
d)	Club de dezbateri, oratorie și retorică (*debate*)	1	2
e)	Consilii ale elevilor	1	2
f)	Concursuri școlare (olimpiade)	1	2
g)	Concursuri pentru obținerea unor burse	1	2
h)	Proiecte legate de protecția mediului (de ex. curățarea parcului orașului, popularizarea bicicletei ca mijloc de transport, promovarea reciclării)	1	2
i)	Excursii și vizite la instituții publice, fabrici sau alte obiective de interes comunitar	1	2
j)	Excursii și vizite la muzee, cinematograf, teatre, filarmonică, operă, balet	1	2
k)	Realizarea unui ziar sau post de radio al școlii.	1	2
l)	O vizită la o școală din străinătate	1	2

Q7. La această școală, la materiile specifice (educație civică, științe sociale, politologie), cât de des discută profesorii cu elevii despre aspecte care țin de politica la nivel ...? *Încercuiți câte un singur răspuns pe fiecare linie!*	Niciodată	Rareori	Uneori	Deseori
a) ... local	1	2	3	4
b) ... național	1	2	3	4
c) ... internațional	1	2	3	4

Q8. În câte din clasele din această școală este expus(ă) ...? *Încercuiți câte un singur răspuns pe fiecare linie!*	Niciuna	Foarte puține	Cam un sfert	Cam jumătate	Majoritatea	Toate
a) o icoană	1	2	3	4	5	6
b) o cruce	1	2	3	4	5	6
c) alt însemn / obiect religios	1	2	3	4	5	6

Q9. Cât de frecvent se întâmplă următoarele în această școală?	Niciodată	Rareori	Uneori	Deseori
a) vandalism	1	2	3	4
b) consum de droguri	1	2	3	4
c) chiul de la ore	1	2	3	4
d) conflicte rasiale / interetnice	1	2	3	4
e) intoleranță religioasă	1	2	3	4
f) consum de alcool	1	2	3	4
g) acte de intimidare	1	2	3	4
h) acte de violență verbală	1	2	3	4
i) acte de violență fizică	1	2	3	4

PENTRU ÎNTREBĂRILE Q10-Q13 LUAȚI ÎN CONSIDERARE NUMAI ÎNVĂȚĂMÂNTUL DE ZI

Q10. Aproximativ câți elevi la zi există în total în această școală în clasa a ...?	Q11. Anul trecut, câți elevi din clasa a ... au rămas repetenți?	Q12. Anul trecut, câți elevi din clasa a ... au participat la o olimpiadă la nivel național?	Q13. Anul trecut, câți elevi din clasa a ... au luat un premiu la o olimpiadă la nivel național?
VIII-a	.....	.....	.....
IX-a	.....	.....	.....
X-a	.....	.....	.....
XI-a	.....	.....	.....
XII-a	.....	.....	.....

DOAR PENTRU CLASELE IX-XII (FĂRĂ SAM)!

Q14. În general, la terminarea liceului, câți dintre elevii acestei școli...?	Niciunul	Câțiva	Un sfert	Jumătate	Mai mult de jumătate	Toți
a. ... se înscriu la bacalaureat	1	2	3	4	5	6
b. ... promovează bacalaureatul	1	2	3	4	5	6
c. ... merg la facultate	1	2	3	4	5	6
d. ... pleacă în străinătate	1	2	3	4	5	6
e. ... își găsesc un loc de muncă	1	2	3	4	5	6

DOAR PENTRU CLASELE SAM!

Q15. În general, la terminarea SAM, câți dintre elevii acestei școli...?	Niciunul	Câțiva	Un sfert	Jumătate	Mai mult de jumătate	Toți
a. ... merg la liceu	1	2	3	4	5	6
b. ... pleacă în străinătate	1	2	3	4	5	6
c. ... își găsesc un loc de muncă	1	2	3	4	5	6

DOAR PENTRU CLASELE A VIII-A!

Q16. În general, la terminarea clasei a opta, câți dintre elevii acestei școli...?	Niciunul	Câțiva	Un sfert	Jumătate	Mai mult de jumătate	Toți
a. ... merg la liceu	1	2	3	4	5	6
b. ... pleacă în străinătate	1	2	3	4	5	6
c. ... își găsesc un loc de muncă	1	2	3	4	5	6

Q17. În opinia dvs., această școală este una ...?

1. foarte performantă
2. cu o performanță medie
3. cu o performanță scăzută
4. neperformantă

(PENTRU CLASA A IX-A SE TREC VALORI APROXIMATIVE)

Q18. Întrebările următoare se referă la clasa în care au fost aplicate chestionarele.

A. Câți elevi există în total în această clasă?	B. Anul trecut, câți elevi din această clasă au rămas repetenți?	C. Anul trecut, câți elevi din această clasă au participat la o olimpiadă la nivel național?	D. Anul trecut, câți elevi din această clasă au luat un premiu la o olimpiadă la nivel național?
.....	.....	.....	.....

Q19. În această clasă, câți dintre elevi...?	Niciunul	Câțiva	Un sfert	Jumătate	Mai mult de jumătate
a. ... provin din familii sărace	1	2	3	4	5
b. ... provin din familii dezorganizate	1	2	3	4	5
c. ... au unul sau ambii părinți în străinătate	1	2	3	4	5
d. ... provin din familii de romi	1	2	3	4	5
e. ... au cerințe educaționale speciale	1	2	3	4	5
f. ... au probleme de disciplină	1	2	3	4	5
g. ... provin din alte localități decât cea în care se află școala	1	2	3	4	5

Q20. Profilul clasei în care vă aflați acum este... ***(doar pentru clasele IX-XII)***

1.Filieră teoretică, profil uman
2. Filieră teoretică, profil real
3.Filieră tehnologică, profil tehnic
4.Filieră tehnologică, profil servicii
5.Filieră tehnologică, profil exploatarea resurselor naturale
6.Filieră tehnologică, profil protecția mediului
7. Filieră vocațională, profil militar
8. Filieră vocațională, profil ordine și securitate publică
9. Filieră vocațională, profil teologic
10. Filieră vocațională, profil sportiv
11. Filieră vocațională, profil artistic
12. Filieră vocațională, profil pedagogic
13. Altceva, ce?_____

Q21. Sunteți dirigintele acestei clase?

1. DA 2. NU

Prezentarea grafică a altor rezultate (selecție)

1. Pentru fiecare dintre afirmațiile de mai jos, ești sau nu de acord că se potrivesc în cazul tău?

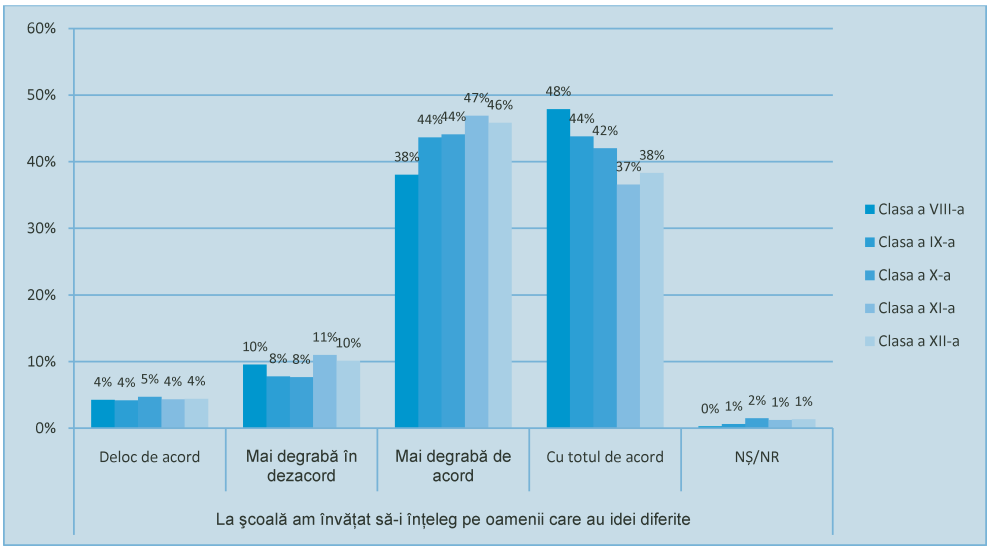

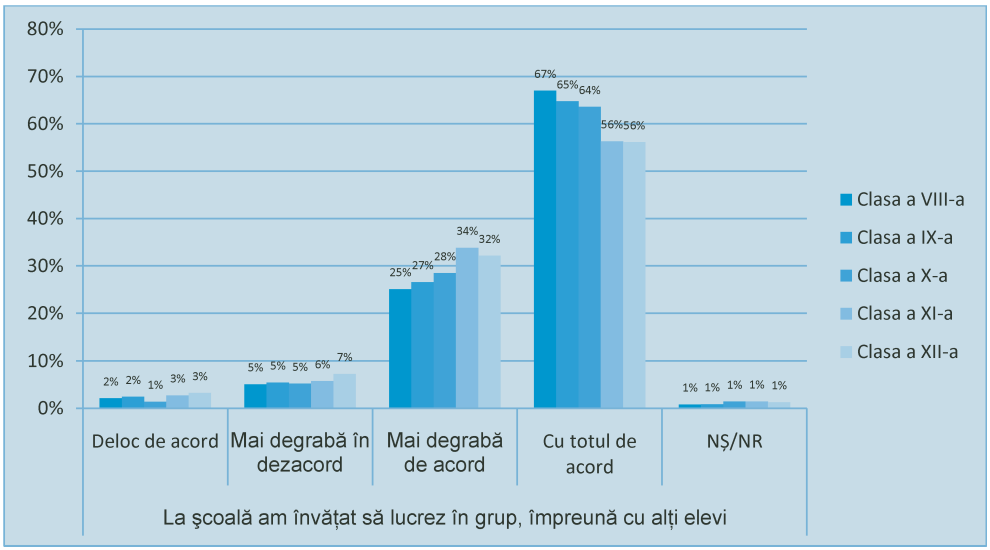

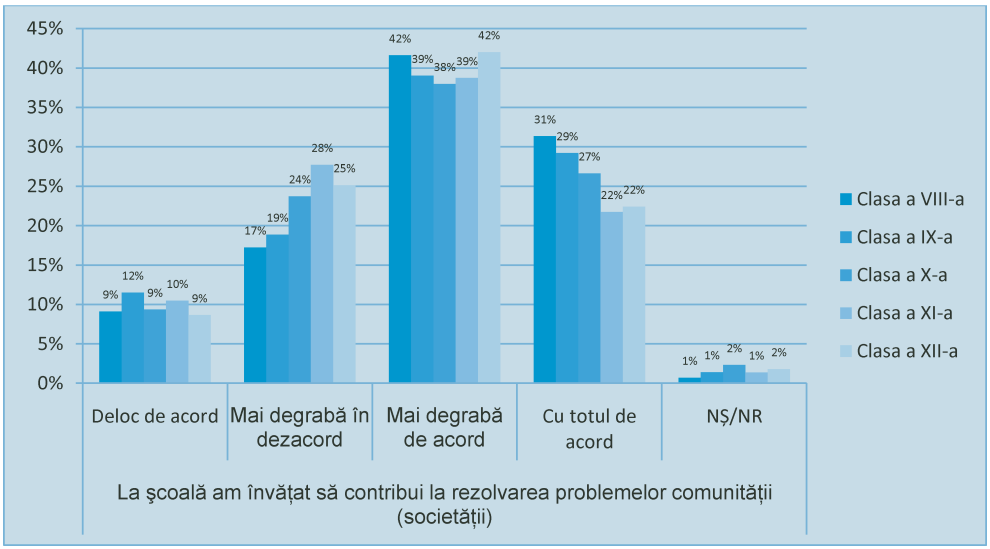
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
9% 12% 9% 10% 9%
17% 19% 24% 28% 25%
42% 39% 38% 39% 42%
31% 29% 27% 22% 22%
1% 1% 2% 1% 2%
Deloc de acord
Mai degrabă în dezacord
Mai degrabă de acord
Cu totul de acord
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
La şcoală am învățat să contribui la rezolvarea problemelor comunității (societății)

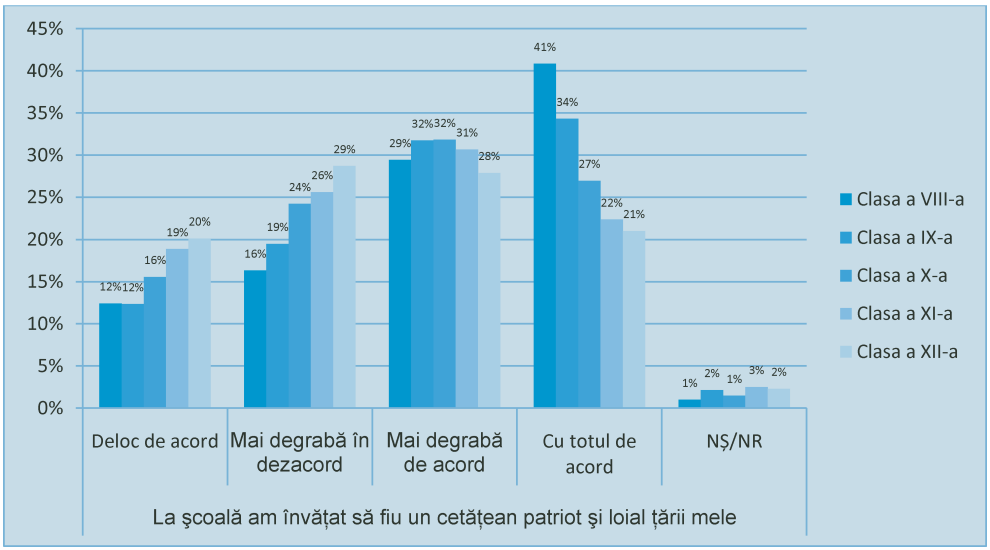
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
12% 12% 16% 19% 20%
16% 19% 24% 26% 29%
29% 32% 32% 31% 28%
41% 34% 27% 22% 21%
1% 2% 1% 3% 2%
Deloc de acord
Mai degrabă în dezacord
Mai degrabă de acord
Cu totul de acord
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
La şcoală am învățat să fiu un cetățean patriot şi loial țării mele

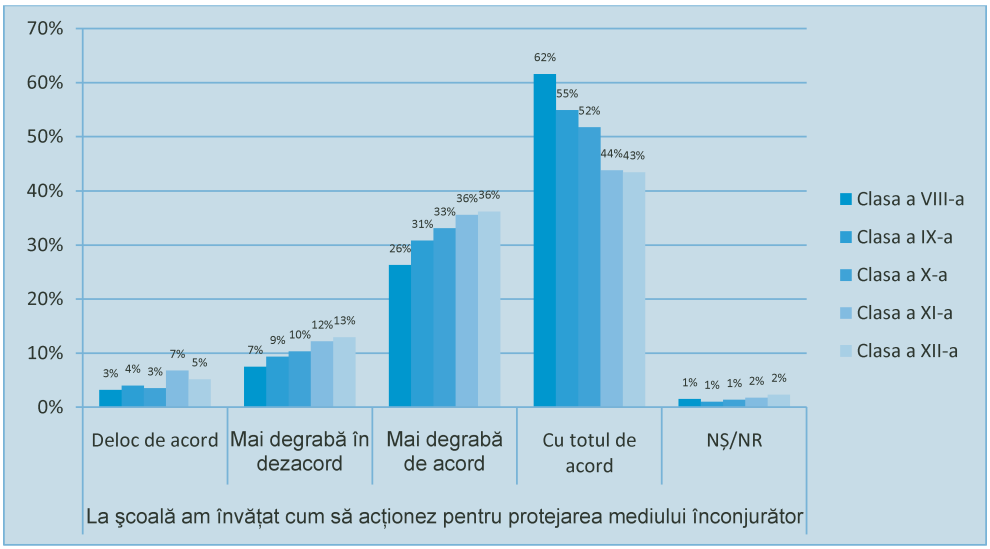
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
3% 4% 3% 7% 5%
7% 9% 10% 12% 13%
26% 31% 33% 36% 36%
62% 55% 52% 44% 43%
1% 1% 1% 2% 2%
Deloc de acord
Mai degrabă în dezacord
Mai degrabă de acord
Cu totul de acord
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
La școală am învățat cum să acționez pentru protejarea mediului înconjurător

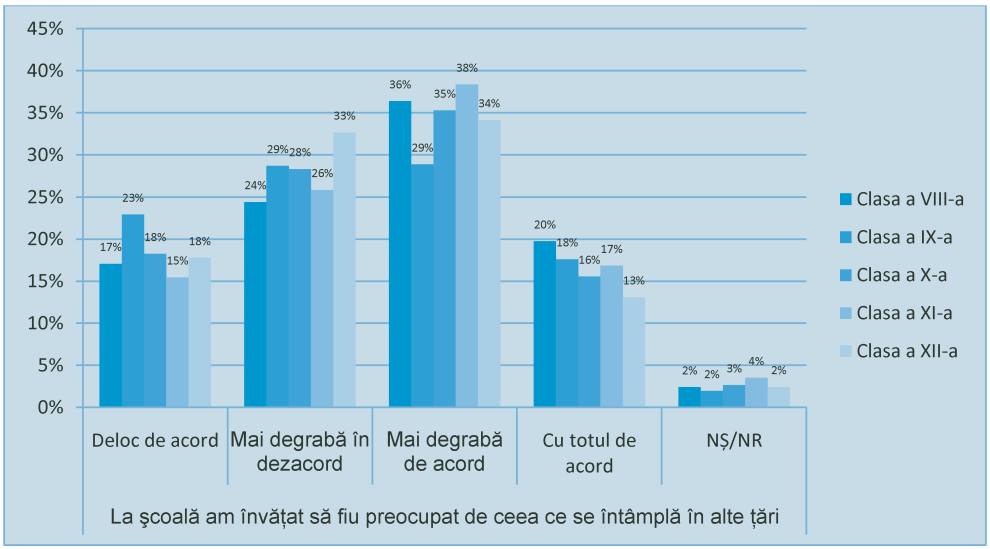
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
17% 23% 18% 15% 18%
24% 29% 28% 26% 33%
36% 29% 35% 38% 34%
20% 18% 16% 17% 13%
2% 2% 3% 4% 2%
Deloc de acord
Mai degrabă în dezacord
Mai degrabă de acord
Cu totul de acord
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
La școală am învățat să fiu preocupat de ceea ce se întâmplă în alte țări

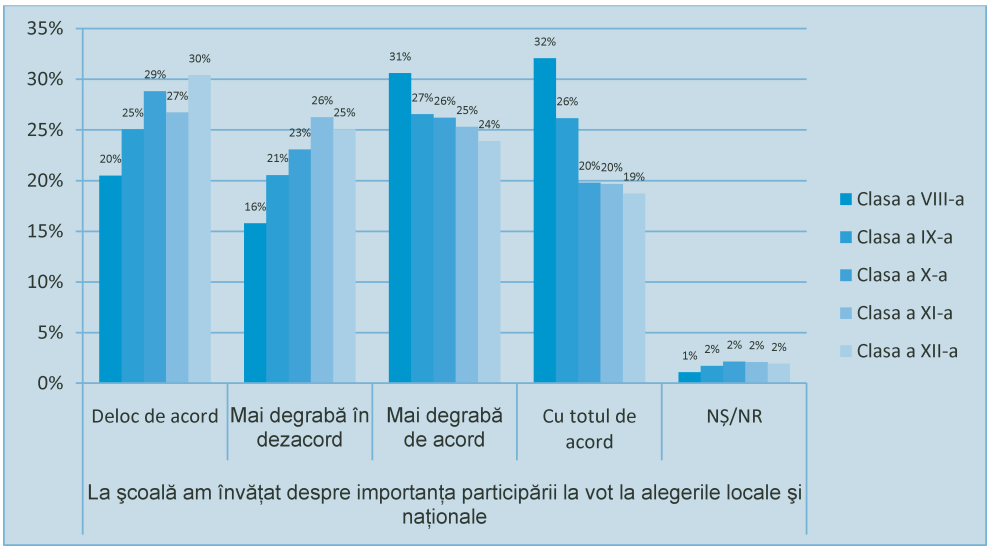

2. La orele de *biologie*, ați discutat despre *teoria evoluționistă* formulată de Charles Darwin?

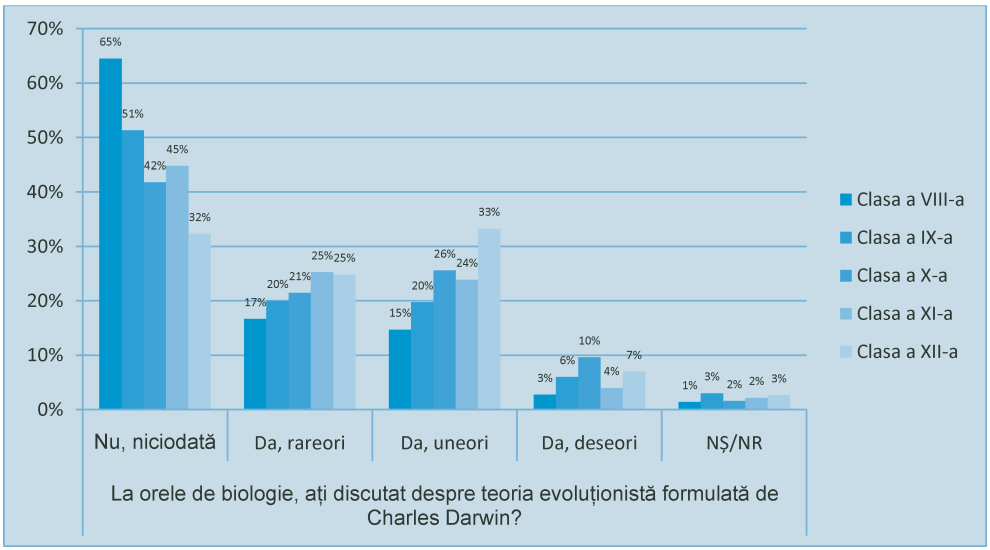

3. Cât de des se întâmplă următoarele în școala ta?

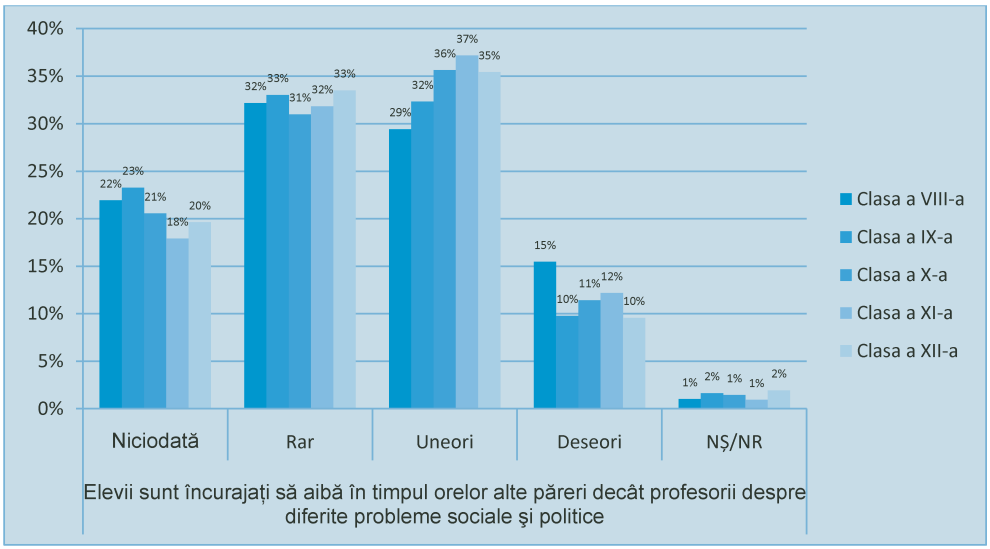

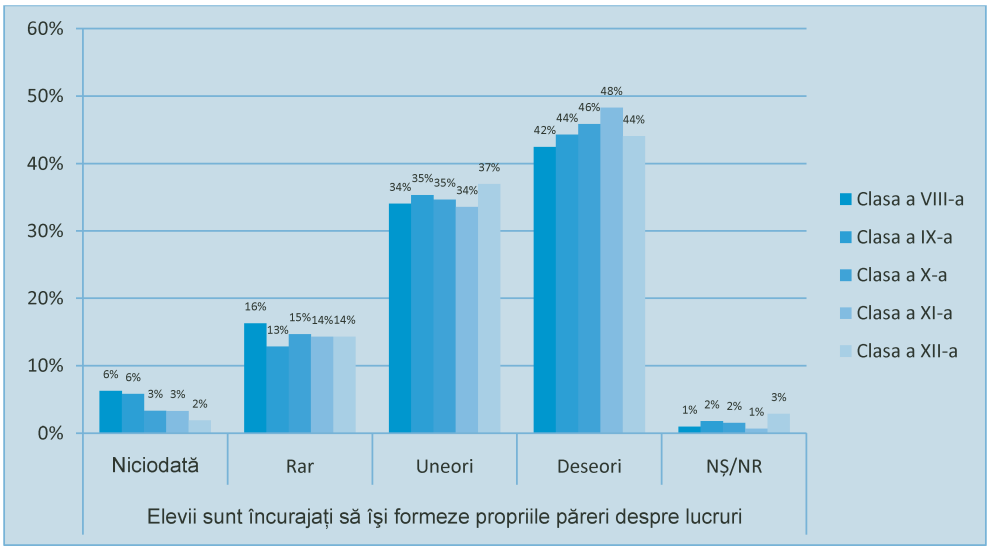

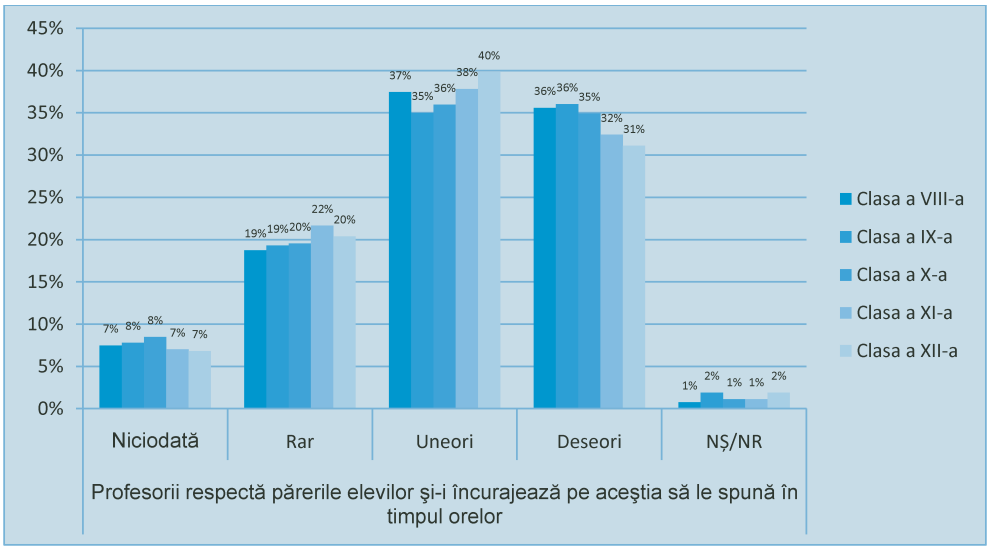

Profesorii respectă părerile elevilor şi-i încurajează pe aceştia să le spună în timpul orelor

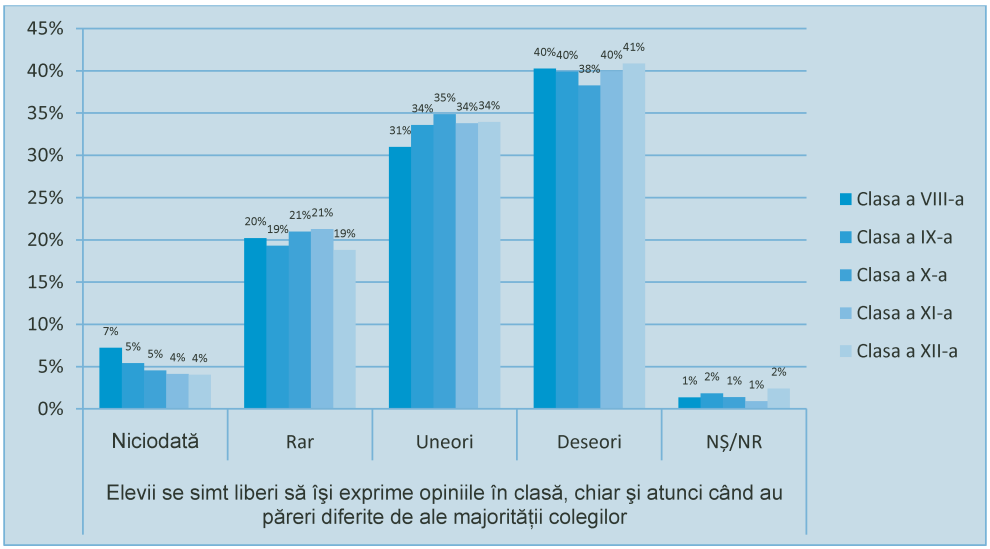

Elevii se simt liberi să își exprime opiniile în clasă, chiar şi atunci când au păreri diferite de ale majorității colegilor

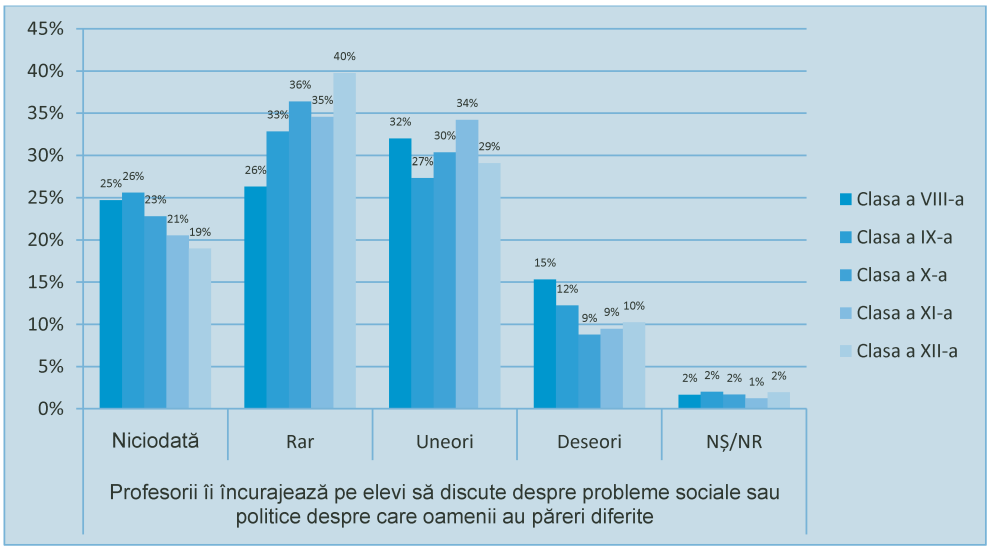
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
25% 26% 23% 21% 19%
26% 33% 36% 35% 40%
32% 27% 30% 34% 29%
15% 12% 9% 9% 10%
2% 2% 2% 1% 2%
Niciodată
Rar
Uneori
Deseori
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Profesorii îi încurajează pe elevi să discute despre probleme sociale sau politice despre care oamenii au păreri diferite

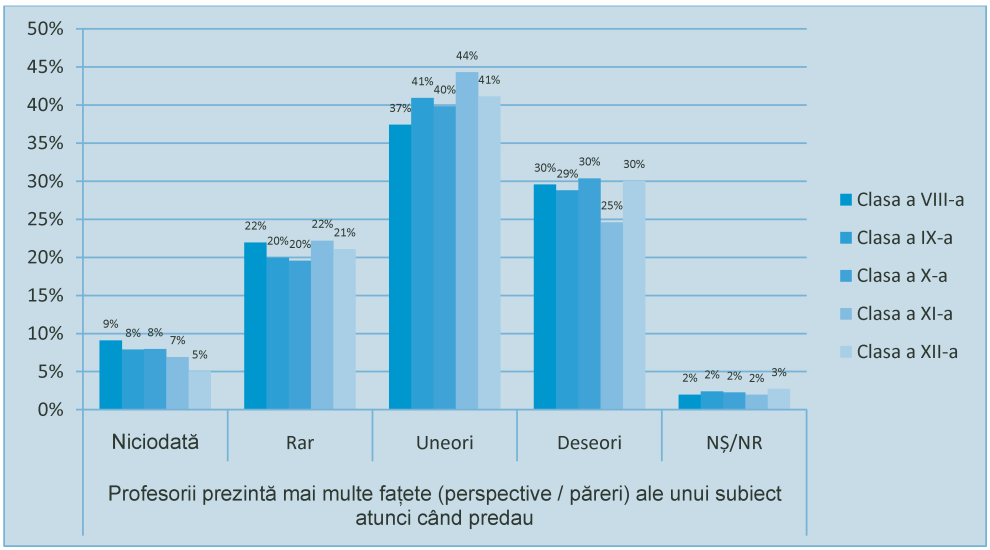
50%
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
9% 8% 8% 7% 5%
22% 20% 20% 22% 21%
37% 41% 40% 44% 41%
30% 29% 30% 25% 30%
2% 2% 2% 2% 3%
Niciodată
Rar
Uneori
Deseori
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Profesorii prezintă mai multe fațete (perspective / păreri) ale unui subiect atunci când predau

4. În școala ta, ai participat la următoarele activități?

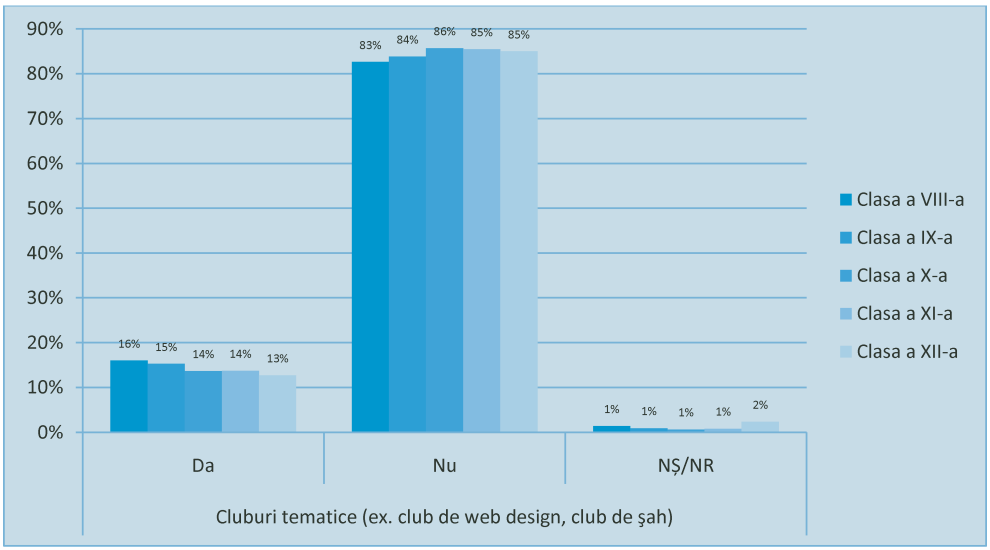

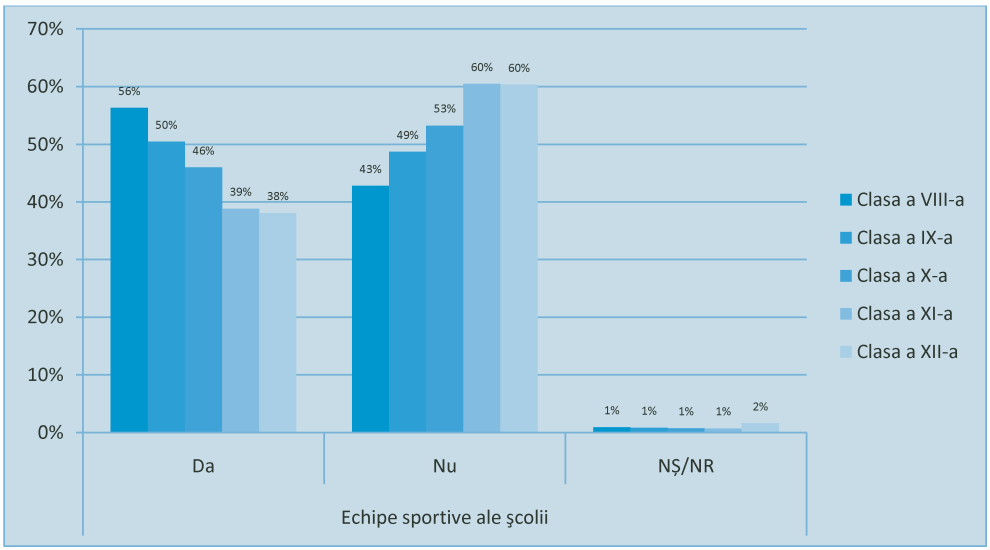

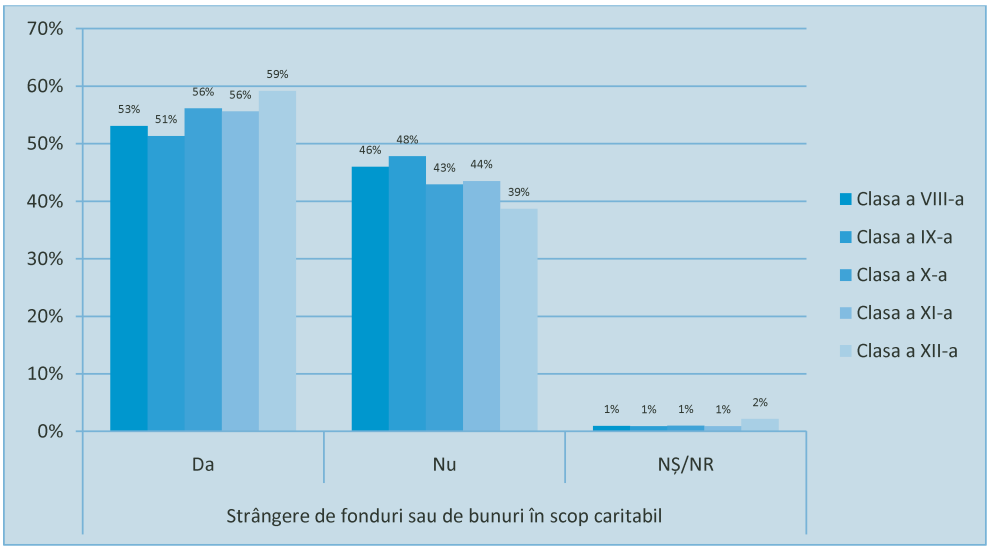
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
53%
51%
56%
56%
59%
46%
48%
43%
44%
39%
1%
1%
1%
1%
2%
Da
Nu
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Strângere de fonduri sau de bunuri în scop caritabil

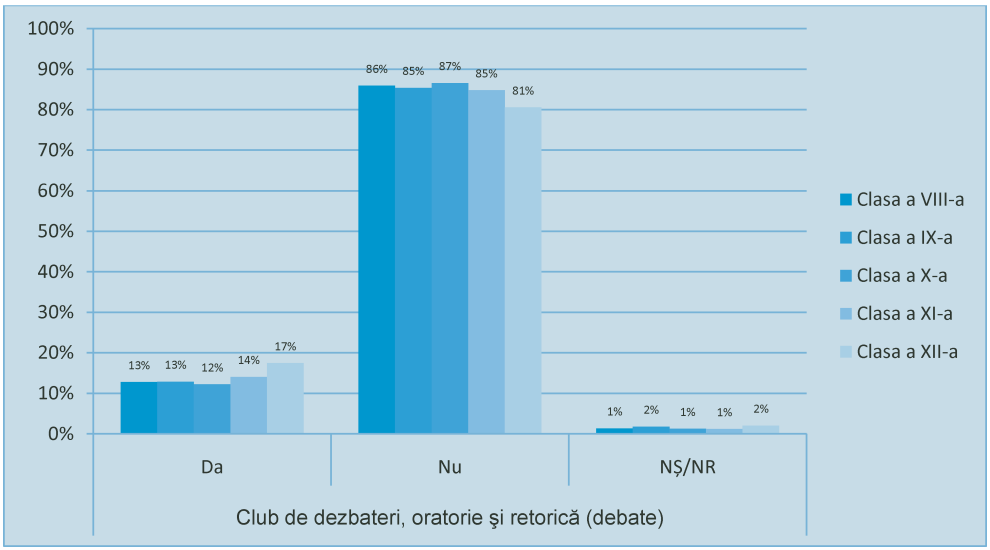
100%
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
13%
13%
12%
14%
17%
86%
85%
87%
85%
81%
1%
2%
1%
1%
2%
Da
Nu
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Club de dezbateri, oratorie și retorică (debate)

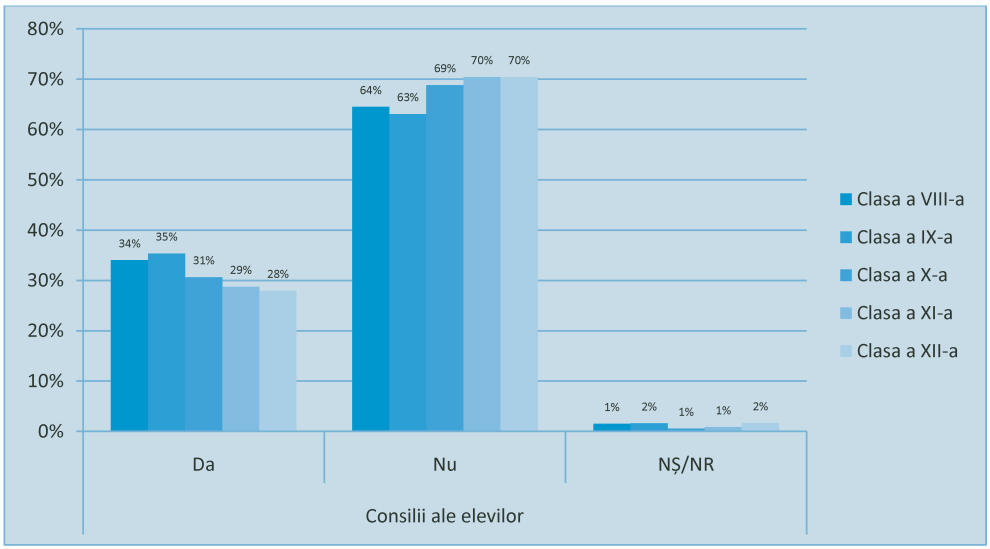
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
34%
35%
31%
29%
28%
64%
63%
69%
70%
70%
1%
2%
1%
1%
2%
Da
Nu
NȘ/NR
Consilii ale elevilor
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

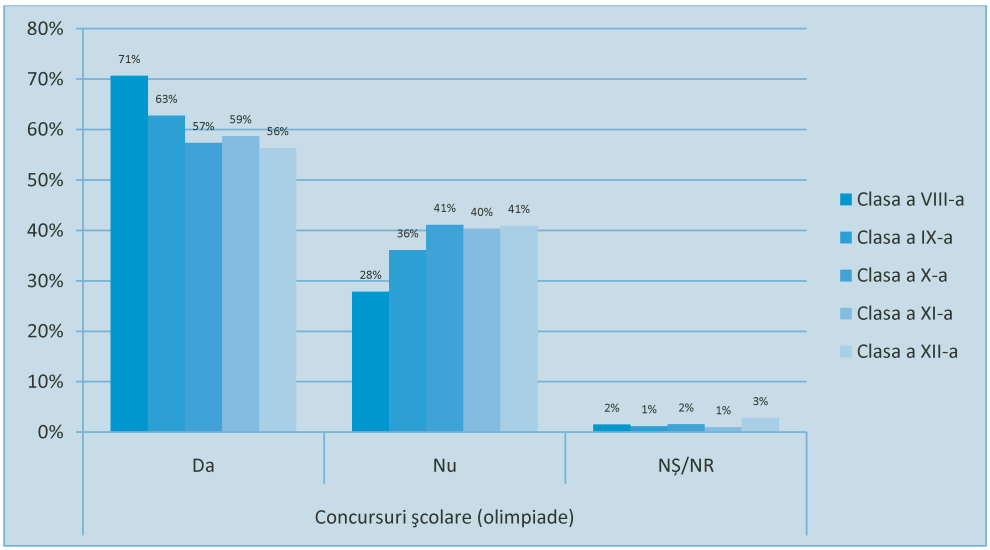
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
71%
63%
57%
59%
56%
28%
36%
41%
40%
41%
2%
1%
2%
1%
3%
Da
Nu
NȘ/NR
Concursuri şcolare (olimpiade)
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

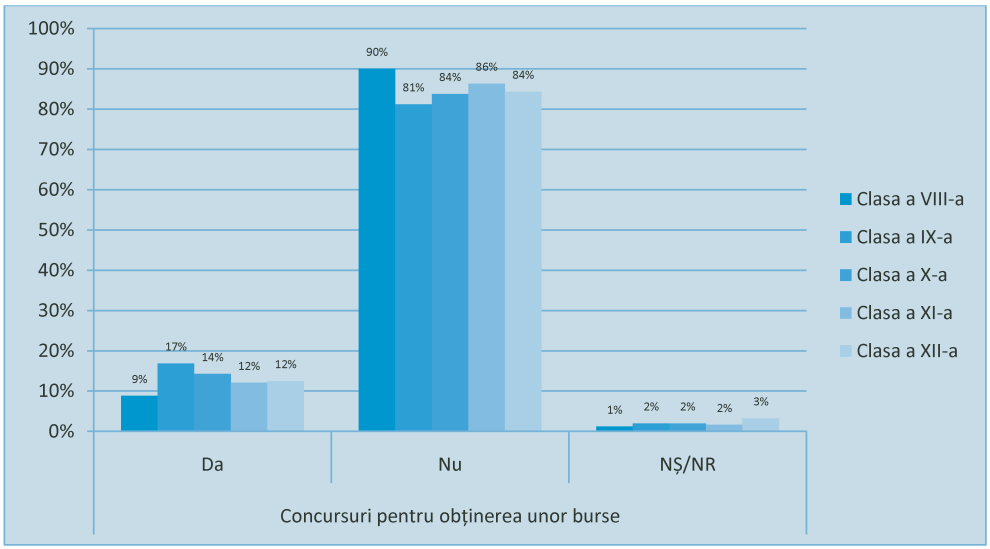
100%
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
9%
17%
14%
12%
12%
90%
81%
84%
86%
84%
1%
2%
2%
2%
3%
Da
Nu
NȘ/NR
Concursuri pentru obținerea unor burse
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

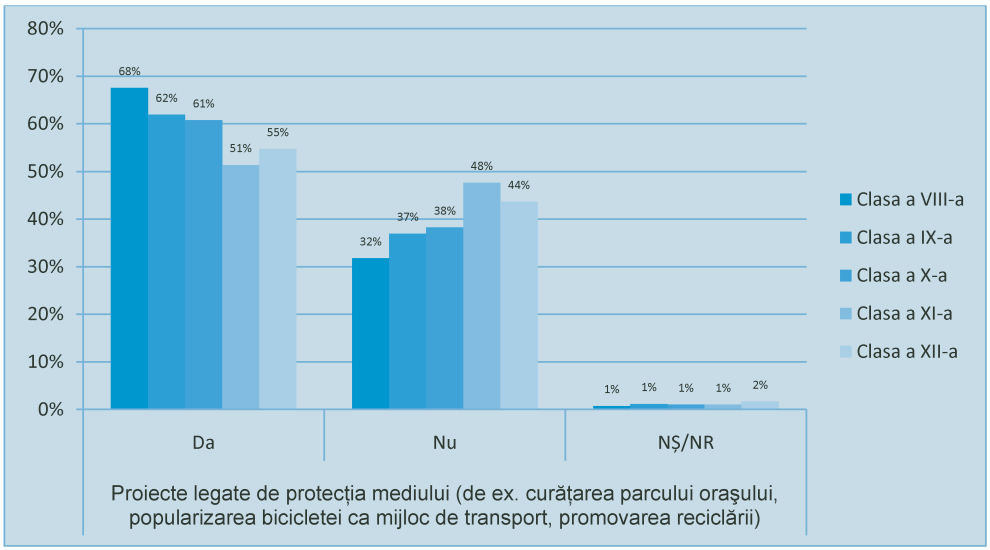
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
68%
62%
61%
51%
55%
32%
37%
38%
48%
44%
1%
1%
1%
1%
2%
Da
Nu
NȘ/NR
Proiecte legate de protecția mediului (de ex. curățarea parcului orașului, popularizarea bicicletei ca mijloc de transport, promovarea reciclării)
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

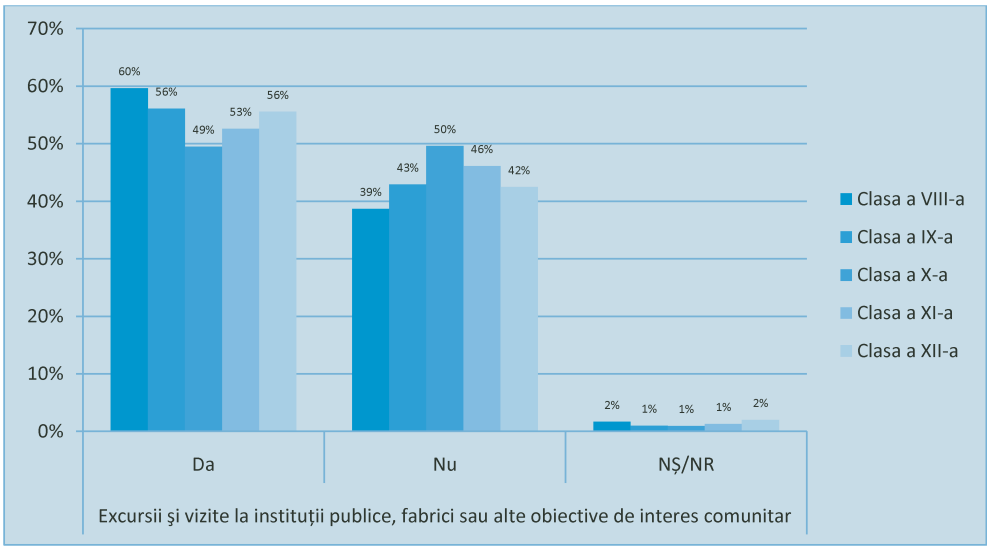
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
60%
56%
49%
53%
56%
39%
43%
50%
46%
42%
2%
1%
1%
1%
2%
Da
Nu
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Excursii şi vizite la instituții publice, fabrici sau alte obiective de interes comunitar

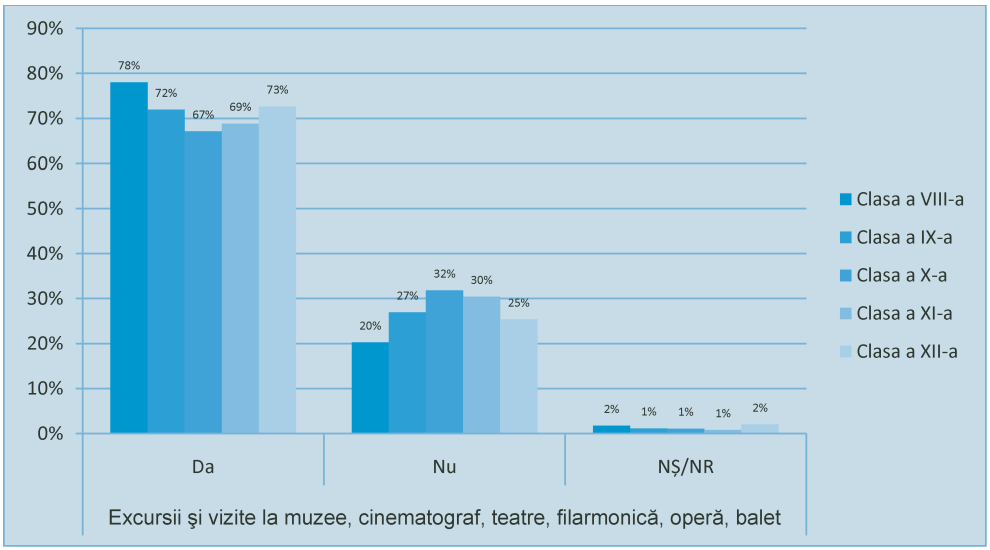
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
78%
72%
67%
69%
73%
20%
27%
32%
30%
25%
2%
1%
1%
1%
2%
Da
Nu
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Excursii şi vizite la muzee, cinematograf, teatre, filarmonică, operă, balet

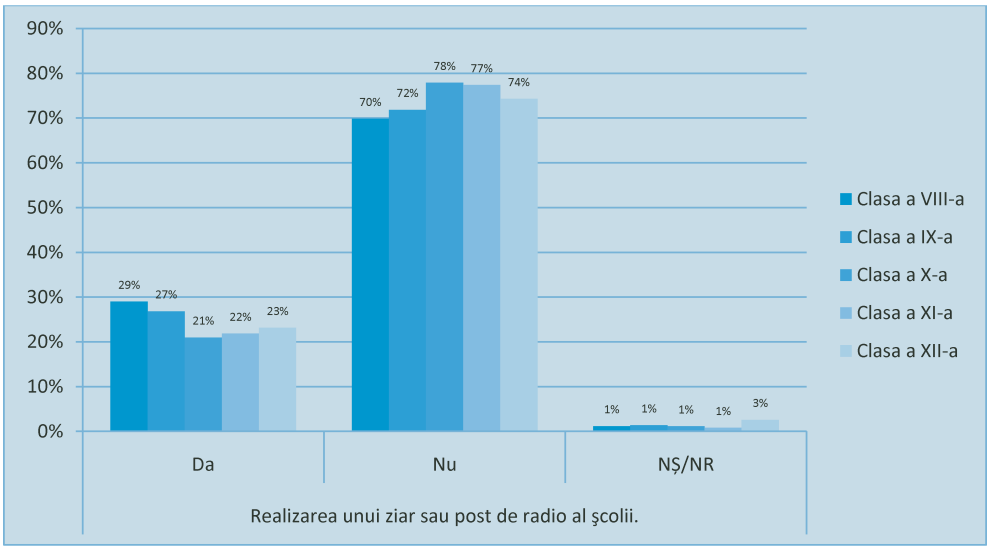
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
29%
27%
21%
22%
23%
70%
72%
78%
77%
74%
1%
1%
1%
1%
3%
Da
Nu
NȘ/NR
Realizarea unui ziar sau post de radio al școlii.
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

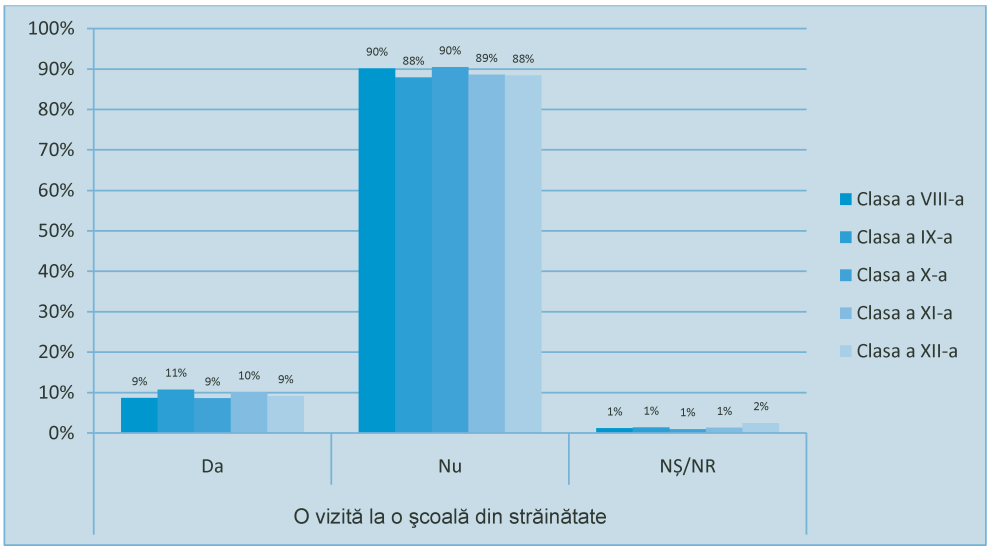
100%
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
9%
11%
9%
10%
9%
90%
88%
90%
89%
88%
1%
1%
1%
1%
2%
Da
Nu
NȘ/NR
O vizită la o școală din străinătate
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

5. În ultimele 12 luni cât de des ai participat la activități de muncă voluntară?

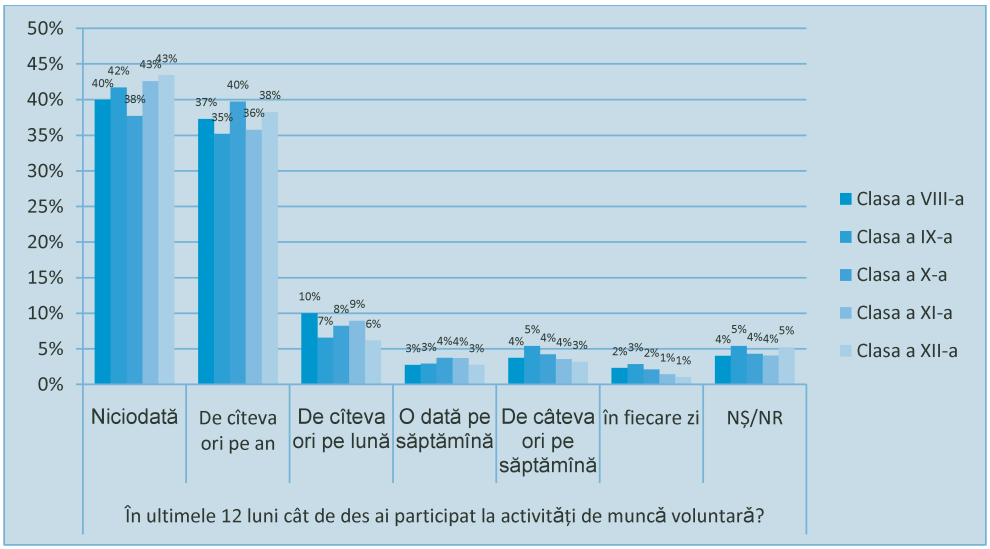

6. În ultimele 12 luni, în afara școlii în ce tipuri de organizații ai fost implicat?

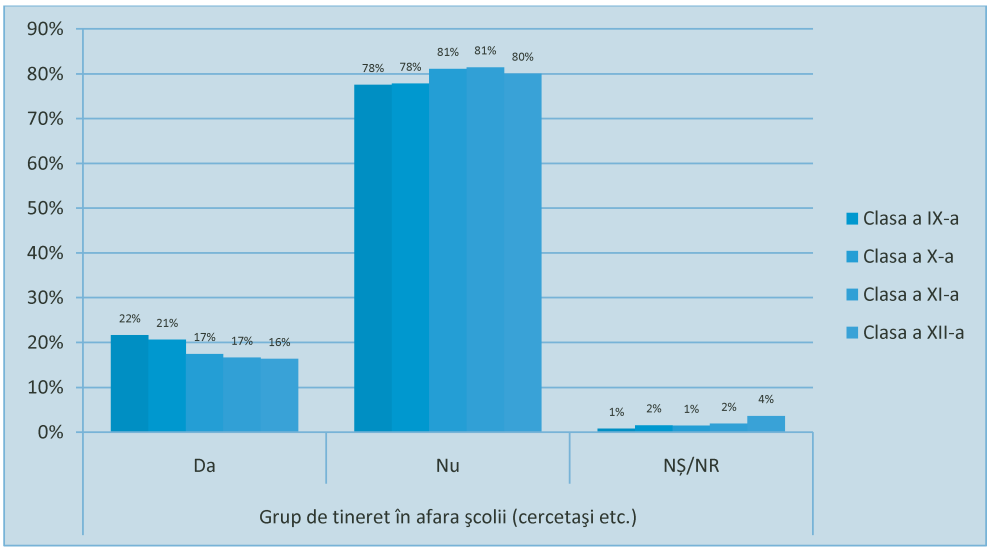

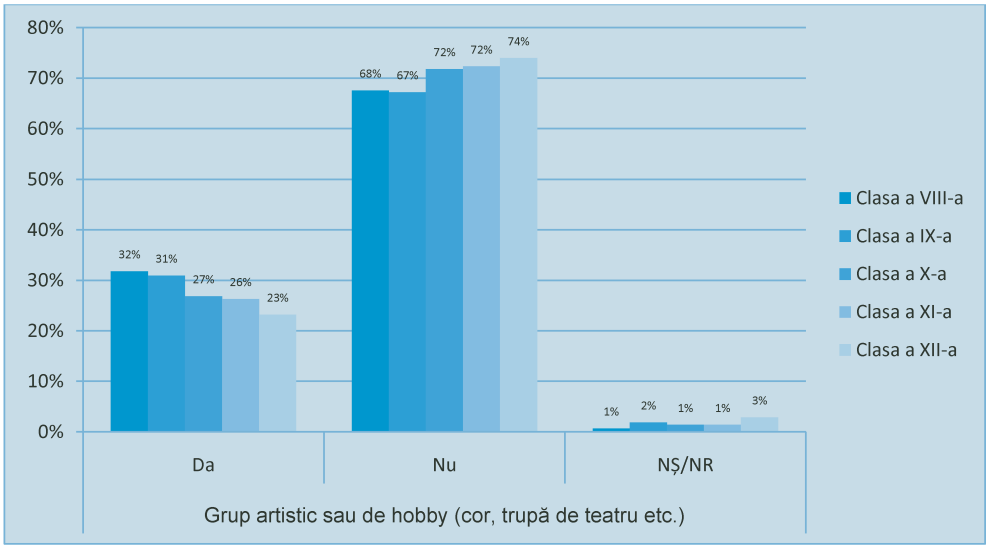
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
32%
31%
27%
26%
23%
68%
67%
72%
72%
74%
1%
2%
1%
1%
3%
Da
Nu
NȘ/NR
Grup artistic sau de hobby (cor, trupă de teatru etc.)
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

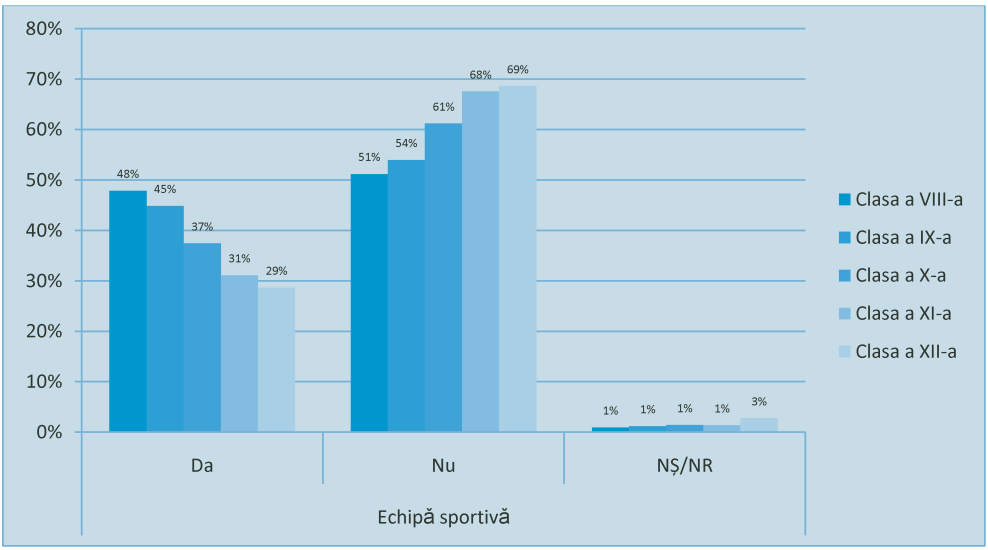
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
48%
45%
37%
31%
29%
51%
54%
61%
68%
69%
1%
1%
1%
1%
3%
Da
Nu
NȘ/NR
Echipă sportivă
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

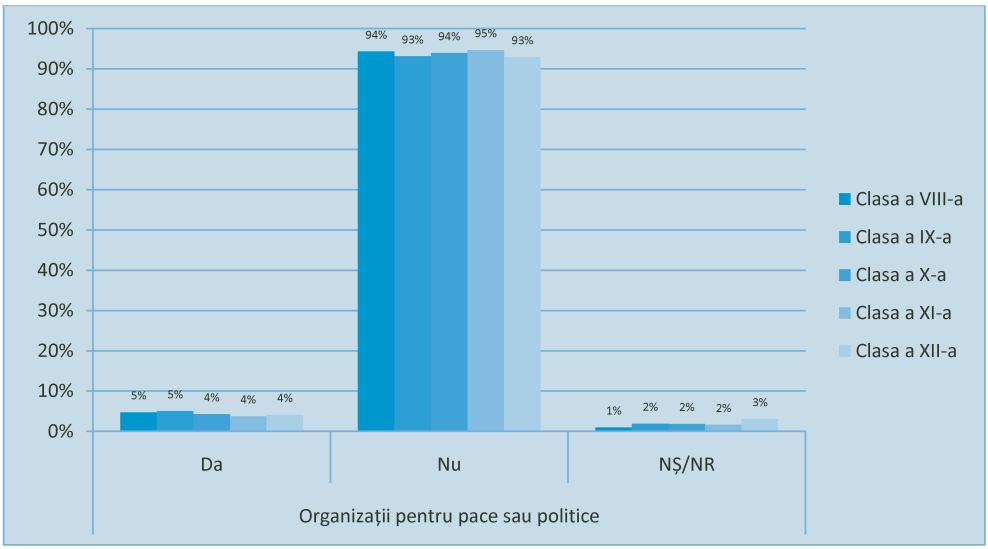
100%
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
94%
93%
94%
95%
93%
5%
5%
4%
4%
4%
1%
2%
2%
2%
3%
Da
Nu
NȘ/NR
Organizații pentru pace sau politice
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

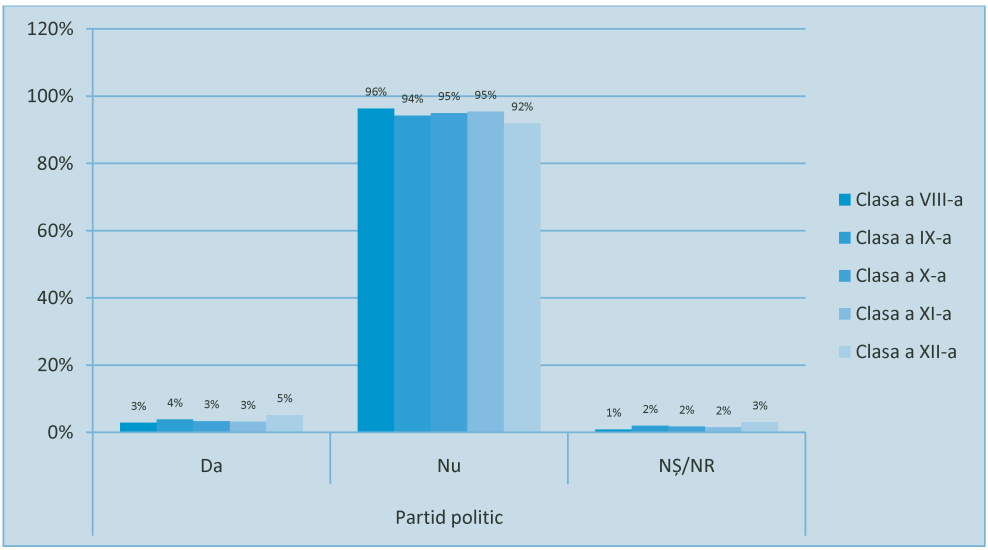
120%
100%
80%
60%
40%
20%
0%
96%
94%
95%
95%
92%
3%
4%
3%
3%
5%
1%
2%
2%
2%
3%
Da
Nu
NȘ/NR
Partid politic
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

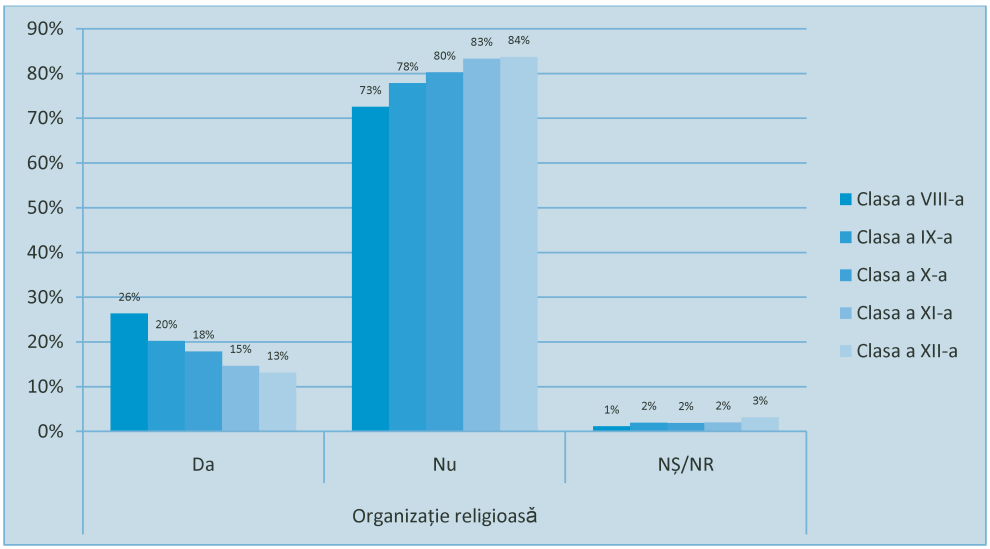
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
26%
20%
18%
15%
13%
73%
78%
80%
83%
84%
1%
2%
2%
2%
3%
Da
Nu
NȘ/NR
Organizație religioasă
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

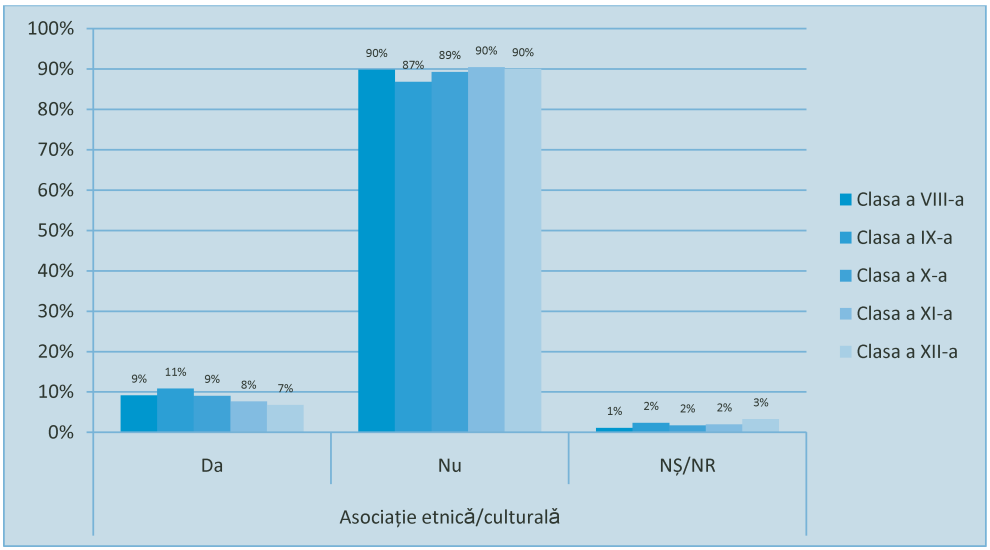
100%
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
9%
11%
9%
8%
7%
90%
87%
89%
90%
90%
1%
2%
2%
2%
3%
Da
Nu
NȘ/NR
Asociație etnică/culturală
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

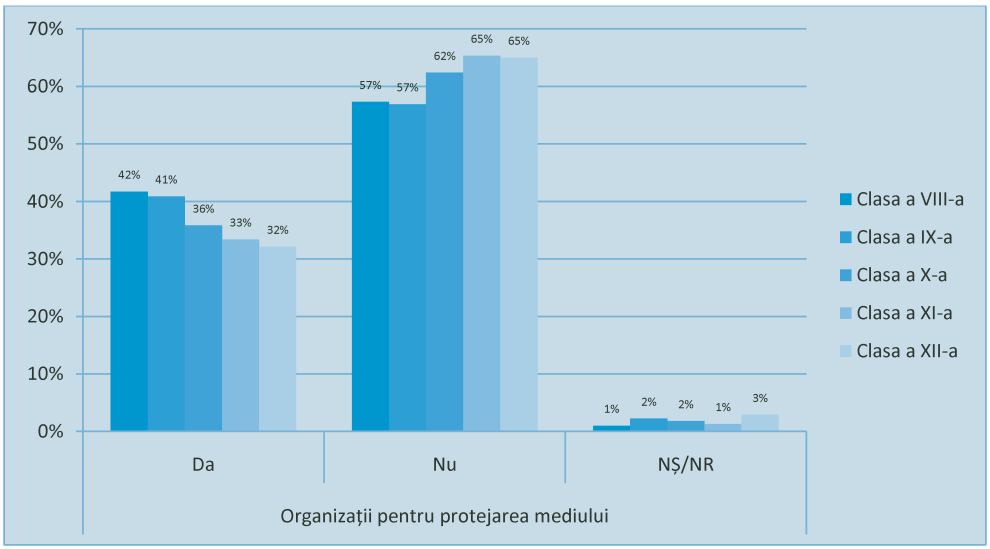

7. Când vei fi adult, crezi că vei participa la fiecare dintre următoarele activități?

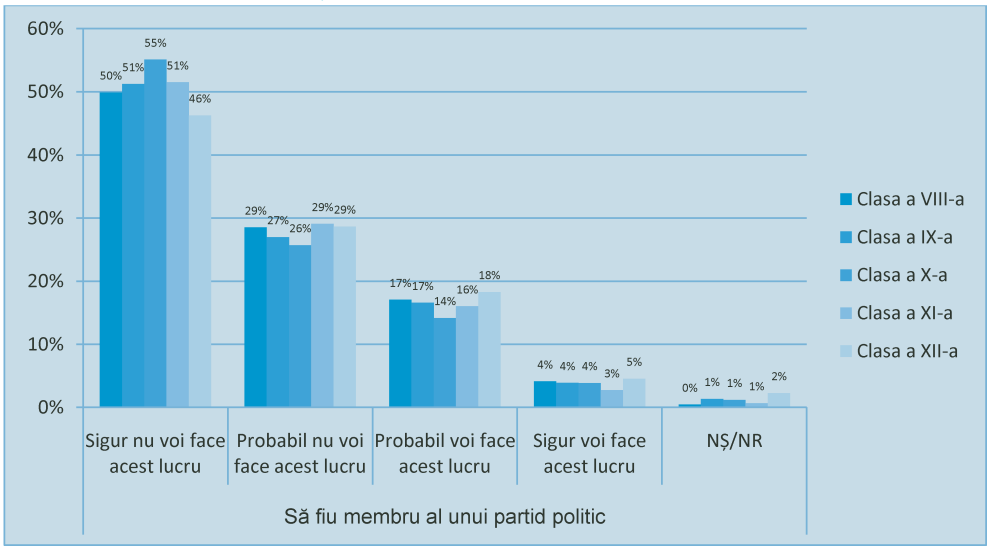

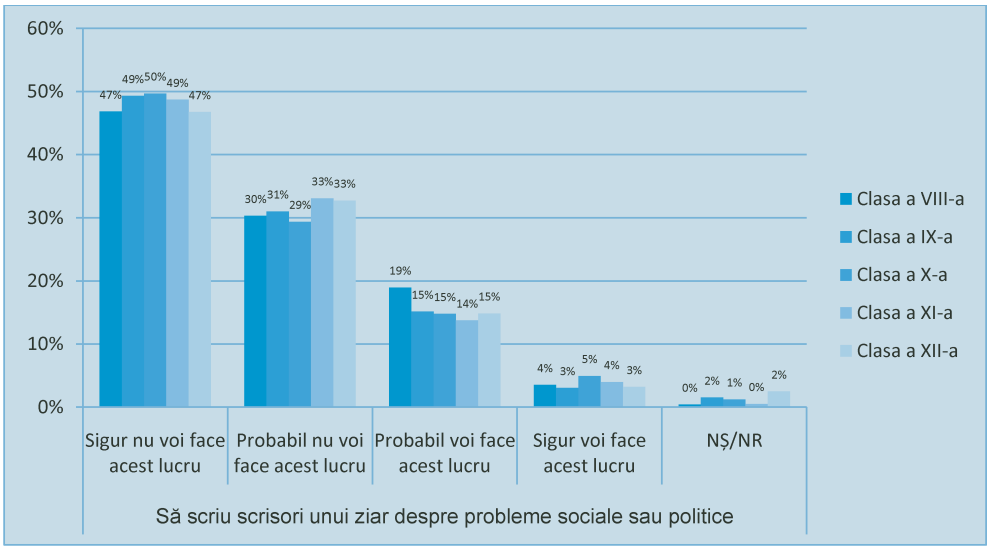
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
47% 49% 50% 49% 47%
30% 31% 29% 33% 33%
19% 15% 15% 14% 15%
4% 3% 5% 4% 3%
0% 2% 1% 0% 2%
Sigur nu voi face acest lucru
Probabil nu voi face acest lucru
Probabil voi face acest lucru
Sigur voi face acest lucru
NȘ/NR
Să scriu scrisori unui ziar despre probleme sociale sau politice
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

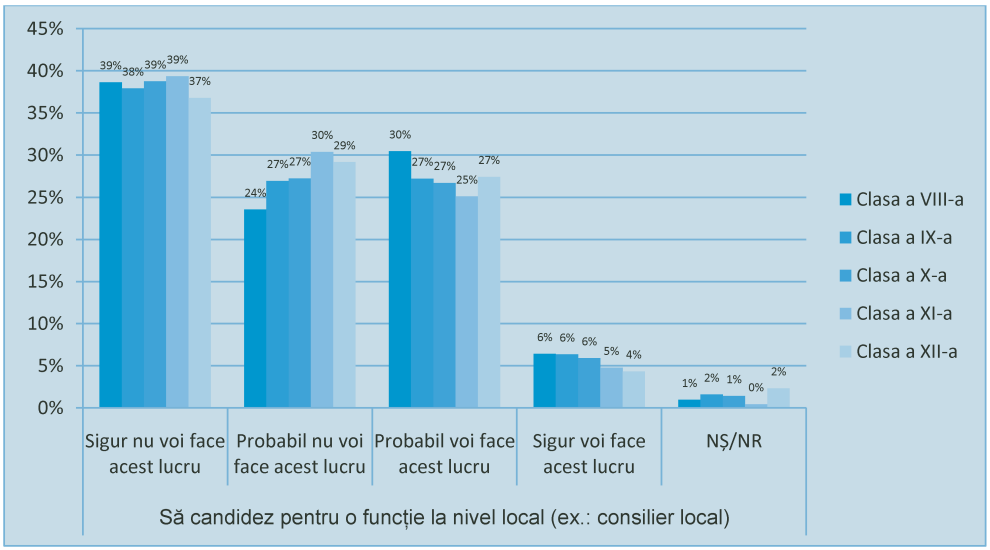
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
39% 38% 39% 39% 37%
24% 27% 27% 30% 29%
30% 27% 27% 25% 27%
6% 6% 6% 5% 4%
1% 2% 1% 0% 2%
Sigur nu voi face acest lucru
Probabil nu voi face acest lucru
Probabil voi face acest lucru
Sigur voi face acest lucru
NȘ/NR
Să candidez pentru o funcție la nivel local (ex.: consilier local)
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

8. Există mai multe păreri cu privire la căile prin care cineva poate efectiv influența deciziile luate la nivelul unei societăți. Cât de eficiente crezi că sunt fiecare dintre acestea?

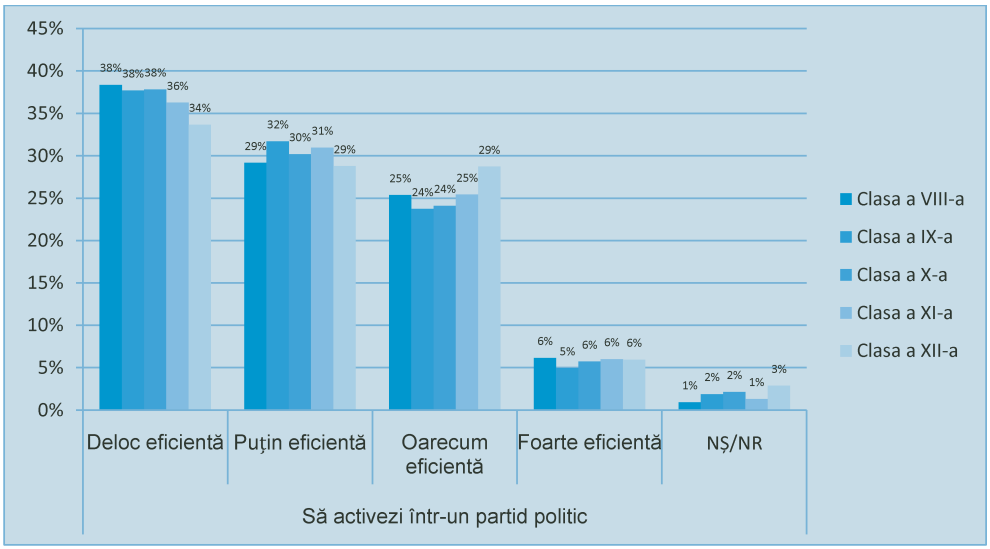

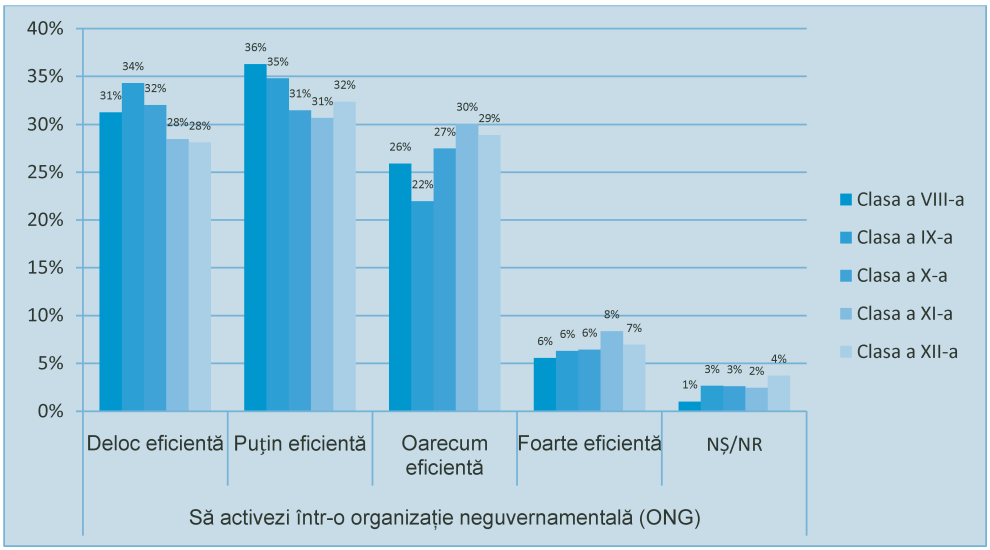

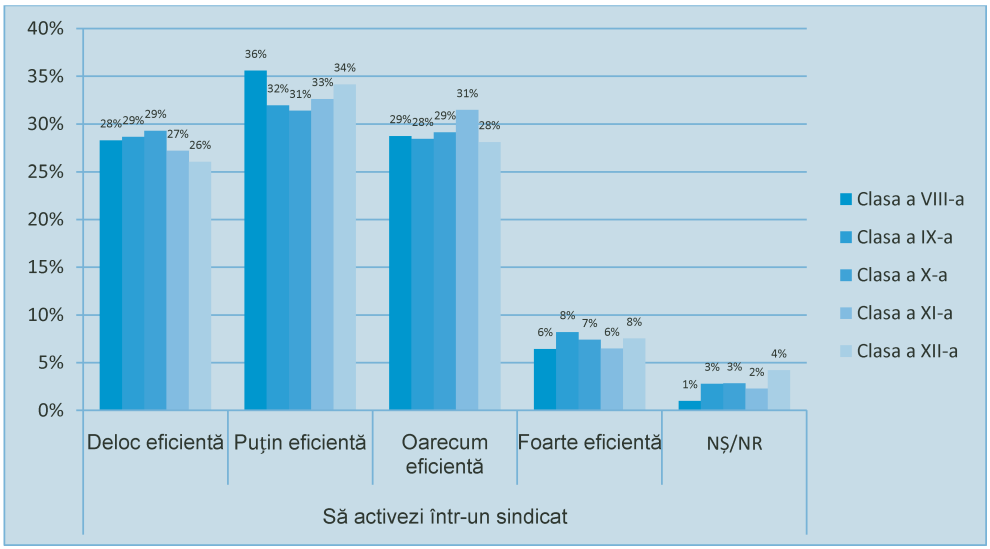
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
28% 29% 29% 27% 26%
36% 32% 31% 33% 34%
29% 28% 29% 31% 28%
6% 8% 7% 6% 8%
1% 3% 3% 2% 4%
Deloc eficientă
Puţin eficientă
Oarecum eficientă
Foarte eficientă
NŞ/NR
Să activezi într-un sindicat
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

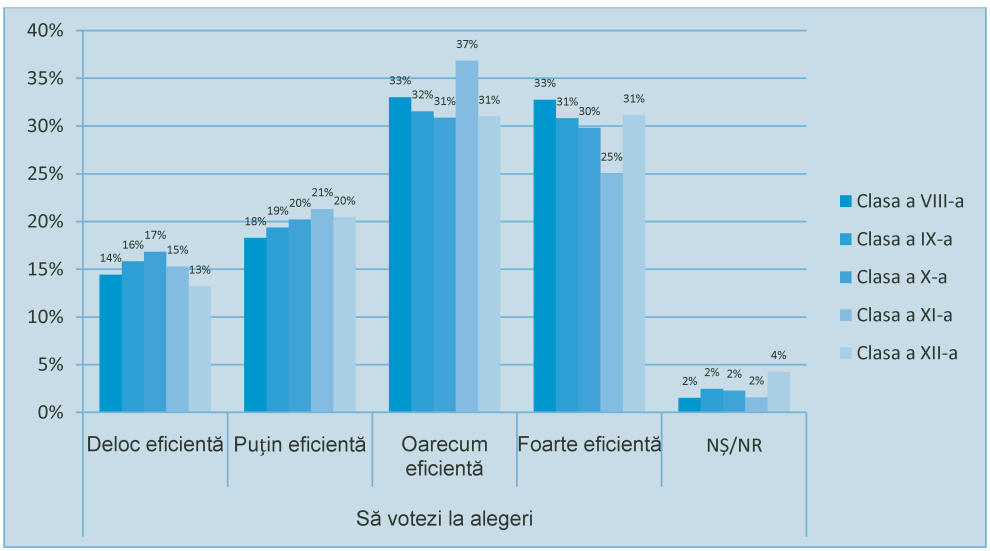
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
14% 16% 17% 15% 13%
18% 19% 20% 21% 20%
33% 32% 31% 37% 31%
33% 31% 30% 25% 31%
2% 2% 2% 2% 4%
Deloc eficientă
Puţin eficientă
Oarecum eficientă
Foarte eficientă
NŞ/NR
Să votezi la alegeri
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

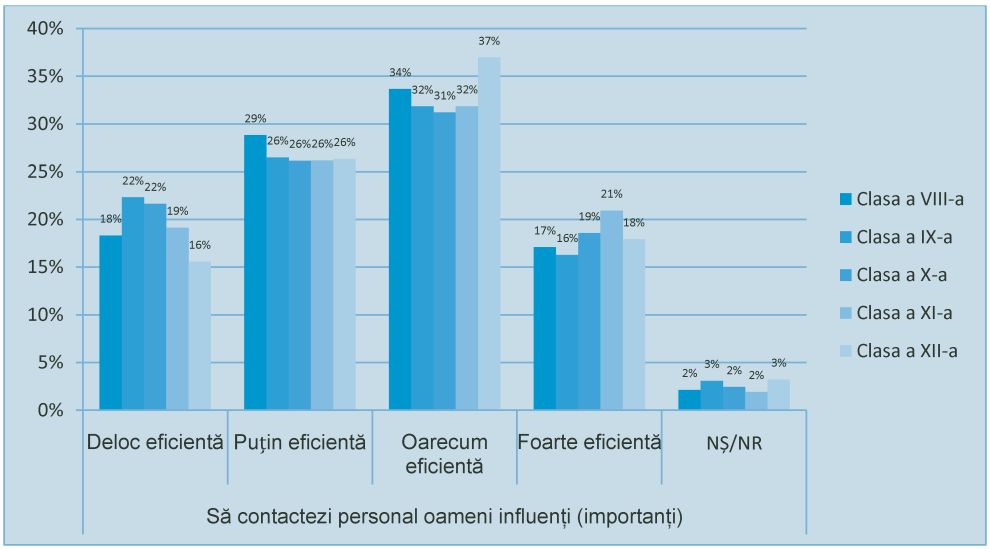
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
18%
22%
22%
19%
16%
29%
26%
26%
26%
26%
34%
32%
31%
32%
37%
17%
16%
19%
21%
18%
2%
3%
2%
2%
3%
Deloc eficientă
Puțin eficientă
Oarecum eficientă
Foarte eficientă
NȘ/NR
Să contactezi personal oameni influenți (importanți)
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

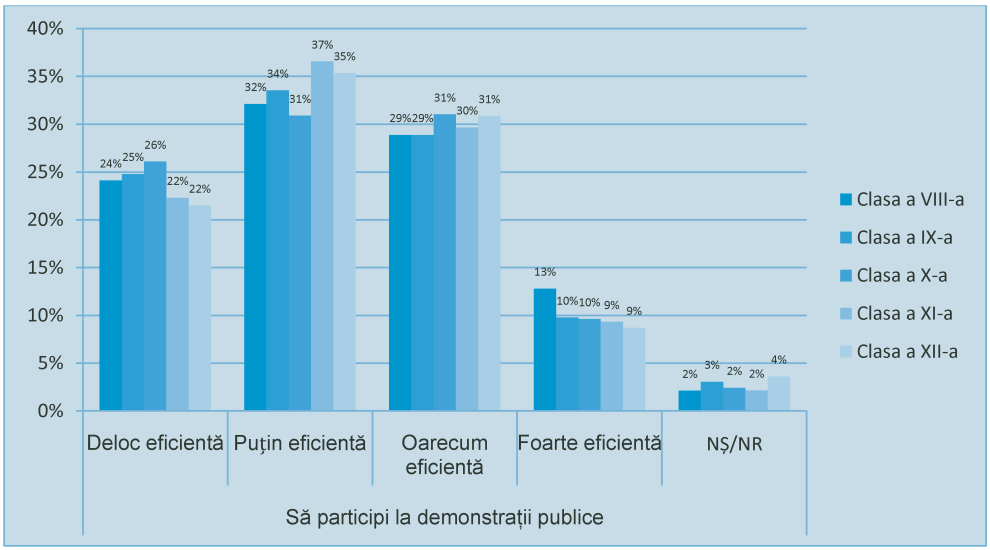
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
24%
25%
26%
22%
22%
32%
34%
31%
37%
35%
29%
29%
31%
30%
31%
13%
10%
10%
9%
9%
2%
3%
2%
2%
4%
Deloc eficientă
Puțin eficientă
Oarecum eficientă
Foarte eficientă
NȘ/NR
Să participi la demonstrații publice
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

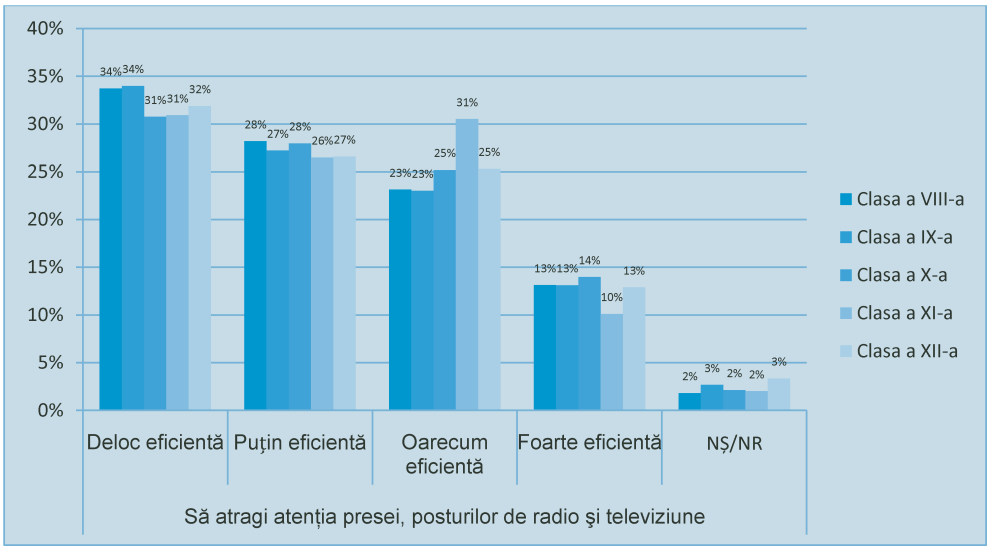
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
34% 34% 31% 31% 32%
28% 27% 28% 26% 27%
23% 23% 25% 31% 25%
13% 13% 14% 10% 13%
2% 3% 2% 2% 3%
Deloc eficientă
Puţin eficientă
Oarecum eficientă
Foarte eficientă
NŞ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Să atragi atenția presei, posturilor de radio şi televiziune

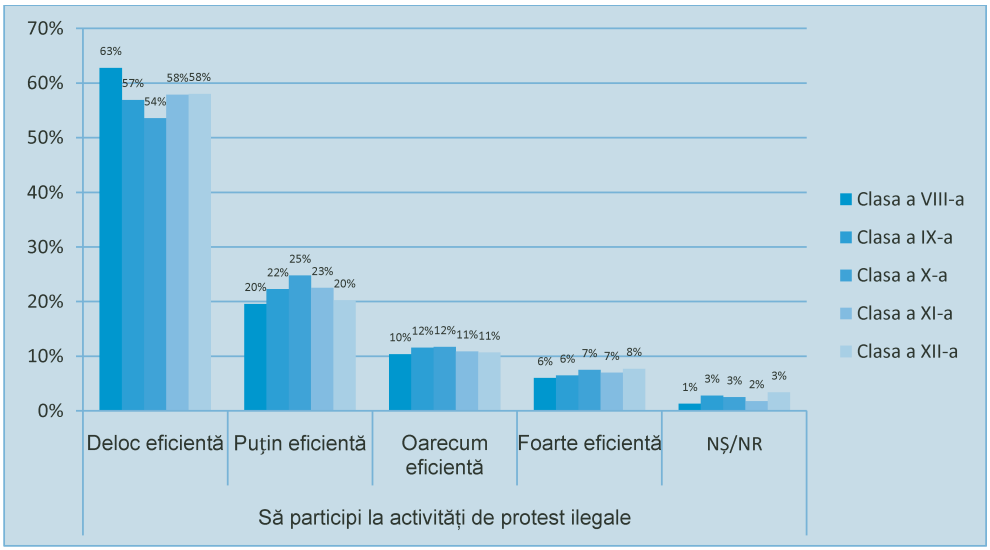
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
63% 57% 54% 58% 58%
20% 22% 25% 23% 20%
10% 12% 12% 11% 11%
6% 6% 7% 7% 8%
1% 3% 3% 2% 3%
Deloc eficientă
Puţin eficientă
Oarecum eficientă
Foarte eficientă
NŞ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Să participi la activități de protest ilegale

9. Democrație

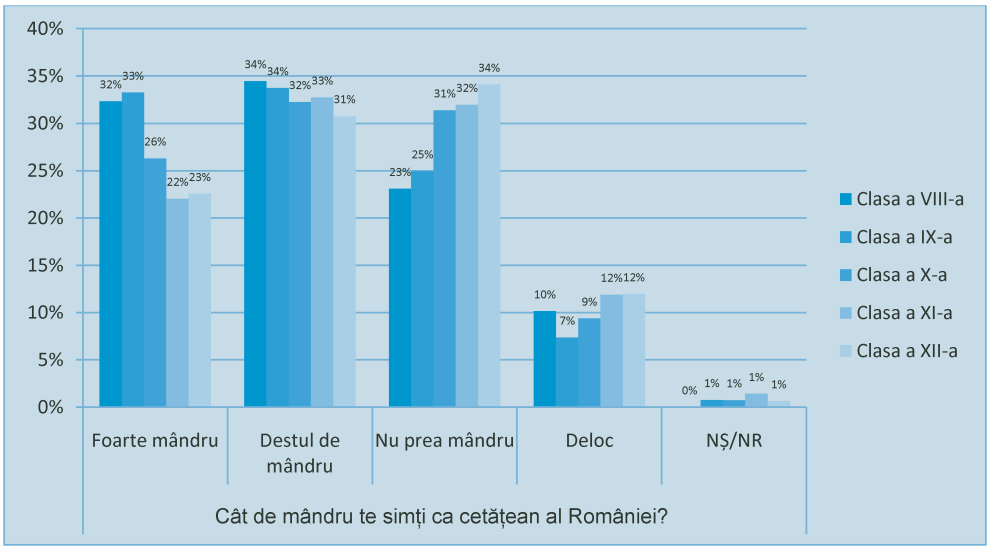

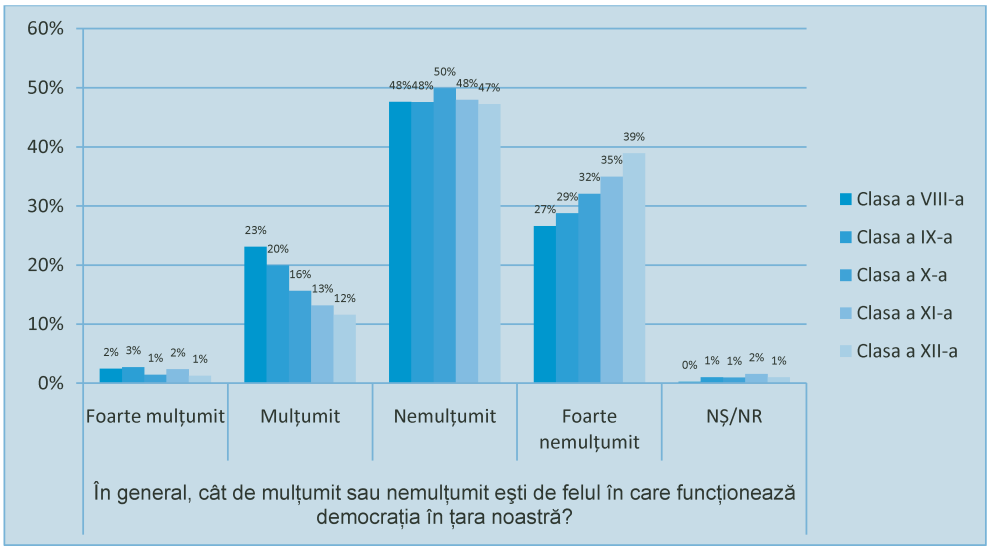

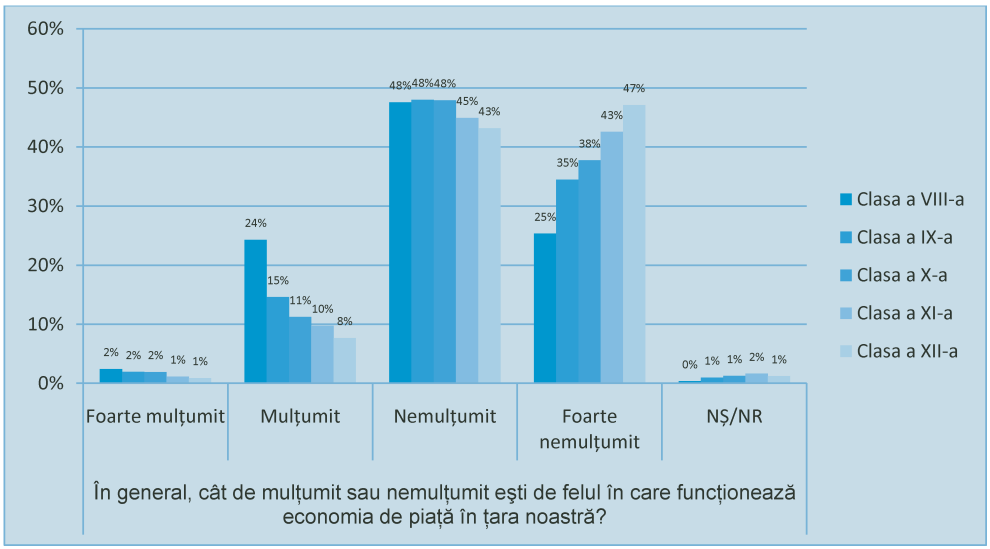
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
2% 2% 2% 1% 1%
24% 15% 11% 10% 8%
48% 48% 48% 45% 43%
25% 35% 38% 43% 47%
0% 1% 1% 2% 1%
Foarte mulțumit
Mulțumit
Nemulțumit
Foarte nemulțumit
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
În general, cât de mulțumit sau nemulțumit eşti de felul în care funcționează economia de piață în țara noastră?

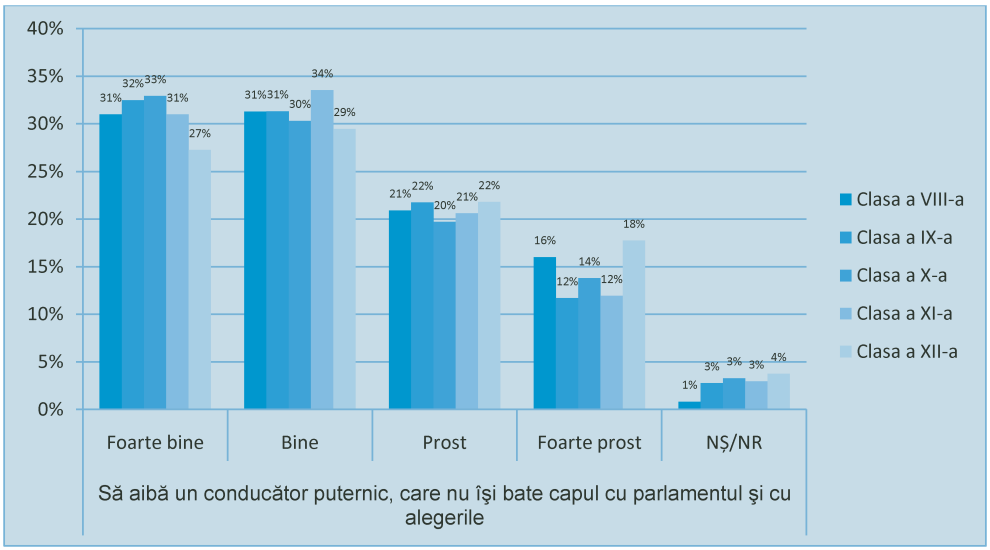
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
31% 32% 33% 31% 27%
31% 31% 30% 34% 29%
21% 22% 20% 21% 22%
16% 12% 14% 12% 18%
1% 3% 3% 3% 4%
Foarte bine
Bine
Prost
Foarte prost
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Să aibă un conducător puternic, care nu își bate capul cu parlamentul şi cu alegerile

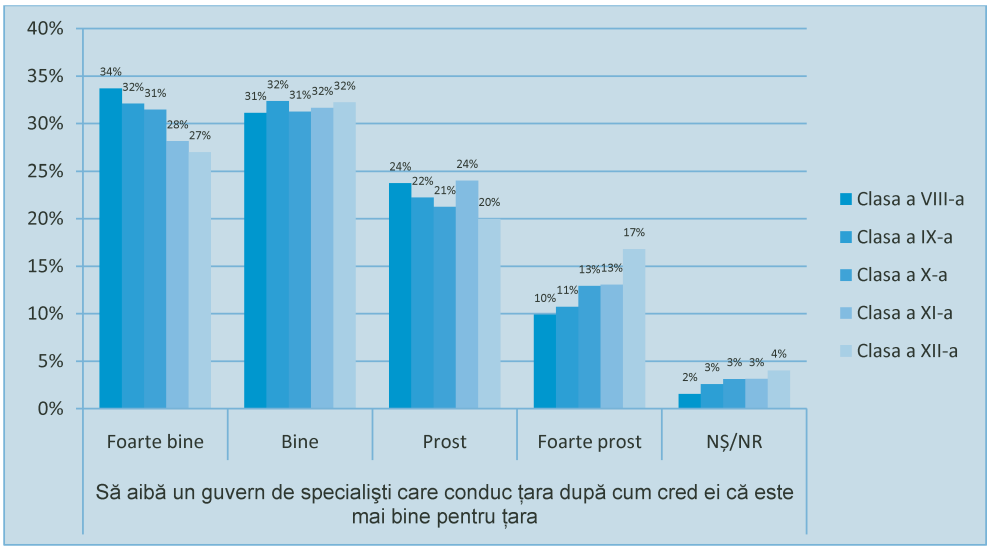
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
34% 32% 31% 28% 27%
31% 32% 31% 32% 32%
24% 22% 21% 24% 20%
10% 11% 13% 13% 17%
2% 3% 3% 3% 4%
Foarte bine
Bine
Prost
Foarte prost
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Să aibă un guvern de specialişti care conduc țara după cum cred ei că este mai bine pentru țara

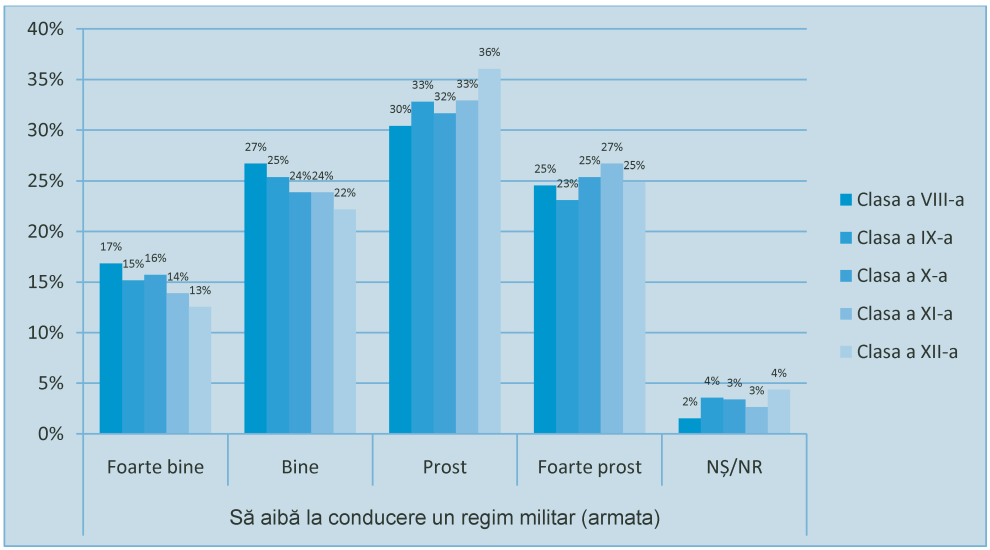
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
17% 15% 16% 14% 13%
27% 25% 24% 24% 22%
30% 33% 32% 33% 36%
25% 23% 25% 27% 25%
2% 4% 3% 3% 4%
Foarte bine
Bine
Prost
Foarte prost
NȘ/NR
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a
Să aibă la conducere un regim militar (armata)

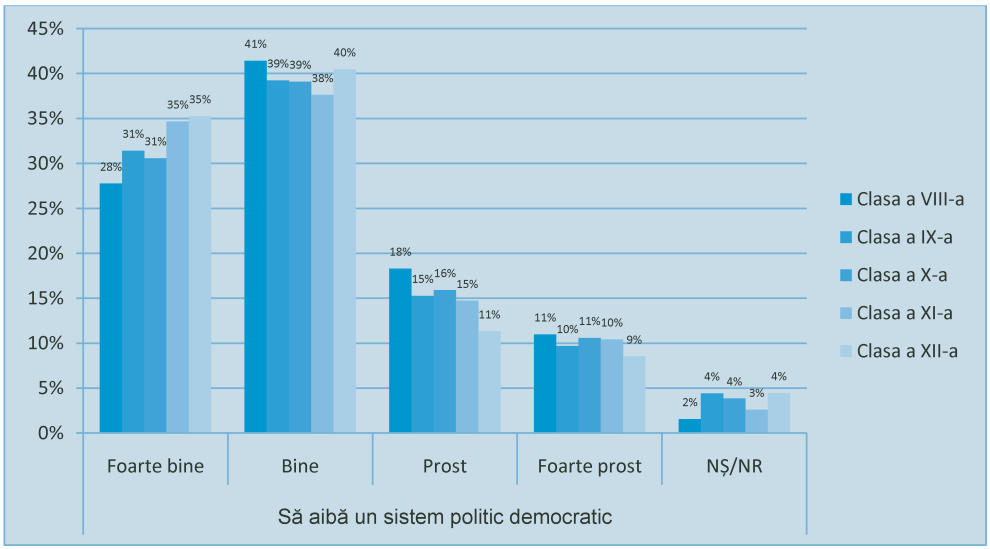
45%
40%
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
28% 31% 31% 35% 35%
41% 39% 39% 38% 40%
18% 15% 16% 15% 11%
11% 10% 11% 10% 9%
2% 4% 4% 3% 4%
Foarte bine
Bine
Prost
Foarte prost
NȘ/NR
Să aibă un sistem politic democratic
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

10. Religie

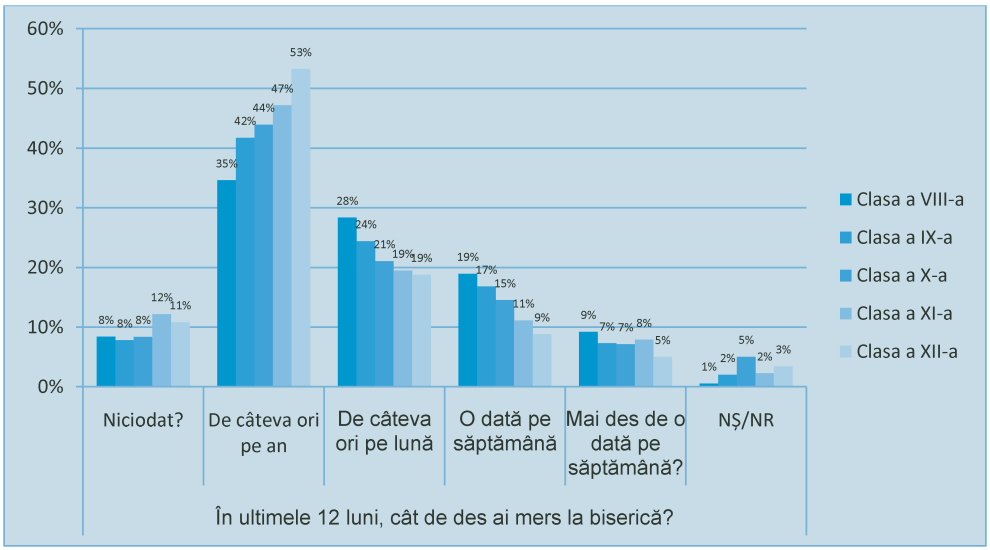
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
8% 8% 8% 12% 11%
35% 42% 44% 47% 53%
28% 24% 21% 19% 19%
19% 17% 15% 11% 9%
9% 7% 7% 8% 5%
1% 2% 5% 2% 3%
Niciodată?
De câteva ori pe an
De câteva ori pe lună
O dată pe săptămână
Mai des de o dată pe săptămână?
NȘ/NR
În ultimele 12 luni, cât de des ai mers la biserică?
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

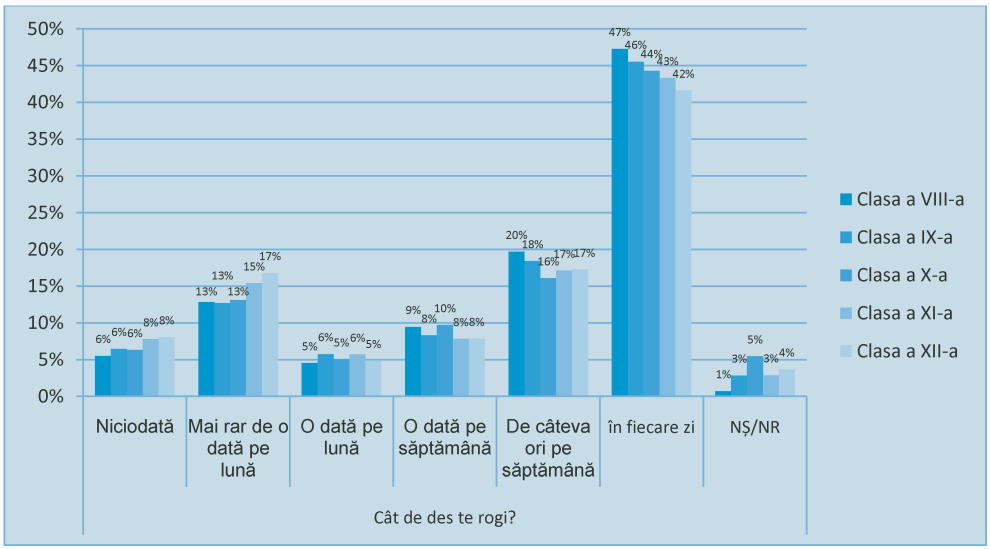

11. Crezi sau nu în...?

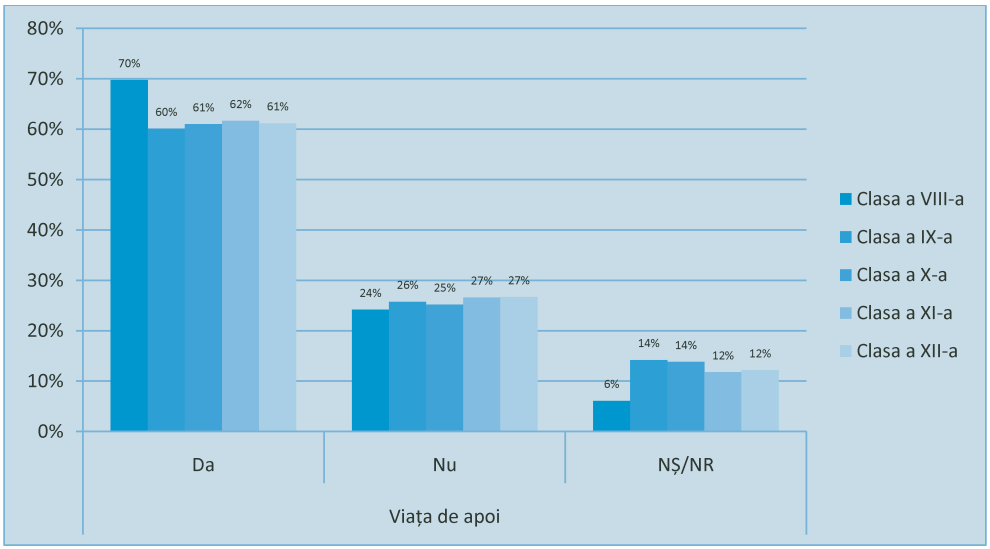

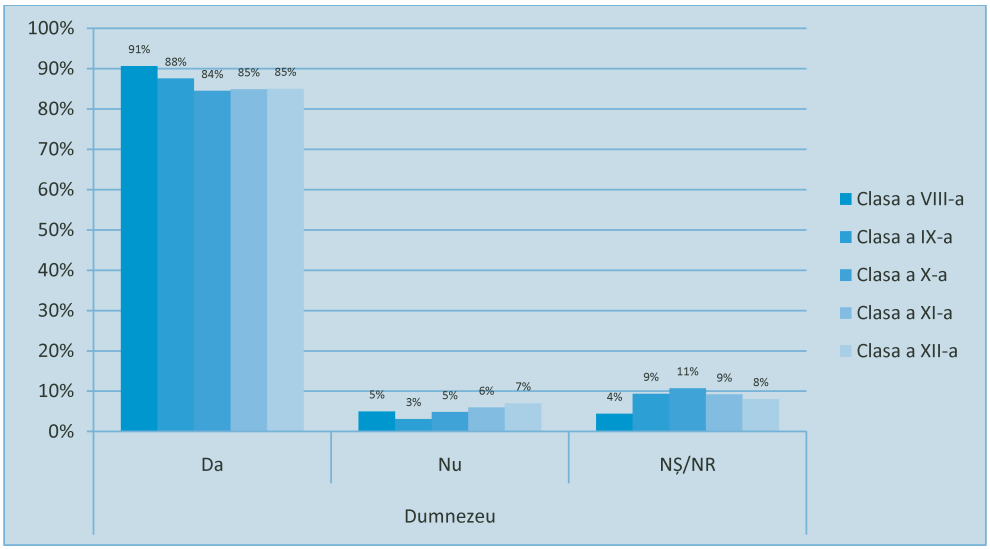
100%
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
91%
88%
84%
85%
85%
5%
3%
5%
6%
7%
4%
9%
11%
9%
8%
Da
Nu
NȘ/NR
Dumnezeu
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

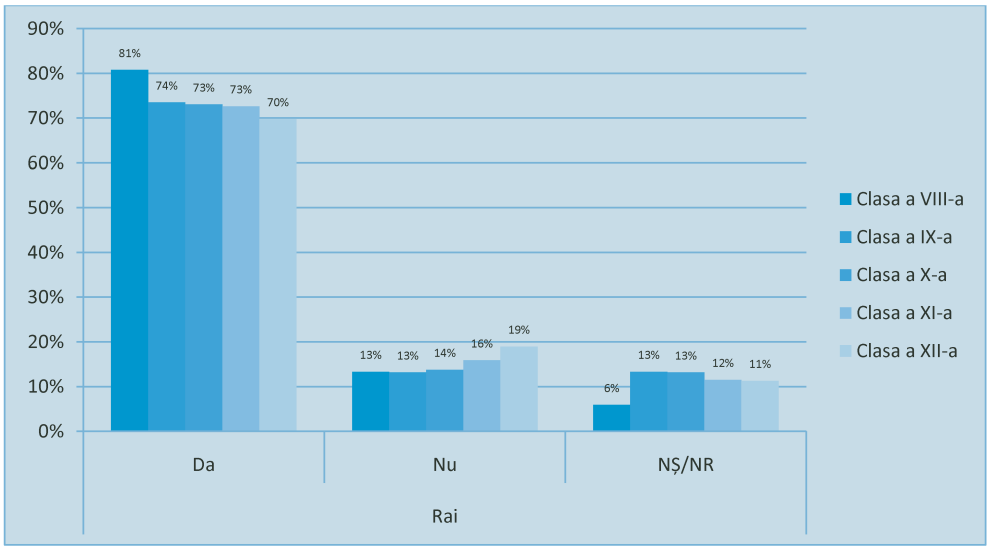
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
81%
74%
73%
73%
70%
13%
13%
14%
16%
19%
6%
13%
13%
12%
11%
Da
Nu
NȘ/NR
Rai
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

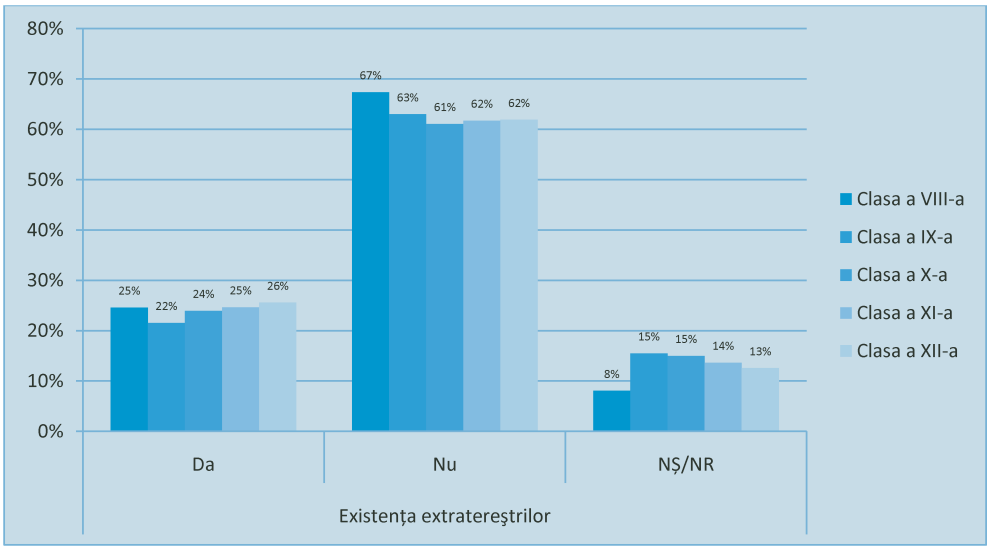
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
25%
22%
24%
25%
26%
67%
63%
61%
62%
62%
8%
15%
15%
14%
13%
Da
Nu
NȘ/NR
Existența extratereștrilor
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

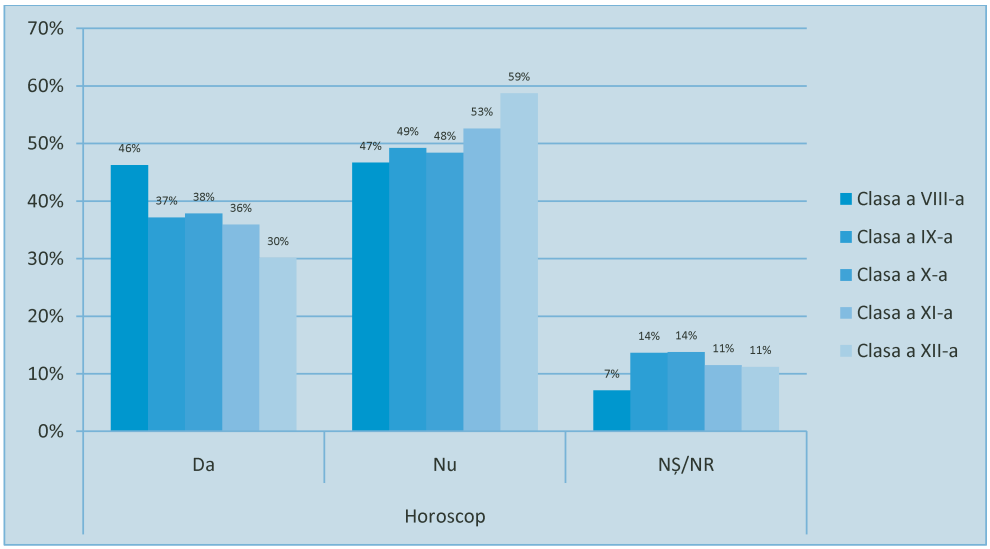
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
46%
37%
38%
36%
30%
47%
49%
48%
53%
59%
7%
14%
14%
11%
11%
Da
Nu
NȘ/NR
Horoscop
Clasa a VIII-a
Clasa a IX-a
Clasa a X-a
Clasa a XI-a
Clasa a XII-a

Editura „Dobrogea“
Trustul de Presă „Cuget Liber”
Constanța, I.C. Brătianu nr. 5, cod 900711
Tel: 0241/582.130; Fax: 0241/619.524

Bun de tipar: decembrie 2010
Apărut: decembrie 2010
Format: 16 / 23 cm
Coli tipar: 8,5

ISBN 978-606-565-013-8